రమ

శరత్ బాబు

With Best Wishes
Presented By Mr. K. Nageswar Rao to Mr. Yampati Venkatappa Reddy on the occassion of latter's marriage at Telaprole Village, Gannavaram Tq of Krishna Dist and on 19th April 1961

అనువాదం:
గద్దెలింగయ్య

శరత్ గ్రంథమాల, విజయవాడ.

పునర్ముద్రణ
అక్టోబరు 1960

వెల : రూపాయన్నర

ముద్రణ :
సోమేశ్వర ప్రింటింగ్ ప్రెస్,
విజయవాడ-2.

రమ

ప్రథమాంకము

మొదటి దృశ్యం.

(కి. శే. యదునాధముఖర్జీ యింటి వెనుకభాగము, దొడ్డివాకిలి తెరచివున్నది. ఎదురుగా చిన్ననందు. నాల్గువైపులా మామిడి - పనస తోట. కొంచెం దూరంలో చెరువురేవు కన్పించుతుంది. ప్రాతఃకాలము. రమ, ఆమె పెత్తల్లి స్నానానికి బయల్దేరారు. ఎదుటివేపునుండి వేణీ ఘోషాలు వస్తాడు. రమకు ఇరవై రెండు ఇరవై మూడేళ్ళకు మించి వుండవు. అల్పప్రాయంలోనే విధవఅయింది. కాబట్టి చేతులకు కొద్ది గాజులుమాత్రమే వున్నై. సన్నంచు పంచె కట్టుకున్నది. వేణీ వయసు కూడ ముప్పైఅయిదు ముప్పైఆరుకంటె ఎక్కువవుండదు.)

వేణీఘోషాల్- రమా, నేను నీదగ్గరకే వస్తున్నాను.

పెత్తల్లి- సరేగాని, అబ్బాయ్, దొడ్డివాకిలిని వస్తున్నావేం!

రమ- పెద్దమ్మా, నువ్వు భలేదానవే. పెద్దబావ వరాయివాడా? మనయింట్లో మనిషికి తలవాకిలేమిటి, దొడ్డివాకిలేమిటి? - పనేమైనా వున్నదా! అయితే పద. లోపలికివెళ్ళి కూర్చో, నేనిప్పుడే రెండు బుటకలువేసి చప్పున వస్తాను.

వేణీ- లేదమ్మా, కూర్చోటానికి తీరికలేదు. చాలా పనులున్నై. నువ్వేం నిర్ధారణచేసుకున్నావేమిటి?

రమ- నిర్ధారణ ఏ విషయంలో పెద్దబావా?

వేణీ- మా బాబాయి శ్రాద్ధం విషయంలో నమ్మా, నిన్న రమేశ్ వచ్చాడు. తనతండ్రి శ్రాద్ధకర్మ మహా ఆడం

బరంగా చేస్తాట్ట! నువ్వు వెళ్తావా ?

రమ- నేనా ! తారిణీఘోషుయింటికి వెళ్తానా !

వేణీ- అవునమ్మా ఎవరువెళ్ళినా నువ్వేవరిస్థితి లోనూ ఆ యిట్లో అడుగుపెట్టవని నాకు తెలుసు కాని, ఆ కుర్రాడు తానే యింటింటికీ తిరిగి పిలుస్తాడని విన్నాను. మాయమాటలు చెప్పటంలో వాడు వాళ్ళ అబ్బకు తీసి పోడు. మరి వాడేవచ్చి నిన్ను పిలిస్తే ఏం చెపుతావ్ ?

రమ- నేను చెప్పటం ఎందుకు బావా ! బయట దర్వానే చెపుతాడుగా జవాబు.

పెత్తల్లి- వాడు చెప్పటమేమిటి ? నాకేం మాటలు రావా ? ఆ దుష్టుడికి మళ్ళీ యీజన్మలో ముఖర్జీ యింటి గుమ్మం తొక్కకుండా గడ్డామడా అంటిస్తాను. తారణీ ఘోషు కొడుకు భోజనానికి పిలిచేందుకు వస్తాడా మా యింటికి ! నేనేమీ మర్చిపోలేదు వేణీ! తారిణీఘోషు ఈ పిల్లాడికే మా రమని పెళ్ళిచేసుకోవాలనిచూచాడు. అప్పటి కింకా యతీంద్రుడు పుట్టలా. ఆ పెళ్ళి జరిగితే ముఖర్జీ యావదాస్తీ వచ్చిపడుతుందనుకున్నాడు. తెలిసిందా అబ్బాయ్ !

వేణీ- అవును పెద్దమ్మా, ఎందుకు తెలియదు ? అది అందరికీ తెలిసినదేగా. తాననుకున్నట్టు జరక్కపోయే సరికి ఈ భైరవ చార్యులితో ఏమేమో జప - తపాలు, మంత్ర తంత్రాలు చేయించి అమ్మాయి అదృష్టంలో నిప్పులు కురి పించాడు. ఆర్నెల్లు తిరక్కుండానే ఈమె మొహంమీది సిందూరం తుడిచెయ్యాల్సొచ్చింది. ఎంతనీచుడు కాకపోతే

యదుముఖర్జీకుమార్తైను కోడలుగా చేసుకోవాలను కుంటాడా! దుర్మార్గుడు అలాంటివాడే చచ్చాడులే. కోర్టులో వ్యాజ్యమాడటానికి వెళ్ళి తిరిగి రాకుండానే చచ్చాడు ఒక్కగాని ఒక్క కొడుకువుంటే వాడిచేతి కొరివైనా దక్కిందా నీచుడికి!

రమ: పెద్దమ్మా, ఒకర్ని నీచుడని నిందించటం ఎందుకు. తారిణీఘోషు పెదబావకి సయానా పినతండ్రే కదూ? బ్రాహ్మణ్ణి నీచుడనటమెందుకు! నీ నోరూరుకోదమ్మా.

వేణీ: (కొంచెం లజ్జపడి) కాదు రమా, పెద్దమ్మ సరిగానే చెప్పింది. నువ్వెంత ఘరానాకుటుంబానికి చెందిన దానివి! బలే, నిన్ను మాయింటికి తెచ్చుకోగలమా అమ్మాయ్? మా బాబాయినోట యిలాంటిమాట రావటమే అవమానకరం. ఇక మంత్ర - తంత్రాలసంగతీ యదార్థమే. బాబాయి, భైరవాచార్యుడు చేయరానిదనే లేదు ఈ ప్రపంచంలో. రమేశుడు రాగానే ఈ దుర్మార్గుడుపోయి వాడికి సంరక్షకుడయ్యాడు.

పె_త్తల్లి: వేణీ, వాడిసంగతి అందరికీ తెలిసిందేగా. కుర్రకుంక పది పన్నెండేళ్ళవరకు యింటికే రాలేదు. వాడి మేనమామవచ్చి, కాశీకో, ఎక్కడికో తీసుకెళ్ళాడట. మళ్ళీ యిటువేపే రానివ్వలేదు ఇన్నాళ్లూ ఎక్కడ ఉన్నట్టు? ఏం చేస్తున్నట్టు!

వేణీ: నాకుమాత్రం ఏంతెలుసు పెద్దమ్మా! బాబాయితో మీరనుకున్నట్లే, నా పొత్తూను. ఇన్నాళ్లూ బొంబాయి

లోనో ఎక్కడో ఉన్నాడని విన్నాను. ఒకరు డాక్టరు ప్యాసయ్యాడంటే, మరొకరు ప్లీడరు అయ్యాడంటారు. ఇదంతాకల్పన పీ డసలు త్రాగుబోతు. ఇంటికి వచ్చేటప్పుడే వాడికళ్ళు చింతనిప్పుల్లాగున్నాయి.

పెత్తల్లి: అలాగా! అట్లయితే వాణ్ణి గుమ్మంలో అడుగు పెట్టనివ్వకూడదు

వేణి; అవును, రానివ్వనేకూడదు ఏం రమా, నీకు రమేశ్ గుర్తున్నాడా!

రమ: (కొంచెం సిగ్గుపడి నవ్వుతూ) పెద్దబావా, నిన్న మొన్న జరిగిందేగా, ఆయన నాకంటే ఏ నాలుగేళ్లో పెద్ద వాడు, ఒక బడిలో చదువుకుని, ఒక్కచోట కలిసి ఆడు కున్నామాయె. నేను వారియింట్లో తిరుగుతూండేదాన్ని గదూ. అత్త నన్ను తన కూతురులాగే చూచుకునేది.

పెత్తల్లి: ఆ చూచుకోవటం మండిపోను! తమకోర్కె తీర్చుకోటానికే ఆ నటనంతాను. నిన్నెలాగైనా వల్లో వేసుకో వాలని వల వన్నారే వల! రమేశ్ తల్లిమాత్రం తక్కువ దనుకున్నావాయేం! మహా మాయలమారి!

వేణి: అందులో సందేహమేముంది? పిన్నికూడా...

రమ: చూడు పెద్దమ్మా మీరేమన్నా అత్తగా రిప్పుడు స్వర్గంలో ఉన్నది. మీరామెను నిందించటం నేను వినలేను.

పెత్తల్లి: ఏమిటే నువ్వనేది! నీ కింత...

వేణి: అవునవును, ఈమె అన్నదే నిజం. పిన్ని గొప్పింటి ఆడపడుచుకదా. ఆమె ప్రసక్తివస్తే ఇప్పుడుకూడ

అమ్మకళ్ళల్లో నీరు క్రమ్ముతుంది. ఇంక ఆవిషయాలుపోనీండి. అయితే మరి ఆ విషయం ఖాయమేగా రమా! మళ్ళీ మార్పేమీ జరుగదుకదూ?

రమః (నవ్వి) లేదు బావా! ఋణశేష శత్రుశేషం వుంచకూడదని నాన్నగారు అంటూండేవారు. తారిణీఘోషు బ్రతికుండగా మిమ్మల్ని తక్కువేమీ పీడించలేదు. ఆఖరికి నాన్నగారినికూడ జైలుకు పంపటానికి ప్రయత్నించాడు. నేనివన్నీ మర్చిపోతానా? బ్రతికుండగా మర్చిపోను పెద్ద బావా! రమేశ్ ఆ విరోధి కొడుకేగదూ మేము వెళ్ళం సరిగదా, మాతో సంబంధం వున్నవారినికూడ వాళ్ళ గడప తొక్కనియ్యం.

వేణిః అదే కావల్సింది. నీకు తగినిమాటే మాట్లాడావు రమా.

రమః బ్రాహ్మలెవరూ వారి యింటికిపోకుండా చేసే వుపాయమేమీ లేదా బావా! అలా జరిగితే...

వేణిః నేను చేస్తున్నది అదేనమ్మా. నువ్వునాకు తోడుగావుంటే ఇంకే చింతాలేదు. నేను రమేశ్‌ని ఈవూరు నుంచి తరిమెయ్యకపోతే నా పేరు వేణీఘోషేకాదు. ఆ తర్వాత నేనున్నాను. ఆ వెధవ ఆచార్యులు వున్నాడు. బాబాయి లేనేలేడు. ఇంక అతగాడిని ఎవరు కాపాడుతారో చూస్తాను!"

రమః (నవ్వి) రమేశ్ ఘోషే కాపాడుతా డనుకుంటాను వారూ మనల్ని సాధించకుండా వదలిపెట్టరు బావా!

వేణిః (అటూయిటూచూచి స్వరం తగ్గించి) రమా

ఇంకా అతనికి ఆస్తి - పాస్తులు, డబ్బూ - దస్కం సంగతు లేమీ తెలియవు. మొక్కగా వున్నప్పుడే పీకిపారవేయక పోతే, మానైనతర్వాత కనుల్తుందా ! అతను తారిణీఘోషు కొడుకన్న సంగతి నువ్వు కేయింబగళ్ళు మనసులో వుంచు కోవాలి. బాగా పాతుకుపోయాడంటే ఇంక....

(రమ ఉలిక్కిపడుతుంది. వెంటనే ద్వారంగుండా రమేశ్ లోప లికి వస్తాడు. పాదాలకు చెప్పుల్లేవు తలకు పంచె చుట్టుకున్నాడు.)

రమేశ్: (వేణీని చూడగానే). అరె, అన్నయ్యా యిక్కడున్నాడా ! రండి రండి. మీరు లేకపోతే ఇదంతా ఎవరు నిర్వహించుతారు అన్నయ్యా ? నేను మీ కోసం వూరంతా వెతుకుతున్నాను. రాణి యేది ? యింట్లో ఎవరూ లేరే. యిటే వచ్చిందని చెప్పిందే దాసి.

(రమ తలొంచుకుని నిలబడివున్నది.)

రమే: (చటుక్కున ఆమెనుచూచి) అరె, ఇక్కడే వున్నావే. ఎంత పెద్దదానవయ్యావు ! బాగున్నావా ? నన్ను గుర్తు పట్టలేదల్లేవున్నదే నేను నీ రమేశ్ బావని.

రమ; (తలెత్తి అతనివంక చూడకుండానే కోమల కంఠంతో) మీరు బాగున్నారా ?

రమే: బాగానే వున్నాను ! కాని రాణీ, నన్ను "మీరు" అంటున్నావెందుకు ? (వేణివైపుతిరిగి) అన్నయ్యా, రమ మాటొకటి నేనెన్నడూ మర్చిపోలేను మా అమ్మ చచిపోయేప్పటికి రమ చాలా చిన్నది. కాని అప్పుడే ఈమె నా కన్నీళ్ళు తుడుస్తూ "రమేశ్ బావా, నా అమ్మనే మనిద్ద రము పంచుకుందాం" అన్నది. (రమ నుద్దేశించి) బహుశా

నీ కీమాట జ్ఞాపకంలేదేమో, ఏం, జ్ఞాపకంలేదుకదూ మా అమ్మ జ్ఞాపకముందా ?

(రమ మారుపల్కదు, సిగ్గుచే తల మరింత వంచుకుంటుంది)

రమేః కాని, రాణీ, యింకవ్యవధి ఎంతోలేదు. ఏమేమి చెయ్యాలో అంతా ఏర్పాటుచెయ్య. వెనుక దిక్కు లేనివాడిని మీ వాకిట్లోకి వచ్చాను. మీరు రాకపోతే ఏర్పాట్లేమీ జరగవు త్వరగారండి.

పె త్తల్లి: (రమేశ్ ని సమీపించి అతని మొహంకేసి చూసి) ఏం అబ్బాయ్, తారిణిఘోషు కొడుకువా యేం ?

(రమేశ్ చకితుడై చూస్తుంటాడు)

పె త్తల్లి: నువ్విదివరకెప్పుడూ నన్ను చూళ్లేదులే. నేను రమకి సయానా పెత్తల్లిని అబ్బాయ్. నీలాంటి సిగ్గు లేనివాడిని నే నెక్కడా చూళ్ళేదే ఒక కబురూ లేదు. మాటా లేదు ఈ విధంగా దొడ్డివాకిలిని సంసారులయింట్లో దూరి గడబిడ చెయ్యటానికి సిగ్గులేదూ నీకు ?

రమః పెద్దమ్మా, ఏమిటి నీవాగుడు ! స్నానానికి వెళ్ళరాదూ.

(వేణి మెదలకుండా నిష్క్రమించుతాడు)

పె త్తల్లి: లేదు రమా, వాగటంలేదు, చేయదలచు కున్నది చెప్పెయ్యటానికి మీలాగా నాకేమీ మొహ మాటంలేదు భలే ! వేణి. ఈ విధంగా పారిపోవటం ఎందుకు ? "తమ్ముడా" మీయింట్లో నీళ్లు మోసేందుకూ, పిండి విసరటానికి మేము నీ దాస - దాసీలము, ప్రజలమూ

కాదని చెప్పేసి పోవాల్సింది. "తారిణి చచ్చిపోతే జనానికి గుండెలు చల్లబడినై" ఈమాట అనటానికే ఆడవాళ్ళము మనల్ని వదిలిపెట్టిపోకపోతే, మగవాడు తనే చెప్పిపోగూడదూ!

(రమేశ్ మెదలకుండా రాతిబొమ్మలా నిలబడివుంటాడు.)

పెత్తల్లి: ఏమైనా, బ్రాహ్మల అబ్బాయి! నౌకర్లు, దాసీలతో ఛీ పొమ్మనపించటానికి నా మనసొప్పదు కాస్త బుద్ధికలిగి సంచరించుకో. వరాయి ఇళ్ళకొచ్చి ప్రేమా - గీమా కబుర్లు చెపుతూ తిరగటానికి నువ్వేం చిన్నవాడివా చితకవాడివా! మా రమ మీాఇంట్లో అడుగుపెట్టదబ్బాయ్, నేను తెగ్గొట్టి చెపుతున్నాను.

రమేః రమా, అమ్మ నిన్ను "రాణీ" అంటూండేది నాకామె మాటే జ్ఞాపకంవుంది నువ్వు మా యింటికే రాక పోతావని నాకు తెలియదు. రమా, తెలియక నేనేమైనా తప్పుచేస్తే క్షమించు (అని రమేశ్ వెళ్ళిపోతాడు)

(వేణీమళ్ళీ ప్రవేశించుతాడు.అతనిమొహంలో సంతోషంకనిపించుతుంది)

వేణీః భలే, పెద్దమ్మా! బలేగా అంటించావ్! అట్లా అనటం మాకు చాతనవుతుందా! రమా, ఈ పని నౌకర్లు పనివాళ్ళతో అయ్యేదా! వెధవ మొహం మాడ్చుకొని పోయాడు భలేపని జరిగింది. నేనంతా చాటునుంచి చూస్తూనే వున్నాలే.

పెత్తల్లి: బాగానే అయిందిగాని, ఈ పని ఆడవాళ్ళ మీాద వదిలేసి జారిపోకపోతే నువ్వే చెప్పితే ఇంకా

బాగుండేదికదూ! అంత చెప్పలేకపోతే పోనీ యెదురుగా వుండి నేనన్నమాటలే వినొచ్చుగా!

రమ: పెద్దమ్మా, నువ్వేమీ విచారపడనక్కర్లేదులే. ఈయన వినకపోయినా, నేను విన్నానుగా, ఇంకెవరు ఎలా అన్నా నువుకాకపోతే మరెవరు అంతవిషం కక్కగలరు!

పెత్తల్లి: ఏమిటే అలా అంటావ్?

రమ: ఏంలేదు, ఇవాళ వంట ఏర్పాటేమైనా ఉన్నాదా లేదా? మునిగిరారాదూ.

(రమ చకచక చెరువువేపుకు నడుస్తుంది.)

వేణు: ఏం పెద్దమ్మా, అసలు సంగతేమిటి?

పెత్తల్లి: ఏమో నాయనా, నాకేం తెలుస్తుంది. ఈరాజా-రాణీల మనసులు నాలాంటి ముసలిముండకేం తెలుస్తాయి!

(ని ష్క్ర మ ణ)
(గోవింద గంగూలీ ప్రవేశం)

గోవిం: అబ్బ! దొరికావూ! వేణుబాబు ఎక్కడెక్కడని ప్రొద్దుటనుంచీ ఊరంతా వెతుక్కొస్తున్నాను. కబుర్లేమైనా విన్నావా? అబ్బాయిగారు వచ్చీరావటంతోనే నందిగారింటికి పరుగెత్తాడు. నాలుగురోజుల్లోనే పాడైపోక పోతే నన్ను పేరెట్టి పిలవొద్దు ఆశ్రాద్ధం జాబితాచూస్తే డంగైపోతావు బాబూ. తారిణీఘోషు డబ్బేమీ నిల్వావుంచి పోలేదని నాకు తెలుసు. మరి ఈ ఆడంబరం ఏం చూచుకొనో! చేతిలో పైసావుంటే ఖర్చుపెట్టుకోవచ్చు. లేకపోతే మానాలి. ఉన్న ఆస్తి తాకట్టుపెట్టి తండ్రి శ్రాద్ధం ఇంత

డాబుగా జరపడం నే నెన్నడూ విన్లేదు. వేణి మాధవబాబూ, నేను నీతో నిజం చెబుతున్నాను, కుర్రాడు నందివద్ద ఏ ఆయిదువేలో అప్పుతీసుకొనివుంటాడు.

వేణి: ఆఁ! గోవిందబాబాయ్! అయితే చాలా సంగతులు కనుక్కున్నావన్నమాట!

గోవిం: (చిర్నవ్వు నవ్వి) బాబూ, కొంచెం ఓపిక పట్టు. నన్ను బాగా దూరనివ్వు. తర్వాత వాడిలోపలి సంగతి కూడా లాక్కొస్తానో లేదో చూడు! అప్పుడుగాని గోవింద గంగూలీ సంగతి నీకు తెలియదు ఈలోగా నువ్వనేకం వింటావు లోకుల కేముంది. అంటించి ఆర్పుతుంటారు. కాని నువ్వు నీబాబాయిని యెరుగుదువుగా, నీకు నువ్వే ఆలోచించుకో, ఇంతకంటే నే నివ్వాడింకేమీ బయటపెట్టను.

వేణి: నేను రమవద్దకు వెళ్ళొచ్చాను.

గోవిం: అవును, నాకు తెలుసు. ఏమన్నది?

వేణి: తాము వెళ్ళకపోవటమేగాక తమ సంబంధీకుల నెవర్నీకూడా వెళ్ళనివ్వదు.

గోవిం: చాలు, చాలు. ఇంకేమీ అక్కర్లేదు.

వేణి: కాని, మీరు...

గోవిం: అరె బాబూ, నువ్వెగాభరాపడతావెందుకు? ముందు నన్ను చొరబడనివ్వు. ముందు అన్నిఏర్పాట్లు బాగా చెయ్యనీ; అప్పుడు చూద్దువుగాని శ్రాద్ధంనాడు ఏమేమి జరుగుతుందో!

వేణి: కాని నే విన్నది...

గోవిం: అయ్యబాబూ, నీ కెన్నొన్నో చెపుతారు.

అనేకమంది లుచ్ఛాలువచ్చి, అనేకవిధాలుగా చెప్తారు. కాని, నీ గోవిందబాబాయిని ఎరుగుదువుగదూ. చాలు, అంతే !

(ఇద్దరూ నిష్క్రమించుతారు)

రెండో దృశ్యం

(రమేశ్ యింటి ముందుభాగం, పూజామందిరంవున్న వరండాలో ఒకవైపున భైరవాచార్యులుకూర్చుని తాసులుచించి చాపులుమడతపెట్టి ఒకదాని మీద ఒకటి పెడుతున్నాడు. మందిరం సమీపంలో కూర్చుని గోవిందగంగూలీ చుట్టకాలుస్తూ, తీక్షణంగా చూస్తూ, చాపులు లెక్క పెడుతున్నాడు, వాల్లుప్రక్కలా శ్రాద్ధం ఏర్పాట్లు జరుగుతున్నై. ఎక్కడ చూచినా తత్సంబధమైన సామగ్రే పడివుంది. చాలామంది వివిధపనుల్లో నిమగ్నులై వున్నారు. సమయం పగలు మూడోజాము)

(రమేష్ ప్రవేశించును.)

రమేశ్: (గోవిందగంగూలీతో వినయంగా) తమరు వచ్చారూ ! సంతోషం.

గోవిం: ఎందుకు రాను బాబూ! ఇది నా పనేకదూ రమేశ్ !

(నేపధ్యంలో ఎవరో దగ్గుతారు, నల్గురైదుగురు బాల-బాలికలను వెంటబెట్టుకొని దగ్గుతూ ధర్మదాస్ ఛటర్జీ ప్రవేశం, భుజాన మురికి దుప్పటి, ముక్కుమీద పెద్దఅద్దాలకళ్ళజోడు-వెనక్కి దారంతోకట్టినది-వుంటాయి, తల పూర్తిగా నెరిసింది. తెల్లబడ్డ మీసాలు చుట్టపొగవల్ల ఇత్తడిరంగుగా మారాయి. ముందుకొచ్చి కొంచెంసేపు రమేశ్ మొహంవంకచూచి, బిక్కమొహం పెడతాడు. ఈయన ఎవరో రమేశ్ గుర్తించలేదు. అయినా కంగారుపడి అతనిచేయి పట్టుకుంటాడు.)

ధర్మదాసు: (రమేశ్ తనచేయి పట్టుకోగానే ఏడ్పు స్థాయిపెంచి) తారిణి యిలా మమ్మల్ని అన్యాయంచేసిపోతా

డని కలలోకూడా అనుకోలేను. రమేశ్ బాబూ! ఒకరికి జడిసి కల్లబొల్లిమాటలు చెప్పటానికి నేనేమీ అలాంటి ఛటర్జీవంశలో పుట్టలేదు. ఇక్కడికివస్తూ దారిలో మీపెత్తండ్రి కొడుకు-నీ అన్న వేణిఘోషు మొహంమీదే ఏమని వచ్చానో తెలుసా! 'రమేశ్ బాబు తండ్రి శ్రాద్ధపుఏర్పాట్లు గొప్పగాచేయించడం గొప్పసంగతేగాని, ఈవిధంగా శ్రాద్ధం జరగడం ఎవరూ చూచివుండ'రని చెప్పాను. బాబూ, వెధవ లెవరైనావచ్చి నన్ను గురించి నీతో రకరకాలుగా చెపుతారు. కాని ఈధర్మదాసు కేవలం ధర్మానికే దాసుడుగాని, ఇంకెవరికీ దాసుడు కాదని నమ్ము.

(అని గోవిందుని చేతిలోని హుక్కా అందుకొని పీలుస్తాడు. వెంటనే దగ్గుతుంటాడు.)

రమేశ్: అబ్బే! మీరెందుకలా అనుమానించుతారు.

(జవాబుగా ధర్మదాసు బడబడలాడుతూ ఏమేమొ చెపుతాడు గాని దగ్గువల్ల ఒక్క అక్షరంకూడా ఎవరికి తెలియదు. అందరి కంటె ముందు అక్కడికి వచ్చింది గోవిందగంగూలీయే. కాబట్టి క్రొత్తజమిందారుగారికి ముఖస్తుతి మాటలు చెప్పే అవకాశం ఆయనకే లభించాల్సివుంది. కాని ఇప్పుడా అవకాశం జారిపోతున్నట్టు కనపడగానే ఆయన చప్పునలేచి నిలబడతాడు)

గోవింద: నిన్న వుదయానే—విన్నావా ధర్మదాస్-ఇక్కడికి వద్దామని యింటివద్ద బయుద్దేరాను, కాని రాలేక పోయాను. 'గోవిందబాబాయ్, కాస్త చుట్టత్రాగి వెళ్ళు అని వేణికేక వేశాడు. మొదట చుట్టకే మొచ్చేలే అనుకున్నాను గాని, తర్వాత అయినా వేణి మనసులో

ఏముందో తెలుసుకోవటమే మంచిదనిపించింది—రమేశ్ బాబూ ఆయనఏమన్నాడనుకున్నావ్! 'బాబాయ్, మీరంతా రమేశ్ శ్రేయాభిలాషులైపోయారే! ఇంతకీ వాళ్ళింటి కెవ రైనా వస్తారనేనా?' అన్నాడు నేనుమాత్రం ఊరికే వదు ల్తానా! వారు గొప్పవాళ్ళయితే కావచ్చు, మా రమేశ్ బాబుకూడ ఎవరికీ తీసిపోడు. వారియింట్లోఎవరికేనా పిడి కెడు మెతుకులు పెట్టేదుంటేగా అనుకొని 'వేణిబాబూ, నాలుగడుగులువచ్చి అక్కడ పేద సాదల కెల్లా అన్నదానం జరుగుతుందో చూడరాదూ' అనేశాను. రమేశ్ బాబు నిన్న మొన్నటి పిల్లవాడైతే మాత్రం హృదయమంటే యిదీ!-కాని ధర్మదాస్! ఏమైనప్పటికి మనమేంచేయగలం! ఇదంతా ఎవరిదో ఆయనే చేయించుతున్నాడు. తారణి బాబు సామాన్యుడా, శాపభ్రష్టుడైన దిక్పతి!

(ధర్మదాసు దగ్గు తగ్గనేలేదు. తన యెదుటే గోవిందు డీ విధంగా క్రొత్త యువక జమీందారుకు ఇచ్చకాలుచెపుతూంటే తా నంతకంటే మరో అడుగు ముందుకువెయ్యాలని తహతహ లాడసాగడు)

గోవిం: కాని, బాబూ, నువ్వు నాకేమైనా పరయి వాడివా? నా కెంతో కావలసినవాడివి. మీ అమ్మ నా మేనత్త కూతురికి సవయానా మేనకోడలు. రాధానగరం బెనర్జి కుటుంబంలోని ఆడపడుచు, తారిణిఅన్నయ్యకి తెలుసు ఇదంతా. కాబట్టి ఏ కార్యం-కరామతులువచ్చినా వ్యాజ్యం- వ్యవహారాలకైనా, సాక్ష్యం కావలసొచ్చినా కాకితో కబు రంపితే ఈ గోవిందగంగూలీ వచ్చి నీముందు వాల్తాడనుకో!

ధర్మ: గోవిందా, ఎందుకీ అనవసరవాగుడు! ఖ-ఖ-ఖ-నే నిశాల్టివాడినా, నే నెరుగని దేముంది? ఆ సంవత్సరం సాక్ష్యానికి పిలిస్తే 'నాకు చెప్పుల్లేవు, ఉత్తపాదాలతో యెలా రాను?—ఖ-ఖ-ఖ—తారిణి అప్పటికప్పుడు రెండున్నరా ఖర్చు పెట్టి కొత్తజోడుయిప్పిస్తే అవి తొడుక్కొచ్చి వేణీ తరఫున సాక్ష్యమిచ్చావు! ఖక్-ఖక్-ఖక్-

గోవిం: (కళ్ళెర్రజేసి) నేను అలాసాక్ష్యమిచ్చానా?)

ధర్మ: పోరా అబద్ధాలకోరు!

గోవిం: అబద్ధాలుకోరు నీ బాబు.

గోవిం: (విరిగినగొడుగు తీసుకొని గంతేసి) ఉండు వెధవ! నీకని...

ధర్మ: (వెదురుకర్ర నేలకేసి కొట్టి) ఈ వెధవకు నేను ఖ-ఖ-ఖ వరుసకు అన్ననే! చూడండి ఈ వెధవ బుద్ధి!

మళ్ళి దగ్గుతూంటాడు.

గోవిం: హుం ఈ లుచ్ఛా నాకు అన్నా !

(నలువేపులనుంచీ జనం పరుగెత్తుకువస్తారు. బాల-బాలికలు చకితులై చూస్తుంటారు. రమేశ్ చప్పున వారిద్దరిమధ్యకు వచ్చి నుంచుంటాడు.)

రమే: ఆఁ, ఆఁ, ఇదేమిటి! తమరిద్దరూ పెద్దవారు, బ్రాహ్మణులు. ఈ తగాదా ఏమిటి?

భైరవాచార్యులు: (సమీపించి) పంచెలచాపులు నాలుగు వందలయినై చాలవూ?

(రమేశ్ మాట్లాడడు)

భైర: ఛీ! గంగూలీగారూ, మీ కూతలువిని బాబు

గారు నిర్విణ్ణులయ్యారు, |బాబూ, తమరేమీ అనుకోకండి. ఏదేనా గొప్పకార్యం జరిగే యింట్లో గుద్దులాటలు కొట్లాటలు జరగటం, తర్వాత సర్దుకుపోయి అంతా సవ్యంగా జరిగిపోవటం సహజమే లెండి. ఇకపోనీండి-ఛటర్జీగారూ, ఇది చెప్పండి, చాపులు యింతమట్టుకు సరిపోతయ్యంటారా, ఇంకా చించమంటారా?

.గోవిం: అవును నిజమే! ఇలా-ఇంతకంటే ఎక్కువే జరుగుతూంటుంది, లేకపోతే గొప్పకార్యమని ఎందుకంటారు. ఆ సంవత్సరం-నీకు జ్ఞాపకంవుందా భైరవా, యదుముఖర్జీ కూతురు రమ పెళ్ళినాడు ఒక చిన్నవిషయానికే రాఘవ భట్టాచారి హారాన్ ముఖర్జీలకు బుర్రలు పగిలేంతవరకు జరిగింది. కాని, నేనొక్కటి చెపుతున్నాను భైరవా, మన రమేశ్ బాబు చేస్తున్న ఈపని బాగుండలా. హీనజాతివాళ్ళకీ విధంగా పంచెలుపంచిపెట్టటం బూడిదలోపోసిన పన్నీటితో సమానమే. ఇంతకంటే బ్రాహ్మలకు జత పిల్లలకు ఒకొక్కపంచె యిస్తే మంచిపేరువస్తుంది. ఇలా చెయ్యటమేం బాగుంటుంది. ఏం ధర్మదాస్! నీవుద్దేశ్యం ఏమిటి?

ధర్మ: (రమేశ్ తో) బాబూ, గోవిందుడు తప్పేమీ చెప్పలా. వాళ్ళకివ్వడం వ్యర్థమే శాస్త్రాల్లో వాళ్ళని నీచులని ఎందుకు చెప్పారు? ఏం రమేశ్ బాబూ, తెలిసిందా?

రమేశ్ : ఆ ఆ, తెలియకేం,

భైర: అయితే చించిన వాటితో పనవుతుందంటారా?

రమే: నేను చాలవనే అనుకుంటున్నాను. పేద-సాద లెంతమంది వస్తారో ఇప్పు డేమీ చెప్పలేము. కాబట్టి మీ రింకా రెండువందల చాపులు సిద్ధంచేసి వుంచటమే మంచిది.

గోవిం: మరి లేకపోతే ఎలా సరిపోతాయి!- పద వయ్యా, ఒక్క డివే ఎన్నని చించుతావ్, పద, నేనూవస్తాను.

(అని గోవిందుడు బట్టలకుప్పను సమీపించుతాడు. ఇదేఅవకాశ మనుకుని ధర్మదాసు రమేష్‌ను ఒక ప్రక్కకులాక్కెళ్ళి, అతని చెవిలో గుసగుస లాడుతాడు. అక్కడ గోవిందుడూ తలెత్తి క్రీగంట వీరివేపే చూస్తుంటాడు.)

ధర్మ: బాబూ, ఈ వూళ్ళు మహా చెడిపోయినై. భాండారపుకొట్టు ఎవరికిపడితే వారికి అప్పగించి నమ్మేవ్! ఉప్పు, పప్పు, నూనె, నెయ్యి చేతికి అందినపట్టుకు జేరవేసు కుంటారు! ఇప్పుడే పోయి మీ మేనత్తని పంపుతాను. నీది వూచికపుల్లయినా పోనివ్వను.

(గడ్డం మీసం నున్నగా గొరిగించుకుని బక్కపల్చగావున్న దీనానాథ్ భట్టాచారి ప్రవేశం ఆయనతో ఇద్దరు ముగ్గురు పిల్లలుకూడ వస్తారు. పిల్లలలో పెద్దది ఆడపిల్ల చిరిగిపోయిన చారలగుడ్డ కట్టు కున్నది)

దీనానాథ్: బాబుగా రెక్కడ?

గోవిం: (లేచి) రా దీనూ, కూర్చో, ఇవాళ ఇక్కడ నీ పాదం సోకడం మా అదృష్టం! పాపం! అబ్బాయి ఒంట రిగా సతమత మవుతూంటే మీరు...

(ధర్మదాసు వీరివంక మిరిమిరి చూస్తాడు)

గోవిం: అయితే మీరు యిక్కడికి రారా యేఁ!

దీనా: నేను వూళ్ళో లేనయ్యా, మీ కోడలిని తీసుకు రావటానికి మామగారి వూరు వెళ్ళాను. బాబుగారు వీరి! చాలా గొప్పఏర్పాటు జరుగుతోందని విన్నాన్నే. భోంచేయ బెట్టిన తర్వాత వచ్చిన పిల్లలకీ, వృద్ధులకూ- అందరికీ పూరీలు లడ్డుకూడ పంచిపెడతారని వచ్చేటప్పుడు సంతవద్ద చెప్పుకుంటున్నారే!

గోవిం: (స్వరం తగ్గించి) అంతేనా; తల కొక వంచె కూడ యిస్తారు. అబ్బాయ్ దీనూ, ఈయనే మన రమేశ్. మీ నలుగిరి ఆశీర్వాదంవల్ల ఎలాగో ఏర్పాట్లన్నీ చేస్తూనే వున్నానుగాని, వేణి చేతులు ముడుచుకుని బిడాయించు కున్నాడు. అరె. నాకే రెండుసార్లు కబురుపంపితే! రమేశ్ తో రక్తసంబంధంవుంది కాబట్టి నా సంగతి వదిలెయ్. కాని ఈ దీనూ కబురు తెలియగానే పరుగెత్తుకు వచ్చేశాడు. ఒరే, షష్టీచరణ్! పుగాకు తీసుకురారా! రమేష్ బాబూ! కాస్త యిలా రా, ఒక మాట చెప్పాలి.

(నౌకరువచ్చి దీనూ చేతికి హుక్కా యిచ్చిపోతాడు గోవిఁదుడు రమేశ్ని మరోవేపుకు లాక్కుపోతాడు.)

గోవిం: బహుశ లోపలికి ధర్మదాసుపెళ్ళాం వస్తుం దేమో, జాగ్రత్త బాబూ చాల జాగ్రత్తగా వుండాలి! ఆ మాయబ్రాహ్మడు తీపిమాట లెన్నిచెప్పినా, సామాను కొట్టు ఆ ఆడుదానిచేతికి అప్పగించేవు సుమా ఆ నీచురాలు

సగానికి సగం దోచేస్తుంది. అయినా నీకు దిగులెందుకు బాబూ! మీ అత్త వుండనేవుందిగా, నే నిప్పుడే వెళ్ళగానే పంపుతాలే ఆమె అంతా తనదే ననుకొని జాగ్రత్తగా వున్నట్టు మరొకరివల్ల వుతుందా ?

(ఇద్దరు పిల్లలువచ్చి దీనూ భుజాలకు వ్రేలాడుతారు)

పిల్లలు: అయ్యా, లడ్డూలు తింటాము.

దీనా: (రమేష్ వేపొకసారీ, గోవిందునివంక ఒకసారీ చూచి) లడ్డూలెక్కడివిరా ? ఇక్కడెక్కణ్ణుంచి తెమ్మంటార్రా ?

(దీనూ కూతురు వ్రేలితో లోనికి చూపుతుంది)

పిల్లలు: అయ్యా అవే, అటుచూడు.

(తతిమ్మా పిల్లలు ధర్మదాసును చుట్టుకొని మాకు కావాలి అంటారు)

రమేష్: (ముందుకొచ్చి) మంచిది తెప్పిస్తానుండండి ఆచార్యులుగారూ, పాపం, పిల్లలు ఆకలిగొనివుంటారు. (లోపలనుంచునివున్న వంటమనిషితో) ఏయ్, నీ పేరేమిటి? వెళ్ళి పళ్ళెంతో లడ్లు తీసుకురా, ఆచార్యులుగారూ త్వరగా తెప్పించండి.

(భైరవాచార్యులు లోపలికివెళ్తాడు.వెంటనే వంటమనిషి లడ్డులు తెస్తాడు. పిల్లలంతా పళ్ళెంమీద విరుచుకుపడి ఎవరికి పంచిపెట్టడానికి వీల్లేకుండా విసిగిస్తారు. పిల్లలు తింటూంటే దీనానాధునికి నోరూరుతుంది)

దీనా: ఒసేయ్ సుందా, లడ్డూతింటున్నావు సరేగాని, ఎలావుందో చెప్పవేమే !

సుంద: చాలా బాగుంది! (తింటూంటుంది)

దీనా: (నవ్వి తలాడించుతూ) ఆఁ, మీ మొహం, పాకం కుదిరిందీ లేనిదీ మీకేం తెలుసు! తియ్యగావుంటే చాలు, బాగుందనేస్తారు. మీరు వంటాయనతో ఏమయ్యా, ఇప్పుడే వండేశావేఁ! ఏఁ గోవిందబాబూ, ఇంకా వ్యవధి వుందిగా మీకు తెలియదూ!

వం.మ: అవునండీ, ఇంకావ్యవధివున్నది. కాని ఇవి సంధ్యాపూజ...

దీనా- సరే, ఒకలడ్డూ గోవిందబాబూ కివ్వు, రుచి చూచి మీ కలకత్తా పనివాడితనం ఎలాంటిదో—

(వంటమనిషి గోవింద్. దేనానాధు లిద్దరికి లడ్డు యివ్వపోతాడు)

దీనా: ఎబ్బెబ్బె! నాకెందుకు? అంతెందుకయ్యా, సగంచాల్లే, ఎక్కువ వద్దు, (హుక్కా క్రిందపెట్టేసి) ఒరే షష్టీచరణ్, కాసిని నీళ్ళుపట్టుకురా, చేతులు కడుక్కుంటాను.

రమేష్: (లోపలికిచూస్తూ) షష్టి. నాలుగైదు వి స్తళ్లు తీసుకురారా.

గోవిం: లడ్లు చూస్తేనే బాగా కుదిరాయని తెలుస్తోంది. ఏమయ్యా వంటాయనా. కొంచెం లేతపాకం పట్టావల్లె వున్నదే.

వం. మ: అవునండీ, ఈ వాయ కొంచెం లేత పాకమే.

గోవిం: (నవ్వి) అరె, మాకు తెలియదూ. కంటితో చూచి ఏది ఎలా తయారైందో చెప్పేస్తాను.

వం. మ: తమకు తెలియకపోతే ఎవరికి తెలుస్తుదండీ!

(షష్టిచరణుడు, మరోనొకరు విస్తళ్ళు. మంచినీళ్ళ గ్లాసులు తెస్తాడు. వంటమనిషి బ్రాహ్మణులందరికి లడ్డు వడ్డించుతూంటాడు. ఎవరూవద్దనీ, కద్దనీ మాట్లాడరు. బాల బాలికలు, ధర్మదాసు, దీనానాథ్ గోవింద్ అందరూ తిననారంభించుతారు. చూస్తూ చూస్తుండగానే వళ్ళెంఖాళీ అయిపోయింది.)

దీనా: ఆఁ, కలకత్తామనిషి వంటేవంట! ఏఁ ధర్మదాస్ బాబూ, అంతేకదూ?

(లడ్డూ మ్రింగుతూన్న ధర్మదాసు గొంతులోంచి మాట సరిగా బయటికిరాదు· కానిదీనానాథునితో ఏకీభవించుతున్నట్టు మాత్రం తెలిసి పోతుంది.)

గోవిం: (వూపిరి ఎగబీల్చి నిజంగా ఆరిందా చెయ్యంటే నీదేనయ్యా!

వంట: బాబూ, ఎలాగూ శ్రమతీసుకున్నారు. ఆ చేతుల్తోనే కాస్త రవ్వలడ్లుకూడ రుచిచూడండి.

దీనా: రవ్వలడ్డులా! ఏవీ. తే చూద్దాం.

వం. మ: ఇదిగో, క్షణంలో తెస్తాను.

(రెప్పపాటులో వంటవాడు రవ్వలడ్డు తీసుకువచ్చిబ్రాహ్మణులకు వడ్డిస్తాడు. ఆ పళ్ళెం ఖాళీ అవటానికూడ ఎంతోసేపు పట్టదు.)

దీనా. (తనకూతురువేపు చేయిచాపి) సుందా, తీసుకోఅమ్మా ఈ రెండూ తీసుకో.

సుంద: వద్దు నాన్నా. ఇక నేను తినను.

దీనా: తినొచ్చులేవే. ఒక గుక్కెడు మంచినీళ్ళు త్రాగి గొంతు తడుపుకో; తినకపోతే పోనీ చెంగులో కట్టుకో, రేపు ప్రొద్దున్నే తిందువుగాని.

(బలత్కారంగా పిల్లచేతిలో పెట్టుతాడు)

దీనా: (వంటమనిషితో) ఇదీ భోంచేయబెట్టట మంటేను! అమృతంలాగున్నాయి. చాలా బాగావున్నైలే. (రమేశ్ తో ఏంబాబూ, రెండురకాలు చేయించారన్నమాట

వం. మ: కాదండీ, రసగుల్లా మోహన్ ఖీర్...

దీనా: ఆ! మోహన్ ఖీర్ కూడానా? ఏదీ నువ్వాది తేనేలేదే, (రమేశ్ వంక విస్మితుడై చూస్తూ) ఒకసారి రాధాపురం బోసుగారి యింట్లో తిన్నాను. ఇప్పుడే నాలుకమీద వేసు కున్నట్టుంది. నువ్వు నమ్ముతావో లేదో గాని బాబూ, మోహన్ ఖీర్ అంటే నాకు మహాయిష్టం.

రమేశ్: (నవ్వి) ఇందులో నమ్మకపోవటాని కేము న్నది లెండి-ఒరేయ్ షష్టి! చూడు, లోపల ఆచార్యులు గారు వున్నారేమో, వారితో చెప్పు కాస్త మోహన్ ఖీర్ తెమ్మని

[షష్టి శరణుడు వెల్తాడు]

గోవింద: ఆరె, పిండివంటకాలన్నీ జాగ్రత్తగా దాచ లేదూ? ఇదేం బాగులేదు బాబూ.

ధర్మ: గదిలోపెట్టి తాళం వేశారులే. తాళంచెవి ఎవరిదగ్గర వున్నదో?

గోవిం: ఆ భైరవాచార్యుడివద్దే లేదుగద!

షష్టి: (వచ్చి) బాబూ, ఇప్పుడు గదితలుపులు తెరవ టానికి వీల్లేదటండి. మోహన్ ఖీర్ తేవటానికి వీలుపడదు.

రమేశ్ -పోయి నేను తెమ్మన్నానని చెప్పరా.

గోవిం-చూచావా ధర్మదాస్ ఆచార్యులబుద్ధి. 'కందకు లేని దురద చేమ' కన్నట్టుంది అందుకనే నే చెప్పేది...

షష్టి: ఇందులో ఆయన దేమున్నదండీ. ఆ అమ్మగారు వచ్చి సామాగ్రి గదికి తాళంవేసి, చెవిని కొంగుకు కట్టుకున్నారు. ఇప్పుడు పీల్లేదని చెప్పింది వారే.

ధర్మ-గోవిం: ఎవరూ వచ్చింది! వేణిబాబుగారు తల్లిగారా!

రమేశ్: పెద్దమ్మ వచ్చిందా?

షష్టి: అవునండీ. వారు రావటంతోనే పెద్ద - చిన్న సామానుగదులు రెండిటికీ తాళాలువేశారు, తాళంచెవులు వారి చెంగుకే కట్టుకున్నారు.

గోవింద: చూచావా ధర్మదాసు ఏంజరుగుచున్నదో! ఉద్దేశ్యం గ్రహించావుగదూ!

దీనూ: అయ్యోబాబూ, యిందులో ఏమంత కష్టం వున్నదయ్యా తెలుసుకోలేకపోవటానికి! తాళం బిగించి, తాళంచెవి దగ్గర వుంచుకున్నారు! అంటే సామాను ఎవరి చేతికీ చిక్కకుండాను. ఆమెగారికి అంతా తెలుసుగదా!

గోవింద: ఏమీ తెలియనివాడివి అల్లావుండక నువ్వు మాట్లాడుతావెందుకయ్యా! నీకీ సంగతులన్నీ యేంతెలుసునని, తెయ్యిమంటూ అర్థాలు చెప్పొచ్చావు.

దీనూ- అరరె, ఇందులో మహా తెలియని సంగతి ఏముందీ! అమ్మగారు స్వయంగానే వచ్చి తాళాలువేశారని వింటున్నారుకద; దీనికి యింకెవరుమాత్రం ఏం అర్థం చెప్పగలరేమిటి!

గోవింద- భట్టాచార్యా! ఇంక ఇంటికిపోరాదూ. ఇంటిల్లపాదీ పరుగెత్తుకొని వచ్చినవని అయిందిగా; అందరూ తినమా తిన్నారు; మూటలు కూడ కట్టుకున్నారాయె. మాకు చాలాపనులున్నై.

రమేశ్ - గంగూలీగారూ, యిదేంపనండీ! ఎవర్ని పడితే వారిని మీ యిష్టంవచ్చినట్లు అవమానించుతున్నారేమిటి!

(గోవిందగంగూలీ యీ అదలింపుతో కొంచెం పిగ్గుపడుతాడు లేని నవ్వు తెచ్చిపెట్టుకొని శుష్కహాసంతో)

గోవింద: అయ్యో బాబూ, నే నెవర్ని అవమానించాను? నేను చెప్తున్నది నిజమునో కాదో శాస్త్రి పీరిని అడిగి చూడు. అతడు కొమ్మకొమ్మకూ తిరిగితే నేను ఆకుఆకుకీ తిరుగుతాను. చూచావాధర్మదానూ, యీదీనూసాహసం! సరే-.

రమేశ్: "సరే" అంటే!

దీనూ- (రమేశ్‌తో) కాదు బాబూ, ఆయన చెప్పింది నిజమే. నేను నిరుపేదనని అందరూ యెరిగినదే. పీరికివలె నాకు భూమీ-పుట్రా ఆస్తి-గిస్తీలేవు అక్కడా యిక్కడా అడుక్కు తెచ్చుకొని ఎలాగో వెళ్ళబుచ్చుతున్నాను పిల్లా జెల్లలకు మంచిమంచి తినుబండారాలు పెట్టగల శక్తి దేవుడు నాకివ్వలేదు. ఇందువల్లే గొప్పవారి యిండ్లలో ఏ కార్యం-కరామతులొచ్చినా అక్కడికిపోయి తిని సంతుష్టి చెందుతున్నాము బాబూ! మీరు ఏమీ మనసులో పెట్టుకోకండి.

తారిణీబాబు వున్నంతకాలం మమ్మల్ని పిల్చి భోంచేయ పెడుతూండేవారు.

(అందరికేసి చూస్తూంటే దీనూ కళ్ళనుండి అశ్రుబిందువులు రాలిపడతాయి. దీనూ తన మురికిపంచెతో కళ్ళు తుడుచుకుంటాడు)

గోవింద- వహ్వా! భలేగా చెప్పావ్! తారిణీబాబు నీ ఒక్కణ్ణే పిలిచి పెట్టాడా! ధర్మదాస్ అన్నా! ఈయన మాటలు వింటున్నావా?

దీనూ- ఓయీ గోవిందా! నేనేం తప్పు చెప్పాను! నా వంటి బీదా - బిక్కీ ఎన్నడూ తారిణీబాబు యింటినుంచి ఉత్తచేతుల్తో తిరిగిపోలేదనేగా నే చెప్పింది.

రమేశ్- భట్టాచార్యగారూ! ఈ రెండురోజులూ తమరు తప్పకుండా దయచెయ్యాలి. అమ్మగారుకూడా మా యింటికి దయచేస్తే నా భాగ్యమనుకుంటాను.

దీనూ- రమేస్‌బాబూ, నేను చాలా బీదవాణ్ణి. కష్టాల్లో వున్నవాడిని. నువ్విలా అంటూంటే నేను సిగ్గుతో చచ్చిపోతున్నాను.

నౌకరు- (ప్రవేశించి) బాబూ, అమ్మగారు తమర్ని లోపలికి పిలుస్తున్నారు.

రమేశ్- సరే వస్తున్నా.

దీనూ- అయితే యిక మేము వెల్తాం బాబూ.

రమేశ్- మంచిది. కాని నా ప్రార్థన మరచిపోకండేం.

దీనూ- లేదు బాబూ ప్రార్థన అంటావేం నాయనా, ఇది నీ దయ (అని పిల్లలతో నిష్క్రమించుతాడు.)

గోవిం- రమేశుబాబూ, మరి నేనుకూడా వెళ్తాను; సంధ్యావందనం. దేవతాపూజ...

రమేశ్- కాని, గంగూలీగారూ...

గోవిం- అయ్యబాబూ! నువ్వు చెప్పాలా! అది మా పనే. నువు పిలవకపోయినా మా అంతట మేమే వచ్చి పని సానుకూలంచెయ్యాలి. రేపు ప్రొద్దున్నే మీ అత్తను ఇక్కడకు పంపినతర్వాతగాని నాకు నిశ్చితంగా వుండదు సరేనా!

ధర్మ- గోవిందా, నువ్వు అనవసరవిషయాలు చాలా మాట్లాడుతున్నావు.

గోవింద- నువ్వేమీ చింతించనక్కర్లేదు రమేశ్. సామాను, పదార్థాలు అన్నీ...

ధర్మ- భేష్, సామాను వగైరానుగూర్చి నీ కింత ఆదుర్దాయెందుకయ్యా? ఆ యేర్పాటంతా నేను ముందే చేసివేశానులే.

గోవింద- బాబూ, యిది మా స్వంతపనేనయ్యో, నేనూ, ధర్మదాసూ నువ్వు పిలిచేదాకా చూస్తూకూచున్నామా? మేము రాలేదా ఏం బాబూ?

ధర్మ- చూడు రమేష్, మే మేమీ వేణీఘోషాలులం కాము మేము లౌల్లీమనుష్యులం కాదుసుమా.

రమేష్- అరే, మీరిలా మాట్లాడుతున్నా రేమిటి?

(రమేశ్ పెత్తల్లి తలుపుచాటునుంచి తల ముందుకుపెట్టిచూచింది.)

పెద్దమ్మ-రమేశ్ వీరు ఇలాగే చెపుతూంటారులే. చమవు- సంధ్యల్లేవు సరిగదా, సత్సాంగత్యంకూడా లేదు. కాబట్టి

తామేమి వాగేదీ తమకే తెలియదు.

(గోవింద ధర్మదాసుల నిష్క్రమణ)

రమేశ్- పెద్దమ్మా!

పెద్దమ్మ- అవునాయనా, నేనే. నన్ను ఆనవాలు పట్టావా?

(అంటూ ఆమె ముందుకొచ్చి నుంచుంటుంది. ఆమెవయస్సు యాభైకి తక్కువవుండదు. అయినా చూపులకు నలభైకిమించి నట్టుండదు. ఆమెజుట్టు కుఱుచుగా కత్తిరించబడివున్నది. ఒకప్పుడీ ప్రాంతంలో ప్రసిద్ధిచెందిన ఆమె సౌందర్యం ఇప్పటికి పుష్టివంతమైన ఆమె దేహాన్ని విడిచిపోలేక పోయింది. నేటికీ ఆమె అవయవాలు చతుర కళా రాధకుని కృషిఫలితమా అనిపిస్తుంది.

రమేష్- చిన్నప్పటినుంచి నీచే పెంచబడినవాడే, చదువుకొని యింటికివచ్చి నిన్ను గుర్తించలేననుకుంటున్నావా పెద్దమ్మా?

పెద్దమ్మ- లేదు రమేశ్! నాకా సందేహం లేదు కాని, నువ్వింకా నీ పెద్దమ్మని మరచిపోలేదని నీ నోటి మీదగా వినాలనే అలా అన్నానులే.

రమేష్- లేదు పెద్దమ్మా! నాకు బాగా జ్ఞాపకం వుంది. నువ్వంటే గౌరవమూ వుంది. కాని, ఏదో చేయగలిగినది నేనే చేసుకునేవాడినిగా; ఇక్కడికి రావటానికి నువ్వెందుకు శ్రమతీసుకున్నావు పెద్దమ్మా?

పెద్దమ్మ- బాబూ, నువ్వుపిలిస్తే రాలేదుగా నేను, నీకు సంజాయిషీ చెప్పటానికి.

రమేశ్ - పిలిచి యెలా తీసుకురాగలను పెద్దమ్మా? అమ్మనని అందరికంటేముందు నీ ఒడిలోకే పరుగెత్తుకు వచ్చాను. కాని, పెద్దమ్మా! ఇంట్లో లేవని చెప్పించావు. నాకంటికే కన్పడకపోతివి!

పెద్దమ్మ- అందుకనే, నువు అలిగి కోపంతో నన్ను నీఇంట్లోనుంచి వంపెయ్యాలనుకుంటున్నావా రమేశ్ !

రమేశ్ - నాకు కోపమంటున్నావా! తల్లీ తండ్రీ లేక స్వగ్రామంలో నిరాశ్రయుడై, పరాయివాడైపోయిన వాడి, యిరుగుపొరుగువారే గాక, ఆత్మీయులచేకూడ తమ గడప లోంచి తరిమేయబడుతున్న వాడికోపానికి విలువే ముంటుందో నువ్వే చెప్పు పెద్దమ్మా!

పెద్దమ్మ- ఏం రమేశ్ నా ముందుకూడా దాని కేమీ విలువలేదా?

రమే- లేదు, లేదు, ఇవాళ నువ్వు నీ కన్నకొడుకునే కొడుకుగా యెంచావు-ఒకప్పుడు తల్లిలేని పిల్లవాడిని కూడా నీ బిడ్డలాగే పోషించి పెంచావని మర్చిపోయావు.

పెద్దమ్మ- ఏం రమేశ్, నువింకా యిలాగే చెప్పి పొడవదలి చావా? నేను యింటా, బయటాకూడ ఈవిధంగా శిక్ష అనుభవించటానికేనా మీమ్మిద్దర్నీ పెంచి పెద్దవాళ్ళను చేసిందీ?

రమేశ్ - ఇంటా బయటాకూడానా! అలాగే కని పిస్తోంది! (తటాలున ఆమె పాదాలవద్ద మోకరిల్లి) పెద్దమ్మా! నన్ను క్షమించు. నాలో మండుతున్న మంటవల్ల నీ స్థితిని కన్పెట్ట లేక పోయాను.

పెద్దమ్మ- రమేశ్‌ని లేవనెత్తి; కుడిచేత్తో అతని చుబుకము పట్టుకొని) అవును నాయనా, నాకు తెలుసు.

రమేశ్- కాని నువ్వింక ఈ యింటికి రావద్దు. నేనే దైనా సహించుతానుగాని నాగురించి నువ్వు దుఃఖంపొందటం నేను సహించలేను పెదమ్మా!

పెద్దమ్మ- అలాకాదు రమేశ్! దుఃఖంసహించటమే కర్తవ్యమైతే-అది నేనూ సహించగలను. నువ్వూ సహించుతావు. ఒకవేళ మోసగించి సుఖం పొందటానికి ప్రయత్నించితే, దానిబెజ్జంలోంచి మరింత దుఃఖమే వచ్చిపడుతుంది నాయనా! నన్నాపాలని నువ్వేమీ ఆలోచించవద్దు. నువు అడ్డుచెప్పినా నే నెందుకు వింటాను!

రమేశ్- పెద్దమ్మా నిన్ను మరచిపోయి నేను వద్దవబోయాను. ఇంక నువ్వు నా మాట వినక, నీకు మంచిదని తోచినట్లే చెయ్యి, సరేనా!

పెద్దమః ఆఁ, అలాగే చేస్తాన్లె.

రమేశ్- ఆఁ ఆఁ, అలాగేచెయ్యి, ఎన్నితుపానులు, ఎన్ని కష్టాలు నీపైగా దాటిపోయాయో! ఆ వార్తలన్నీ దూరానవున్నా అప్పుడప్పుడు నాకు తెలుస్తూనేవున్నై, కాని నిన్నెవరూ మార్చలేకపోయారు. ఎన్నటికి ఆరని ఆ తీవ్రాగ్ని జ్వాల నీలో భగభగమండుతూనే వుంది.

పెద్దమ్మ- చాల్‌చాలు, ఇంక ఆపు. చిన్ననోట పెద్ద మాటలు అనమాకు. సరేగాని, నువ్వు మీ అన్నయ్యను కూడా పిల్చావా, చెప్పు!

(రమేశ్ తలవంచుకొని మౌనంగా వుంటాడు)

పెద్దమ్మ- ఇంట్లో లేడనిపించి వాడునిన్ను కలుసుకో లేదుకదూ?

(రమేశ్ యిప్పుడుకూడా మౌనంగానే వుంటాడు)

పెద్దమ్మ- అయినా మళ్ళీ ఒకసారి (కోంచెమాగి) వాడికి నీ వంటే యిష్టంలేదని నాకు తెలుసు. కాని నీ పని నువు చేసితీరాలి. వాడు అన్నగదా, వానిముందు తలవంచ డానికి సిగ్గెందుకు? అదీగాక-నాయనా!- అయినవాళ్ళు, కాని వాళ్ళ కాళ్ళూచేతులూ పట్టుకొని తగాదాలుమాపుకోవా ల్సిన సమయం ఇది. ఇదే మానవధర్మం. నాబిడ్డవుకదూ, మరొకసారి వాడిని పిల్చిరా బాబూ, ఇప్పుడు యింటివద్దే వుంటాడు.

రమేశ్- పెద్దమ్మా! నువు వెళ్ళమంటే తప్పకుండా వెళ్తాను.

పెద్దమ్మ మరోమాట ఒకసారి రమ ఇంటికూడా పోయిరా.

రమే- వెళ్ళొచ్చాను.

పెద్దమ్మ- వెళ్ళావా? ఆమె నిన్ను గుర్తుపట్టిందా?

రమే- ఆఁ గుర్తించిందనుకుంటాను. లేకపోతే నన్న వమానించి యింట్లోనుంచి ఎందుకు వెళ్ళగొడుతుంది?

పెద్దమ్మ- అవమానించి వెళ్ళగొట్టిందా? రమే!

రమే- ఆ అవమానించటంతో తృప్తితీరలేదు గాబోలు, మరొకసారి వాకిట్లో అడుగుపెడితే దర్వానుతో గెంటిస్తానని కూడా చెప్పింది.

పెద్దమ్మ- రమ తననోటితోనే అన్నదా ఈ మాటలు! నేను స్వయంగా విన్నాకూడా నాకు విశ్వాసం కలుగదురా అబ్బాయ్.

రమే- పెద్దమ్మా, అన్నయ్యకూడా అప్పుడక్కడే వున్నాడు. ఆయన్నే అడుగు, చెపుతాడు.

పెద్దమ్మ- వేణీకూడ వున్నాడా! అయితే అలా జరిగి వుండడం సంభవమేలే. (కొంచెమాగి) మళ్ళీ యింటికివస్తే దర్వాన్‌తో గెంటిస్తానని రమ అన్నమాట నిజమేనా అబ్బాయ్ నన్ను మాయలోపెట్టక సరిగా చెప్పు!

రమే- అవును పెద్దమ్మా, నిజమే. కాని తననోటితో చెప్పక, ఎవరో పెత్తల్లి అట-ఆమెతో చెప్పించింది.

పెద్ద: (విచారంగా నిట్టూర్చి) ఓహో, అలా చెప్పు! అలా కాకపోతే, రాత్రీ, పగలుకూడ కల్లే అయిపోతాయి. ఆమె మెడమీద కత్తిపెట్టి చెప్పమన్నా, యింత కటువుగా నీతో ఎన్నడూ చెప్పలేదు. అయితే ఈమాట ఆమెపెత్తల్లి అన్నదన్నమాట, ఆమె కాదుగా.

రమే: అయితే నన్నామె యింటికూడ వెళ్ళమంటూవా పెద్దమ్మా! రమ సంగతి బాగా తెలుసా!

పెద్ద: బాగా యెరుగుదును కాని ఇప్పుడు నిన్ను వెళ్ళమననులే! మీ నాన్నగారికీ ఆమెకూ చాలా వ్యాజ్యాలు, వ్యవహారాలూ నడిచాయి. ఆమె నీకు విరోధి అన్నా అందులో అబద్ధమేమీ వుండదు. అయినా, ఆమాట రమ అనజాలదని నాకు తెలుసు నాయనా, అలాంటి పిల్ల

లక్షలు, కోట్లమందిలో వెదకినా దొరకదు ఆమె. ఉండ బట్టే యింకా ఈ వూళ్ళో కాస్తాకూస్తో ధర్మం నిలచివుంది.

రమే: కాని ఆమెను చూచినాక అలా అనిపించలేదే నాకు.

పెద్ద- యిప్పుడు రాలేకపోవచ్చుకాని, - రమేశ్ - నేను చెప్పిందిమాత్రం నిజం. అయినా అక్కడికి వెళ్ళడ మనే మాటే లేనప్పుడు ఆ విషయంలో చింతించి ప్రయో జనంలేదు. కాని, బిడ్డా! ఇంతవరకు యిక్కడ వున్నారే - వారిని మాత్రం నువ్వెన్నడూ నమ్మకుసుమా, వారందర్నీ నేను బాగా యెరుగుదును.

రమే: కాని - పెద్దమ్మా - ఈ ఆపత్సమయంలో నాకు అందరికంటే కావలసినవారు వారేనే. నేను వారిని విశ్వసించకపోతే ఇంకెవర్ని నమ్మేది?

పెద్ద- బిడ్డా, ఈమాటకే ఏం జవాబు చెప్పాలా అని ఆలోచించుతున్నాను. సరేగాని, ఎవరెవర్ని పిలవాలో జాబితా తయారయిందా?

రమే- లేదు, యింకా తయారు కాలేదు.

పెద్ద- చూడు రమేశ్, కాస్త వెనకాముందూ ఆలో చించి జాబితా తయారుచెయ్యి. ఈ వూళ్లో - కాదు, అన్ని వూళ్ళల్లోనూ ఇంతే. వారు వీరితో కూచుని తినరు; వీరు వారితో మాట్లాడరు. ఎప్పుడేనా ఎవరింట్లోనో ఏదేనా కార్యంవస్తే ఇంక వారి గుంజాటనకు అంతుండదు. ఎవర్ని పిలవాలి ఎవర్నివదలాలి అని నిర్ణయించుకోవటమంత కష్ట మైనపని వేరొకటుండదు.

రమే- మరి ఇలా ఎందుకు జరుగుతోంది పెద్దమ్మా?

పెద్ద-నాయనా, దీనికి చాలాకారణాలున్నై ఇక్కడవుంటే అన్నీ నీకే తెలుస్తాయి. నిజంగానే ఒక్కొక్కరి దోషము అపరాధము వుంటుంది ఒక్కొక్కరికి లేనిపోని నింద, అపకీర్తి వచ్చిపడుతై, వ్యాజ్యాలు, వ్యవహారాలు! తప్పుడు సాక్ష్యాలవల్లకూడా ముఠాలు యేర్పడినై రమేశ్, నేను మరిరెండురోజులు ముందు వచ్చివుంటే నిన్నిన్ని యేర్పాట్లు చేయనిచ్చేదాన్నికాదు. ఇంతకూ ఆవాళ ఏం జరుగుతుందో ననే నాకు దిగులుగావుంది. (అని ఆమె నిట్టూర్చుతుంది)

రమే- పెద్దమ్మా, నీ నిట్టూర్పుకు అర్థం గ్రహించడం కష్టమే కాని నాకు దీనితో సంబంధంలేదు. నన్ను పరదేశిగానే యెంచుకోవాలి నాకెవరితోను విరోధమూలేదు; నాకే ముఠాతోను జోక్యమూలేదు. ఎవరివల్లా నా కెలాంటి అవమానం జరగటానికీ వీల్లేదు. నేను అందరినీ గౌరవ - మర్యాదలతో పిల్చుకొస్తాను

పెద్ద- ఆ, అదే మంచిది. కాని ఏదైనా నలుగుర్నీ సంప్రదించి చెయ్యి నాయనా! లేకపోతే గడబిడ అయిపోతుంది- తల్లీ ఆపద్బాంధవీ!

రమే- అయితే నువ్విప్పుడే వెళ్ళిపోతున్నావా?

పెద్ద- లేదు, ఇప్పుడే వెళ్ళనులే. యింకా ఒకటి రెండుపనులు వున్నై. వాటిని పూర్తిచేసే వెళ్తాను. కాని, తాళంచెవులు నా దగ్గర వుంటాయిలే రమేష్. రేపు ప్రొద్దున్నే వచ్చి నేనే సామాగ్రిగదులు తెరుస్తాను.

(నిష్క్రమణ)

(ధర్మదాసు, గోవిందుడు, పరాన్‌లు ప్రవేశం)

గోవిం- (రమేశుతో) బాబూ, చూచావా, ఈ పరాన్‌మామని ఎలాగో పట్టుకులాక్కొచ్చాను. ఇతడు మనయింటికి వస్తాడా! కాని నేను వదలిపెడతానా! ఒక్క వేణీయే జమీందారాయేం? మా మేనల్లుడు రమేశుమాత్రం జమీందారుకూడా అన్నాను (పైకిచూచి) తారిణీబాబూ! నువు స్వర్గంలో కూచుని అంతా చూస్తూనే వున్నావుగా, నీముందే చెపుతున్నాను: ఆ వేణీని ఈ వాకిట్లోకి రప్పించి అతనిచే ముక్కూ చెవులూ పట్టించకపోతే నా పేరు గంగూలియే కాదు.

ధర్మ- అరె గోవింద్! నువు కాస్త ఓర్పువహించవోయ్, (దగ్గుతూ) అదంతా నేను సరిచేస్తానుగా.

(అకస్మికంగా వేణీఘోషాల్ ప్రవేశం)

వేణీ: రమేశు యింతటివాడవా! నేనొక అవసరమైన పనిమీదవచ్చాను అమ్మ వచ్చిందా యిక్కడికి!

గోవింద: ఎందుకురాదు బాబూ, వందసార్లు వస్తారు. ఇదీ మీ యిల్లేగా. అందుకనే ప్రొద్దుటనుంచీ రమేశు బాబుతో చెప్తున్నాను-రమేశు, తారిణీబాబుతోనే ఆ తగాయిదాలు. జగడాలు పోయినై, అవన్నీ పోనీ, ఇంకవారు లేనేలేరు. మీ అన్నదమ్ములిద్దరూ కలిసి పొండి మిమ్మేల్ని చూసి మా కళ్ళు చల్లబడతాయి, అదీగాక పెద్దమ్మగారే స్వయంగా ఇక్కడికి వచ్చినప్పుడు—

వేణీ: అమ్మ వచ్చిందా?

గోవింద: రావటమేనా? పని-పాటలు, ఏర్పాట్లు - అన్నీ ఆమె చూస్తున్నారు మరి ఆమెకాళపోతే యింకెవరు చేస్తారు?

(అంద మౌనంగా వుంటారు.)

గోవింద: (నిట్టూర్చి) ఈ వూళ్లో ఆమెలాంటి వారెవరున్నారు! లేరు. వేణీబాబూ, నీముందు చెపితే పొగడ్త అనుకుంటారేమోగాని, ఎవరేమన్నా, యీవూరు మొత్తములో లక్ష్మీదేవి అంటే మీ అమ్మగారే. అలాంటితల్లి ఎవరికి లభిస్తుంది? (అని మళ్ళీ నిట్టూర్చుతాడు.)

వేణీ: సరేగాని -

గోవింద: సరే అంతేకాదు వేణీబాబూ, నువ్వు రాక తప్పదు ఈ భారమంతా నీపైనేవుంది. సరే, మీరంతా యిక్కడే వున్నారు. ఇప్పుడు పిల్వవలసినవారి జాబితా తయారుచేస్తే మంచిదిగదూ! ఏమంటావ్ రమేశుబాబూ! ఏం వరాన్‌మామా, బాగున్నదికదూ! ధర్మదాస్ అన్నా, ఇలాంటప్పుడు మెదలకుండావుంటే పనిజరగదు. ఎవర్ని ఆహ్వానించాలో యెవరిని వదిలెయ్యాలో అంతా నీకు తెలుసుగా.

రమే: అన్నయ్యా. ఒకసారి మీ పాదధూళి...

వేణీ: అమ్మ వచ్చినాక నేనువచ్చినా రాకపోయినా- ఏం గోవిందబాబాయ్, ఏమంటావ్ ?

రమే: అన్నయ్యా: నేను మిమ్మల్ని విసిగించను కాని, మీకు యిబ్బందిలేకపోతే ఒకసారి వచ్చి ఏర్పాటూ అవీ చూడగోరుతాను.

వేణీ: అవును, ఇది బాగానేవుంది. అమ్మవచ్చిన తరువాత నేను వచ్చినా రాకున్నా - అంతేకదూ వరాన్ తాతా! ఆం రమేశు, అమ్మని త్వరగా రమ్మని చెప్పు చాలా అవసరమైన పనివుంది. ఇప్పుడు వుండటానికి తీరికలేదు. ప్రజలందరూ...

(అంటూనే గబగబా వెళ్ళిపోతాడు)

గోవిం: (బయటకేసి మెడచాచి బాగా పారజూచి ఓయి వేణీఘోషాల్! నువ్వు ఆకుఅకుమీద నడిస్తే నేను ఆకు ఈనెలమీద నడుస్తాను, తెలుసా, నాపేరు గోవింద గంగూలీ! అమ్మగారు వచ్చినదీ లేనిదీ స్వయంగా చూద్దామని వచ్చావులే; నాకే తెలియదనుకున్నావ్! (రమేశుతో) చూచావ్ కదూ రమేశ్ బాబూ! ఎంత చక్కగా తియ్యని మాటలు అంటించానో విన్నావుగా, అచ్చంగా తేనెపూసిన కత్తి! ఇంక తనకు మర్యాద జరుగలేదని చెప్పుకోలేదు లేకపోతే "రమేశ్ పిల్లవాడనుకున్నా, వాళ్ళమామయ్య గోవిందగంగూలీ అక్కడేవుండె!" అని చెప్పుకునేవాడు. బాబూ పెద్దపెద్ద కార్యం - కరామతులకు యాజమాన్యం వహించడమంటే మాటలా? ఒక్కొక్క యెత్తు పైయెత్తు లాలోచించుతూంటే బుర్ర తిరిగిపోతుందనుకో!

ధర్మ: గోవింద్, నువ్వు అధిక ప్రసంగం చేస్తున్నావ్; ఇక చాలించుతావా లేదా!

(ఒక వైపునుంచి సుకుమారి, ఆమెతల్లి శాంత వచ్చి, లోపలి కెళతారు పరాన్ వారివంక మిరిమిరిచూస్తాడు. కొద్దిసేపట్లో నౌకరు షష్ఠీచరణుడు వస్తాడు.)

పరాన్: ఆ లోపలికి వెళ్ళింది ఎవర్రా!

షష్ఠి: ఆవిడే శాంతమ్మ. ఆమె కూతురూను!

పరాన్: నేను అనుకున్నట్లే జరిగింది! ఇంతకూ వాళ్ళని యింట్లోకి రానిచ్చింది యెవరు?

షష్టి: ఆచార్యులుగారు పిలుచుకొచ్చారు. ఈ రెండు రోజులనుంచీ పనులన్నీ చేస్తున్నది వారేగా!

పరాన్: వాళ్ళు భోజనపదార్థాలు ముట్టుకుంటే యిక్కడ బ్రాహ్మలెవరూ వచ్చి మంచినీళ్ళయినా ముట్టరు.

(శాంత చాటునవుండి యీమాటలు ఆలకించుతున్నది కాబోలు చప్పున బయటికి వస్తుంది.)

శాంత: అలా యెందువల్ల జరుగుతుందో నేనుకూడ వినవచ్చునా పరాన్‌గారూ? (రమేశ్‌తో) అవును బాబూ, నువ్వు యీ గ్రామానికి జమీందారుడవేగదా. నువ్వే చెప్పు- దోషమంతా ఈ బ్రాహ్మణి శాంతమ్మ కూతురు దేనా? మా కెవరూ వగకుట్ర లేనంతమాత్రాన ఇష్ట మొచ్చినన్నిసార్లు దండించుతారా? ముఖర్జీగారి యింట్లో రావిపూజ జరిగినప్పుడు (గోవిందున వేపు వ్రేలితో చూపి) ఈయనగారు పదిరూపాయల అపరాధం వసూలుచేసుకో లేదూ? ఊళ్లో మానస-పూజ పేరుచెప్పి మా వద్దనుంచి నాలుగుమేకల ఖరీదు గుంజుకున్నారే! మరి ఒకే తప్పుకు యిలా యెన్నిసార్లు వీరు న్యాయం విచారించుతారేమిటి?

గోవింద: శాంతమ్మత్తా, నువ్వు నా పేరెత్తావు కాబట్టి, నేను యదార్థమే చెప్తాను. ఈ గోవిందగంగూలి ఒకరి మొహంచూచి ఏమాటాచెప్పడని లోకమంతా యెరిగి

నదే. నీ కూతురికి ప్రాయశ్చిత్తం జరిగినదీ, మేము సామాజిక దండన విధించినదీ నిజమేనని నేను ఒప్పుకుంటున్నాను. కాని యజ్ఞానికి కట్టెలిమ్మని మేమేమీ ఆజ్ఞాపించలేదు. ఒకవేళ ఆమె చనిపోతే, దహనానికి మేము భుజం కలుపుతామే గాని...

శాంత- చచ్చిపోయిన తర్వాత నీకూతుర్ని తగలెయ్యటానికి నీభుజానే మోసుకెళ్ళనోయ్ నాకొడకా, నా కూతుర్ని గురించి నువ్వేమీ చింతించనక్కర్లేదులే. మరి, గోవిందా నువ్వు గుండెమీద చెయ్యేసుకు చెప్పవేం? నీ చిన్నవదిన కాళీకాపురం సంగతి నీకు జ్ఞాపకం రావటంలేదా? ఇక యీ పరాన్‌గారున్నారే, ఈయనగారి వియ్యపురాలికి సాలెవాడికి సంబంధంవున్నట్టు అంతా చెప్పకోలా? అవన్నీ గొప్పవారి గొప్పసంగతులు కాబోలు! అంతేనా?

గోవింద: ఏమన్నావే కులభ్రష్టా!—

శాంత: (ముందుకువచ్చి) కొడతావా యేం? ఈ బ్రాహ్మణ శాంతమ్మనుకొట్టావంటే ఊరుబండారమంతా బయటపడుతుంది జాగ్రత్త! ఇంతటితోనే సరిపోతుందా? యింకా బైటపెట్టనా?

(భైరవాచార్యులు త్వరితంగా ప్రవేశం)

భైర - చాలు చాలు పెద్దమ్మా! చాల్లే, ఇంకేమీ చెప్పనక్కరలేదు. (లోపలికి చూచి) అమ్మాయ్ పద. సుకుమారీ; రా పెద్దమ్మా, మీరు లోపలికి వచ్చికూర్చోండి.

(భైరవాచార్యుడు, శాంతా నిష్క్రమించుతారు)

గోవింద : చూస్తున్నావుకదూ పరాన్‌మామా! మనల్ని అవమానించి వాళ్ళని లోపల కూర్చోబెట్టటానికి తీసుకెళ్ళాడు ! భైరవుని సాహసం చూశావా ! సరే...

పరాన్ ; ఈ కులభ్రష్టుల నిద్దరినీ మన అనుమతి లేకుండా యింట్లోకి యెందుకు రానిచ్చాడో యిప్పుడు రమేశ్ సంజాయిషీ చెప్పాలి. లేకపోతే మాలో ఎవ్వరమూ ఇక్కడ నీళ్ళైనా ముట్టము.

పెద్దమ్మ- (ద్వారంవద్దకు వచ్చి) రమేశ్ !

రమే: పెద్దమ్మా, నువ్వింకా యిక్కడే వున్నావా !

పెద్దమ్మ: ఆఁ వున్నాన్లే శాంతని సుకుమారిని నేనే సగౌరవంగా పిల్చుకొచ్చాననీ, ఆచార్యుడుకాదనీ గోవింద గంగూలీతో చెప్పు. వారిని బుద్ధిపూర్వకంగా అవమానించ వలసిన అగత్యం లేదనికూడా చెప్పివెయ్యి.

పరాన్: కాని వాళ్ళ నిక్కడనుంచి వెళ్ళగొట్టనంత వరకు మేమెవ్వరమూ ఇక్కడ మంచినీరుకూడా ముట్టము.

పెద్దమ్మ: అది చెల్లుండి సంగతి. ఇవాళ నా ఇంట్లో గడబిడగంద్రగోళం, తగాదాలులేవదీయవలసిన అవసరంలేదని నేను చెపుతున్నాను తెలిసిందా నేను అందరినీ ఆహ్వానించు తాను; ఎవరిని వదలటానికీ వీల్లేదు.

పరాన్: అయితే మాలో ఎవరూ ఇక్కడ నీళ్ళైనా ముట్టరని నేనూ చెపుతున్నాను.

పెద్దమ్మ: రమేశ్, నన్ను బెదరించి భయటపెట్ట లేరని వారితో చెప్పు. ఇక్కడ అనాధులు, అన్నార్తులు,

నిరుపేదల కేమీ కొదవలేదు. మా ఈ యేర్పాటంతా వృధాకాదు; పైగా సార్థకమే అవుతుంది.

రమేశ్: (వ్యాకులస్వరంతో) కాని వీరందరూ గడబిడ చెయ్యాలని చూస్తున్నారు పెద్దమ్మా దీనంతటికీ జవాబుదారీ నీపైనే పడుతుంది సుమా.

పెద్దమ్మ: రమేశ్ ఇది నీ అజ్ఞానం నాయనా! మన యింట్లో కార్యం బాధ్యత మనపై కాకపోతే యితరుల నెత్తి మీద పడుతుందా? ఇప్పుడు వీరందరినీ వెళ్ళిపొమ్మని చెప్పి వెయ్యి ఇంకా చాలా పనులు అలాగే వుండిపోయినై. కాలం వ్యర్థపుచ్చటానికి నాకు తీరిక లేదు.

(పెద్దమ్మ లోపలికి వెళ్ళిపోతుంది. ముందుద్వారంగుండా గోవిందు ధర్మదాసు పరాన్‌లు మెల్లగా బయటికిపోతారు.)

రమే: నాకెవరూ లేరనుకున్నాను. కాని, పెద్దమ్మా, నువ్వెవరిదానవో వారికి అందరూ వుంటారు.

మూడో దృశ్యం

బజారు

(శ్రాద్ధగృహంలో భోంచేసి దీనూభట్టాచార్య ఇంటికి బయలుదేరి వెడుతున్నారు. వెంట బాల బాలికలుకూడ వున్నారు. అందరికి ఒక చేతిలో పొట్లాలు, రెండోచేతిలో చిన్నచిన్న మట్టిపిడతలో పాయసం వున్నై.)

సుంద: (భయపడి) బాబా, భజ్జూ వస్తున్నాడు...

(అంతా ఉలిక్కిపడతారు. రమేశ్ నౌకరు భజ్జూ వస్తాడు.)

దీనూ: అరే, భజ్జూబాబే! ఎక్కడికి వెడుతున్నావ్?

భజ్జూ: ఏమండోయ్ భట్టాచార్యగారూ, ఏమిటి పట్టుకెళ్తున్నారు ?

దీను: ఏంలేదు బాబూ, తినగా మిగిలిన యెంగిలి పదార్థం. పేటలో అలగాజాతి పిల్లలున్నారే, పాపం!-వెళ్ళగానే అంతావచ్చి చేతులుచాచి అడుగుతారు వాళ్ళకు పెడదామని...

భజ్జూ: అరె, పేదలకుమాత్రం ఏం తక్కువ! బీదా-బిక్కీ అంతా ఇక్కడే బారులుతీరి కూచుని పూరీలు - వరమాన్నం తింటున్నారుగా.

దీనూ: అవునవును, ఎందుకు తినటంలేదు ? అంతా తింటూనేవున్నారు. మహాదాతగృహంలో ఏంలోటు ! అయినా అంతా రాలేరుగదూ. అలాంటివాళ్ళకోసం కాస్త.

భజ్జూ: అయితే సరేలెండి భట్టాచారిగారూ, ఇది మహా చెడ్డవూరండీ ! ఏం తొకమారైంది ! ఒకరు కూచుంటే ఒకరు లేస్తారు ! ఒకడు పారిపోతే మరొకడు పట్టుకులాక్కొస్తాడు. హ హ్హాహ్హా !

దీనూ: అరెబాబూ, అంతా అలాగే జరుగుతుందయ్యా ! గొప్పగొప్ప కార్యం ,కరామతుల్లో అంతే - సుందా కాస్త చినోడ్నిచేతిలోది అందుకో (భజ్జూతో) అయ్యబాబూ ! ఇంకా మనవూరు కాస్త హద్దు - పద్దుల్లో వుందయ్యా - అరె, కాస్త దారిచూచి నడవండి. ఎదురు దెబ్బ తగిలితే చేతిలోముంతలు జారిపడితై - ఇదిగో బాబూ మా అత్త వారివూళ్ళో చూచిన సంగతులు ఏం చెప్పను ! అక్కడ బ్రాహ్మలనీ, కాయస్థులనీ - అన్నీకలిసి యిరవై

కొంపలున్నాయో లేదో అందులోనే పదిముఠాలు - ఏరా పట్టు కళ్లునెత్తిమీదపెట్టుకు నడుస్తున్నావా! అయినా భజ్జూబాబూ, నేనొకసంగతి చెప్పగలను. భిక్షాటనకు పది యిళ్ళకు వెళ్ళాలికదూ. చాలామందికి నేనంటే దయే, ఈ దయ అనేది మీ బాబుగారివంటి కుర్రవాళ్ళల్లోనే కన్పడిందయ్యా నాకు బొత్తిగా కటికిగుండెలు ముసలివెధవలని! సందుచిక్కితే వాళ్ళు యెదుటవారి గొంతుమీద కాలేసి త్రొక్కుతారు. నాలుక వెళ్ళబెట్టించి నవ్వుకుంటారనుకో (అని తన నాలుక బయటికి పెడతాడు)

భజ్జూ: హ హ్హాహ్హా!

దీనూ: మరి గోవిందగంగూలీ వున్నాడే, వీడి పాపాల సంగతి నోటితో చెపితేనే ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకోవాల్సివస్తుంది ఫోర్జరీ చెయ్యటంలో, తప్పుడు సాక్ష్యం చెప్పటంలో, అక్రమవ్యాజ్యాలాడడంలో వీడికి సాటిలేరు. ఇతడంటే అందరికీభయమే. వీరికా వేణీబాబు అండ. అందుకనే వీనికి యెదురుచెప్పటానికి యెవరికీ దమ్ములేదు. కులబహిష్కారమంటూ ఎవరిపైనపడితే వారిపైన విరుచుకుపడుతూ చలాయించుతున్నాడు.

భజ్జూ: భట్టాచారిగారూ, అన్నిచోట్లా యింతేనండీ మన వూళ్లోనూ అంతా తార్మారైంది. కాని మా బాబుగారినెవరూ చిక్కించుకోలేక పోయారు.

దీనూ: అవును బాబూ. ఎవరూ చిక్కించుకోలేరని నేననే దీనూ - ఒసే సుందా. కాస్త త్వరగానడవ్వే నువు...

భజ్జూ: మా బాబుగారు ఎలాంటివారు! అచ్చంగా దేవతా పురుషులు!

దీనూ: అవును, రమేశుబాబు దేవతాపురుషుడే- ఒరే వట్టూ మళ్ళీ నోరు తెరుచుకు చూస్తూ నిలబడ్డావా! సరే గాని, ఇమె వెళ్తున్నావు ఎక్కడికి భజ్జువయ్యా!

భజ్జూ: ఆచార్యులుగారి యింటికి.

దీనూ: సరే, వెళ్ళు త్వరగా వెళ్ళు మేము వెళ్తాము.

(అందరూ నిష్క్రమణ)

నా లు గో దృ శ్యం

(మధుపాలుని చిల్లరదుకాణం, బేర - సారాలు జరుగుతూంటాయి.)

ఒకమనిషి: ఒక కానీనూనె ఇవ్వటానికే సాయంత్రం దాకా వుంచుతావా యేఁ!

మధుపాలుడు: ఇస్తున్నానయ్యా యిస్తున్నా.

రెండోవ్యక్తి: ఏమయ్యో, మధుపాలయ్యా, కానీ వసుపుకే యింతసేపా?

మధు: ఇస్తున్నాగదయ్యా, ఒక్కణ్ణేగదూ...

మూడోవ్యక్తి: అర్ధణా పప్పుబద్దలకోసం ఎంతసేపు వుండాలయ్యా! ఇవ్వాళ మా యింట్లో వంట చేసుకోనివ్వ వల్లే వున్నదే!

మధు: అయ్యో బాబాబాయ్! వంట యెందుకు కాదు! ఇదిగో తీసుకో.

(రమేశ్ ప్రవేశం)

మధు: (మెడచాచిచూచి) అరె! వీరుమన చినబాబుగారు! నమస్కారం బాబయ్యా! (అని పీటతీసుకొనిలేచి ముందుకు వచ్చి) తమరాకవల్ల మా ఏడు తరాల పుణ్యం పండింది బాబూ! కూర్చోండి.

రమేశ్: శ్రాద్ధంతాలూకు లెక్కలలో నీకింకా పది రూపాయలు యివ్వాలి. డబ్బుకోసం నువ్వూ రాకపోతివి. నేనూ పంపలేకపోయాను. ఇచ్చిపోదామని వచ్చాను. యిదిగో.

మధు: (చెయిచాచి రూపాయలు అందుకొని) బాబూ, దుకాణానికి వచ్చి బాకీ యివ్వటం మా తండ్రులు తాతలుకూడా యెరుగరే!

రమే: (పీటమీద కూర్చుని) ఏం మధూ! వ్యాపారము యెలావుంది?

మధు: ఏం వర్తకమో బాబూ! బేడ, పావలా, రూపాయి, రూపాయిపావలా - ఇలాగే పెరిగి పెరిగి అరవై డెభ్భై రూపాయలదాకా బాకీలువడినై. పట్టుకెళ్ళేటప్పుడు సాయంత్రం యిస్తాం, పొద్దున్నే యిస్తామంటారు. కాని మళ్ళీ ఆర్నెల్లదాకా ఆమూలే తలపెట్టరు - అరె, బెనర్జీగారా దణ్ణాలండి. ఎప్పుడు దయచేశారు?

(బెనర్జీ ఎడమచేతిలో ఒక జారీచెంబు వుంటుంది. పాదాలకు బురదఅయివుంటుంది. చెవుకు జంధ్యం చుట్టివుంటుంది. కుడిచేతిలో చేమఆకులో చిన్నచిన్న చేపలు చుట్టబడివుంటాయి.)

బెనర్జీ: నిన్నరాత్రే వచ్చాను. మధూ కాస్త పుగాకు పాయ యివ్వానోయ్, (అని చెంబు, చేపలు క్రిందబెట్టి) ఆ

పల్లేది- సురభి వున్నదే-అది చటుక్కున నా చెయ్యి పట్టుకున్నదోయ్! చూచావా మధూ, ఎలాంటి కాలంవచ్చిందో! ఇవ్వి కానీ చేపటయ్యా। బ్రాహ్మణ్ణి మోసగించి బాగు పడుతుందా ఆ భ్రష్టురాలు! అది నాశనంగాను!

మధు: అరె, అది మీ చెయ్యే పట్టుకొన్నదీ!

బెనర్జీ: దానికి ఒక్క అర్థణా బాకీఅయ్యా, యింత మాత్రానికే బజార్లో పదిమందిలోనూ నా చెయ్యి పట్టుకోవాలా? అందరూ చూస్తూనేవున్నారుగా - నేను కాల కృత్యాలుతీర్చుకొని, చెంబుతోమి, నదిలో కాళ్లూ చేతులూ కడుక్కొని వస్తూ అలా సంతబజారున వద్దామని బయల్దేరాను. ఆ ముండ ఒకగంపతో చేపలు ముందుపెట్టుకొని కూర్చుంది. నన్నుజూచి "బాబూ, ఇవాళ అన్నీ అమ్ముడైపోయినవి" అని ముందుగానే అనేసింది. కాని నా కళ్ళల్లోనా దుమ్ముగొట్టగలిగేద? గంపలో చేయిపెట్టేసరికే అది నా చెయ్యి లంకించుకున్నది-అరె, యిదివరకొక అర్థణా యివ్వాలనుకో; యీ కాసితో ముక్కానీ అయింది; ఈ ముక్కానీ బాకీ యెగ్గొట్టి వూరువదిలిపెట్టిపోతానా? నువ్వే చెప్పు మధూ!

మధు: ఛ. అలా యెందుకు జరుగుతుంది!

బెనర్జీ: అల్లా అనరే! ఊళ్ళో ఒకరి పెత్తనమంటూ వుంటేగా లేకపోతే చాకలి మంగళ్ళను ఆ పష్టిగాడి యింటికిపోకుండా ఆపుచేయించి, వాడిగుడిసె పీకిపారేయించి బుద్ధిచెప్పరూ! (తటాలున రమేశ్‌ని చూచి) అరె, మధూ, ఈ బాబెవరు!

మధు: వీరు మన చినబాబుగారు. శ్రార్ధంపట్టీ తాలూకు పదిరూపాయలు కురదలావుంటే, యిచ్చి పోదామనివచ్చారు.

బెనర్జీ: మంచిది, రమేష్‌బాబూ! చిరంజీవివి కా నాయనా, నువుజరుగవలసిన విధంగానే జరిపావని విన్నాను. ఇలాంటి భోజనం ఈ ప్రాంతంలోనే ఎప్పుడూ ఎవరూ పెట్ట లేదని యిక్కడికి వచ్చాక తెలిసింది. కాని నేను కళ్ళార చూడలేకపోయినందుకే విచారంగావుంది. కొందరు దురాత్ముల మాటలతో మోసపోయి, వుద్యోగానికని కలకత్తా వెళ్ళాను. తీరా వెళ్ళి ఏం అనుభవించాను! అయ్యోరామ! అక్కడ మనుషులు వుండగల్రా!

మధు: (పుగాకు వేసి చిలుము అందించి) ఇంతకూ ఏదేనా వుద్యోగమయిందా?

బెనర్జీ: దొరకే:, నే నేమన్నా వచ్చీరాని చదువు చదివానాయే! కాని ఉద్యోగం దొరికితే యేం ప్రయోజనం! ఏం చెప్పను అక్కడి గంద్రగోళం, గజిబిజీని! ఇంట్లోంచి బయటికిపోతే ఏ మోటారుక్రిందా పడకుండా బ్రతికి చేరుకోగల్గితే పెద్దలు దిగొచ్చినట్టే! నువ్వెప్పుడైనా వెళ్ళావా?

మధు: లేదండి; ఒకసారి మిడ్నపూరు మాత్రము చూచాను.

బెనర్జీ: ఓయి పల్లెటూరుగబ్బిలాయి! ఎక్కడ కలకత్తా, ఎక్కడ మిడ్నపూరు! నేను చెప్పేది నిజమో అబద్ధమూ కొంచెం రమేష్‌బాబునే అడుగు, మధూ, తినటానికి

లేకపోతే పిల్లవాడి చేయిపుచ్చుకొని బిచ్చ మడుక్కుంటాను బ్రాహణ్నిగదా, భిక్షాటన తప్పలేదు - అంతేగాని, ఇంక వరాయిచోటుకు వెళ్ళేమాటే తలపెట్టను. చెపితే నువ్వు నమ్మవుగాని, అక్కడ ఆకుకూర, అరటిపువ్వు, కరివేపాకు లాంటివికూడా కొనుక్కొని తినాలి! నువ్వుండగలవ్రా మరి! నేనీ నెల్లాళ్ళు తిండీ - తిప్పల్లేక రోగిష్టిలా అయిపోయాను. (అని మధుచేతికి చిలుము యిచ్చేసి, దుకాణంలోని నూనెడబ్బాలోనుంచి కొంచెంనూనె చేత్తోతీసుకొని చెవుల్లోను ముక్కుల్లోను వేసుకుంటాడు. మిగిలినది మాడు మీద రుద్దుకుంటాడు.)

బెనర్జీ: చాలా ప్రొద్దెక్కింది. ఇక ఒక బుటక వేసి యింటికి చేరుకుంటాను. ఏదీ మధూ, ఒక కాని ఉప్పు యివ్వు, కానీ సాయంత్రం యిస్తాను.

మధు: మళ్ళి అదేమాటా - సాయంత్రం! (లేచి వుప్పు కాగితంలో పొట్లాంకట్టి యిస్తాడు)

బెనర్జీ: (ఉప్పు చేత్తోపుచ్చుకొని) ఏమయ్యా మధూ, మీ అందరకి ఏమయిందయ్యా! ఇంత అన్యాయమా! గూబ పగులగొట్టి డబ్బు గుంజుకోవాలని చూస్తున్నారా యేం! అని తనే మరికాస్త ఉప్పు పొట్లంలో వేసుకొని, రమేశ్ వంకచూచి నవ్వుతూ) నాకూ యిదేదారి, వస్తావా బాబూ, దారిలో కబుర్లు చెప్పుకుంటూ నడవ్వొచ్చు.

రమేష్: నా కింకా ఆలస్యం వుంది లెండి.

బెనర్జీ: అయితే సరే; (చెంబుతీసుకొని వెళ్ళిపోతాడు.)

మధు: ఏమండీ బెనర్జీగారూ, ఆమైదా తాలూకు అయిదణాలు యింతేనా యేమిటె?...

బెనర్జీ: ఏమోయ్ మధు, మీకు సిగ్గూ - శరమూ కాస్తయినా లేనట్టుందే ఆదొంగాముండాకొడుకుల మాటలు విని కలకత్తా వెళ్ళటంలో అయిదారు రూపాయలు యిట్టే ఖర్చయిపోయాయి. ఒత్తిడి చెయ్యటానికి యిదేనా అదను? ఒకరి సర్వనాశనం మరొకరికి పంటకళ్ళ! అంతేకదూ? చూచావా రమేశ్ బాబూ-వీళ్ళ వ్యవహారం!

మధు: (సిగ్గుపడి) చాలారోజులు అయిం...

బెనర్జి: అరె, అయితే యేమోయ్! అందరూ ఒక్క-సారే యిలా నావెంబపడితే యింక యీవూళ్ళో వుండడమే కష్టమవుతుంది! (అని కోపగించుకొని, తన వస్తువులు తీసుకు వెళ్ళి పోతాడు.)

(వనమాలి వచ్చి రమేశ్ ముందు నిలబడుతాడు.)

రమే: తమ పేరు?

వనమాలి: తమ సేవకుడు వనమాలి. ఈ గ్రామ ప్రాథమిక పాఠశాల ప్రధానోపాధ్యాయుణ్ని.

రమే: (కొంచెం ఆశ్చర్యాన్వితుడై లేచి నిలబడి) తమరేనా స్కూలు హెడ్మాస్టరు

వన: అవునండి, తమసేవకుడనునేనే. తమ దర్శనార్థం రెండు సార్లు వచ్చానుకాని, దర్శనం కాలేదు.

రమే: స్కూలులో ఎందరు పిల్లలు చదువుతున్నారు?

వన: సలభై ఇద్దరండీ ఏటేటా యిద్దరు విద్యార్థులు మాధ్యమిక పరీక్షలో ప్యాసవుతున్నారు. ఒకపర్యాయం

నారాయణబెనర్జిగారి మూడో పిల్లవాడికి స్కాలర్‌షిప్ కూడా లభించిందండి.

రమే: అలాగా!

వన: చిత్రం. కాని ప్రస్తుతం పాఠశాలపైకప్పు సరి చేయించకపోతే, వర్ష పునీరంతా బడిలోనే పడుతుందండీ.

రమే: అంతాకూలీ మీానెత్తిమీాదపడుతుందా యే!

వన: మరేనండి కాని, ఇప్పుడప్పుడే కాదులెండి; మూడు మాసాలనుంచి మా కెవరికీ జీతమే మాట్లేదు. ఇంక ఇంట్లో తినివచ్చి, ఈ అరవచాకిరి చెయ్యలేమంటున్నారు మాష్టర్లు.

రమే: మీాకు జీతం ఎంత?

వన: జీతం ఇరువైఆరురూపాయలేగాని, ముడుతున్నది పదమూడు రూపాయల పదిహేను అణాలే.

రమే: అదేమిటి!

వన: ప్రభుత్వంవారి ఆజ్ఞగదండీ. అందువల్ల 26 రూ. లకు రసీదు వ్రాసి ఇన్‌స్పెక్టరుగారికి చూపించాలి. లేకపోతే గవర్నమెంటు గ్రాంటు ఆపివేయబడుతుంది.

రమే: మరి విద్యార్థులముందు మీా గౌరవానికి భంగం కల్గటంలేదూ?

వన: లేదండి. ఇది దేశాచారమే గదండి. పైగా పిల్లలుమాకు పులినిచూచినట్లు భయపడతారు. బెత్తాలతో వాళ్ళవీపులు చిట్లగొడతాం కదండి!

రమే: అవును, అంతేలెండి. మరి మిగతా మాస్టర్లందరి జీతాలమొత్తం ఎంత?

వన: ఇరవైమూడు రూపాయలు.

ర మే; ఇరవైమూడా! ఒకరికా. ముగ్గురకూనా!

వన: ముగ్గురకు కలిపేనండి. తొమ్మిది, ఎనిమిది, ఆరు రూపాయలు. కాని వేణీబాబుగారు ఇదికూడా అధికమే నంటున్నారు. ఎనిమిది, ఏడు, ఆరు రూపాయలైతే కుంచిదని అంటున్నారు.

ర మే: మంచిదే. వారే యజమానికాబోలు!

వన: చిత్తం. కార్యదర్శి వారేనండి! కాని తమ రొక్క రూపాయైనా ఎన్నడూ యివ్వరు ఆ యదుముఖర్జి గారి కుమార్తె రమాదేవిగారు సాక్షాత్ లక్ష్మీస్వరూపిణి! వారి సహాయమే లేకపోతే పాఠశాలకు యేనాడో మూతపడేది.

ర మే- మీ రిలా చెపుతున్నారేమిటి, నే నిదేమీ వినలేదే!

వన- అవును, చినబాబుగారూ! కేవలం వారి దయా-దాక్షిణ్యాలవల్లె పాఠశాల సాగుతున్నదిగాని, యింకెవరి సహాయంవల్లా కాదు ఆమె తమ్ముడుకూడా అందులో చదుకుంటున్నాడు. ఈ సంవత్సరం పైకవ్వు వేయిస్తామనికూడా చెప్పారు. కాని, యింకా యెందువల్ల కప్పించలేదో నేను చెప్పలేను. ఎవరైనా మనస్సు విరిచారేమో!

ర మే- అలాకూడా జరుగుతుందీ ! సరే, మీరు వెళ్ళండి. రేపు నేను మీ స్కూలు చూడటానికి వస్తానండి.

వన- చిత్తం. తమదయవుంటే మాకు లోటేముంది!

(వనమాలి మళ్ళి నమస్కరించి వెళ్ళిపోతాడు, రెండోవేపునుంచి గోపాల్, భజ్జూలు ప్రవేశించుతారు)

రమే- ఏం గుమాస్తాగారూ, ఏమిటలా కంగారుగా వస్తున్నారు?

గోపాల్- వేణీబాబుగారి జులుం మరీ మితిమీరుతోంది చినబాబూ! రోజూ సహించటం యెలా?

రమే- ఏం జరిగిందేమిటి?

గోపా- వెదురుతోపుదగ్గర ఇరవైరెండు యకరాలు ఇంకా పంపిణి కాలేదు. అది యింతవరకు ముఖర్జీగారితో కలిసి దున్నుతున్నాం. అందులో ముఖర్జీగారికి పెదబాబుగారికి మనకు-ముగ్గురకు సమానవాటాలు. ఆమధ్య అందులోది పెద్దచింతచెట్టు కొట్టించి వారిద్దరే పంచుకున్నారు. మనకేమీ ఇవ్వనేలేదు. నేను తమతో చెపితే కాస్త కట్టెపేడు కోసం తగాదా యెందుకులే అన్నారు.

రమే- అవును గుమస్తాగారు, ఒక సామాన్యమైన దానికోసం అన్నయ్యతో తగాదా పెట్టుకోవడమా?

గోపా- మరి ఆ భరోసాతోనే ఇవాళ వేణీబాబు ఉమ్మడి చెరువులోని చేపలుకూడ పట్టించుకెళ్ళారు. ఇప్పుడవి ముఖర్జిగారియింట్లో వాటాలు వేసుకుంటూ వుంటారనుకుంటాను.

రమే- కాని, అందులో మనకూ భాగం వున్నదని మీరు బాగా ఎరుగుదురా?

గోపా- మరి కాకపోతే ఉత్తినే నాకీ పనిలో తలనెరిసిందా చిన్నబాబూ!

రమే- మరి అందరూ ఆమె మహా ధర్మనిష్ఠాపరురాలని చెపుతున్నారే. ఆవిడనే ఒకసారి ఎందుకు అడిగిచూడ కూడదూ!

గోపా- యీవదా స్త్రీ తమకు అప్పగించి నెల కింత అని ఏర్పాటుచేసుకొని ఎక్కణ్నుంచి వచ్చారో అక్కడికేవెళ్ళి మన చినబాబుతో చెప్పమని ఆమెగారు యెకసక్కెగాం అన్నారని విన్నాను. జమీని కాపాడుకోవటం పిరికిపందల పని కాదనికూడ అన్నారట,

రమే: అయితే దొంగతనమే సాహస మనుకున్నారు కాబోలు భజ్జూ, నీ చేతిలో లాఠీవున్నదా?

భజ్జూ: (కర్రయెత్తి)ఆ, ఉన్నదండి (వెళ్ళబోతాడు)

గోపా- (భయభీతుడై) కాని చినబాబూ, వెళితే కొట్లాట దాకా వస్తుందండీ.

రమే- మరో వుపాయం ఏమున్నది?

గోపా: ఇలా ఎవరినైనా ఒక్కసారిగా చేసెయ్యడం మంచిదా చినబాబూ?

రమే: మరి ఏం చెయ్యాలని మీరు చెప్పేది?

గోపా: నేను చెప్పేది, - ఆఁ, ముందు పోలీసులకు రిపోర్టుయివ్వాలి. కాకపోతే, మరోకసారి వారినే అడిగి...

రమే; అయితే అలాగే చెయ్యండి నావంటి పిరికివాడు అంతకంటే మరోవిధంగా చెయ్యడంకూడా వుచితంకాదు. భజ్జూ, నువు పోయి ఆయింటి యజమానురాలను మనకా

చెరువులో వాటా వున్నదోలేదో అడిగిరా. ఉన్నదంటే చేపలు తీసుకురా, లేదంటే మెదలకుండా వచ్చెయ్యి రెండు చేపలకోసం రమ అబద్ధమాడదనే నా నమ్మకం గుమాస్తాగారూ!

(భజ్జూ వేగిరంగా వెళ్ళిపోతాడు)

ఆయిదో దృశ్యం

(వేణిఘోషాలు గృహంలో విశ్వే) గది. తను వచ్చి ఎదురుగా దాసీని చూస్తుంది.)

రమః ఏవమ్మా, పెద్దత్త ఎక్కడా!

దాసిః ఇంకా పూజాగృహంలోనుంచి రాలేదండీ. ఏం అమ్మా పోయి పిల్చుకురానా?

రమ- ఆమె పూజ కభ్యంతరమా! వద్దువద్దు; నేను కూర్చుంటానులే. ఆమె బయటికివచ్చినాకనే నేను వచ్చానని చెప్పు.

దాసి- అలాగే అమ్మాయిగారూ.

(దాసి వెళ్ళిపోతుంది. కొంచెంసేపట్లో మెల్లగా అడుగులు వేసుకుంటూ యతీంద్రుడు వస్తాడు.)

యతీంద్రుడు- అక్కా!

రమ- (ఉలిక్కిపడి అటుతిరిగి) అరె, నువ్వెక్కణ్ణుంచి వూడిపడ్డావ్ రా!

యతీం- నేను నీవెనక వెనకే వస్తున్నాగా, నువు చూళ్ళేదూ! [అని ముందుకొచ్చి రమని అలుముకుంటాడు]

రమ- ఏం చెడ్డపిల్లాడివిరా నువ్వు! వేళఅయిందే, బడికిపోవూ ?

యతీం- ఇవాళ మాకు శెలవు అక్కా !

రమ- సెలవు ఎందుకని ? ఇవాళ బుధవారమేగా ?

యతీం: బుధవారమైతే యేం ? బుధ, గురు, శుక్ర, శని, ఆదివారాలు- ఒక్కసారిగా అయిదురోజులూ సెలవే.

రమ- ఎందుకని ?

యతీం- మా స్కూలుకు పైకప్పు వేస్తున్నారుగా. తర్వాత సున్నం కొడతారు చాలా పుస్తకాలుకూడా వస్తాయి. నాలుగైదు కుర్చీలు, బల్లలుకూడ వచ్చాయి. ఒక బీరువా, ఒక గడియారం వచ్చినై. ఒకసారివచ్చి నువు కూడా చూచిరా అక్కా !

రమ- ఏమిటిరా నువు చెప్పేదంతా ?

యతీం- నేను చెప్పేదంతా నిజమేనక్కా ! రమేశ్ బాబు వచ్చారుకదూ. ఆయనే యిదంతా చేయిస్తున్నారు. ఇంకేమేమిటో చేయించుతామని చెప్పారుకూడాను. ఆయన రోజూవచ్చి ఒకగంట మాకు పాఠంకూడ చెపుతున్నాడు.

రమ- ఏంరా, ఆయనకు నువ్వెవరో తెలుసా ?

యతీం: ఆ.

రమ- నువ్వాయన్ను ఏమని పిలుస్తున్నావు ?

యతీం- మేమంతా ఆయన్ను చినబాబుగారని అంటున్నాం

రమ- (తమ్ముని దగ్గరకు లాక్కొని కౌగలించుకొని) చినబాబుగా రేమిటిరా ! ఆయన నీకు బావకదూ ?

యతీం- ఛ!

రమ- "ఛ" ఏమిటి? నువు వేణీబాబుని "పెదబావ" అని పిలచినట్లే "చినబావ" అని పిలవలేవూ!

యతీ- ఆయన నాకు చినబావా? నిజమేనా అక్కా?

రమ- అవును, నిజమే ఆయన నీకు బావే

యతీం- అయితే నేను ఇంటికి వెళ్తాను అక్కా! వెళ్ళి నారూ, హారా, సంత - అందరికీ చెప్పిరానా!

(రమ మెడ ఆడించి వద్దంటుంది)

యతీం- ఏం అక్కా, ఇన్నాళ్ళనుంచీ ఆయన ఎక్కడున్నాడు?

రమ- చదువుకోవటానికి పరాయి చోటుకు వెళ్ళారు, జతిన్, పెద్దవాడవైన తర్వాత నువ్వూ అలాగే పరాయి వూళ్ళో వుండాలిసుమా! నన్ను విడచిపెట్టి వుండగలవూ?

యతీం- [అనిశ్చితభావంతో ఒకటి రెండుసార్లు తలాడించి] ఏం అక్కా, చిన బావ చదువు పూర్తయిందా!

రమ- ఆఁ ఆయన చదువు పూర్తమయింది.

యతీం- నీకెల్లా తెలుసు?

రమ- (కొంచెంసేపు ఊరకుండి) తన చదువు పూర్తి కానిదే యెవరైనా ఇతరపిల్లలకోసం యింతడబ్బు ఖర్చు పెడతారా? ఈమాత్రంకూడా నువు తెలుసుకోలేవూ!

యతీం- (తెలుసునని తలూపుతాడు] సరేగాని అక్కా! చినబావ మనయింటికి రాడేఁ? పెదబావ రోజూ వస్తూంటాడే?

రమ- నువ్వాయన్ను పిల్చుకురారాదూ!

యతీం- ఇప్పుడు వెళ్ళి పిలవనా అక్కా!

రమ- (వ్యాకులంగా, వాడిని చేరదీసి నువ్వెంత పిచ్చిపిల్లాడివిరా ! జతీన్, జాగ్రత్త, ఎప్పుడేనా అలాంటిపని చేసేవు ! తప్పు.

యతీం- నీ కళ్ళల్లో నీరుక్రమ్మిందేం అక్కా ? నువ్వు వద్దన్నపని నే నెన్నడూ చెయ్యనుగా.

రమ- (కళ్ళుతుడుచుకొని) నువ్వు చెయ్యవని నాకు తెలుసుగా నువు నా ముద్దులతమ్ముడివి కదూ, అందుకని !

యతీం- ఇంక యింటికిరావా అక్కా ?

రమ- నువు పద, నేను తర్వాత వస్తాను.

(యతీంద్రుడు వెళ్తాడు విశ్వేశ్వరి ప్రవేశం)

విశ్వేశ్వరి- అమ్మాయ్, ఏం పనులమ్మా మీరు చేస్తున్నది ? వేణీ దొంగపనుల్లో నువ్విలా సాయం చేశా వమ్మా ?

రమ- ఆయ నీన్ని పనులు చేయమని నే చెప్పలేదు పెద్దత్తా !

విశ్వే- రమా నువు స్పష్టంగా చెయ్యమనకపోయినా యిందులో ని తప్పు తక్కువేమీ కాదు సుమా !

రమ- నే నేంచేయను అత్తా ? అప్పుడు మరో ఉపాయం లేకపోయింది. భజ్జా కర్ర పుచ్చుకొచ్చి, అడిగేటప్పటికే చేపల వంపకం అయిపోయింది. బావ తనవంతు పట్టించుకొని వెళ్ళిపోయాడు. ఇరుగుపొరుగువారు కొందరు ఒకటీ రెండూపట్టుకెళుతున్నారు.

విశ్వే- వాడు చేపలకోసమే రాలేదు రమా! రమేశ్ చేపలు మాంసం ముట్టడు. అతడు చేపలకోసం కాదు, భజ్జూని పంపింది- అసలు వెదురుతోపుదగ్గర చెర్వులో తనకు భాగమున్నదీ లేనిదీ తెలుసుకోవటానికే వాడిని పంపింది. అందులో ఆ అబ్బాయికి వాటా లేదని నీ నోటితో ఎలా-అన్నావో నువ్వే చెప్పు అమ్మాయ్ ?

(రమ తలవొంచుకొని మౌనంగా వుంటుంది)

విశ్వే- అతనికి నీయందెంత విశ్వాసము- గౌరవం ఉన్నాయో నువ్వెరుగవుగాని, నాకు తెలుసు రమా! ఆనాళ చింతచెట్టు కొట్టించి, మీరిద్దరే పంచుకున్నారు. గుమాస్తాపంతులు ఎన్ని చెప్పినా రమేశ్ ఏమన్నాడో తెలుసా ? తనకు భాగమేవుంటే ఎలాగూ యిస్తారసీ, నువ్వు తన్నన్యాయం చేయననీ అన్నాడు. కాని, నిన్ననువుచేసిన పనితో... సరే, నేనొకమాట చెపుతున్నా విను. నువ్వు ఆస్తికి, ధనానికి యెంత విలువయిచ్చినా, మనిషి ప్రాణం అంతకంటె విలువైనది సుమా! ఇదిగో రమా! నువ్వు చెప్పెడుమాటలు విని, దేనికిగాని లోభించి పలువైపులనుండి దెబ్బకొట్టి అతన్ని నాశనం చెయ్యమాకు. ఆ విధంగా పోగొట్టుకున్నది మళ్ళీ ఎన్నడూ లభించదుసుమా.

రమేశ్- (నేపథ్యంలో) పెద్దమ్మా!

(రమేశ్ లోపలికిరాగానే రమతలవంచుకొని, ముడుచుకుకూర్చుంటుంది)

విశ్వే- మిట్టమధ్యాన్నం వచ్చావేం నాయనా ?

రమ- మిట్టమధ్యాన్నం కాకపోతే నీకు తీరిక ఎప్పు

డుంటుంది! నీ కెన్నో పనులుంటాయి. నవ్వుతా వెందుకు! సరే గాని పెద్దమ్మా! చిన్నతనంలో ఒకనాడు ఇలాగే మధ్యాన్న మప్పుడు కళ్ళనీళ్ళుపెట్టుకుని నీవద్ద సెలవుతీసుకెళ్లాను. జ్ఞాపకంవుందా? ఇవాళా అలాగే సెలవుతీసుకోటానికే వచ్చాను. కాని ఇది ఆఖరుసారేమో ననిపిస్తోంది.

విశ్వే- రామరామ! అలా అంటావేఁ నాయనా! రా, ఇలా వచ్చి కూర్చో.

(రమేశ్ ఆమెవద్దకు వచ్చి కూర్చుని నవ్వుతాడు. కాని సమాధానమేమీ చెప్పడు. విశ్వేశ్వరి అత్యంత వాత్సల్యపూర్వకంగా చేత్తో అతని తల, వీపు నిమురుతుంది)

విశ్వే- ఏఁ నాయనా, నీకిక్కడ ఆరోగ్యం బాగుండ లేదా?

రమే- పెద్దమ్మా, నాది పడమటిదేశపు పప్పు- రొట్టెలతో పెరిగిన శరీరం! ఇది అంత తేలికగా చెడుతుందా! కాకపోయినా ఇంక నే నిక్కడ ఒక్కరోజుకూడ ఉండలేను. నా కిక్కడ ప్రాణం కడట్టుతూన్నట్టుంది.

విశ్వే- నీకు ఒంట్లో కులాసాగావున్నట్టు విని నా గుండె కుదుటపడింది. కాని, అబ్బాయి! ఇది నీ స్వగ్రామం కదా, ఎందు కుండలేవు?

రమే- అది నేను చెప్పను. నీ వంతా యెరుగుదువని నాకు బాగానే తెలుసు.

విశ్వే- అంతా కాకపోయినా, కొంతవరకు తెలుసునుకో. కాని, ఈమాత్రానికే నిన్ను పోనిస్తానా రమేశ్!

రమే- కాని, ఇక్కడ ఎవరికీ నేనంటే ఇష్టంలేదు పెద్దమ్మా.

విశ్వే- ఎవరికో యిష్టంలేదని పారిపోవటమా? ఇప్పుడే నీ శరీరం పప్పు-రొట్టెలతో తయారయిందని గొప్ప చెప్పుకున్నావే. అది పారిపోయేందుకేనా? ఆఁ, సరేగాని, నువ్వేదో రోడ్డుమరమత్తుకోసం చందా ప్రోగుచేస్తున్నావని నీ గుమాస్తా చెప్పాడు - అదేమయింది?

రమే- ఆఁ, ఈ సంగతే చెపుతావిను. ఆ రోడ్డేదో ఎరుగుదువా? పోస్టాఫీసు ముందునుంచి తిన్నగా స్టేషనుకు వెళ్లేరోడ్డే. ఏ అయిదేళ్ళ కితమో, పెద్దవానలకు చెడి పోయింది. మధ్యలో పెద్దగండి యేర్పడింది కూడాను జనం కాలుజారిపడి కాళ్లూ చేతులూ విరగ్గొట్టుకుంటున్నారేగాని, మరమ్మత్తుమాటే తలపరు అదీ ఓ ఇరవై రూపాయలఖర్చు. కాని, ఈ మాత్రానికే ఏడెనిమిది రోజులనుండి ఎడతెగ కుండా తిరిగినా ఏడెనిమిది కాన్లుకూడా చందా పడలేదు. నిన్నరాత్రి మధు దుకాణం ముందుగా వస్తున్నా. ఎవరూ ఒక్క దమ్మిడీచందా ఇవ్వొద్దని, బూట్లువేసుకొని, సైకిలు మీద తిరిగే వారికే దాని అవసరమనీ ఎవకేమివ్వకపోయినా తమ అవసరంకొద్దీ వారే మరమ్మత్తు చేయించుకుంటారు. మీరు మాత్రం "అయ్యా, బాబూ," అని వీపు నిమురు తూండండనీ జనానికి బోధించుతూండడం విన్పించింది.

విశ్వే- (నవ్వి) పోనీ, వారన్నట్టు నువ్వే బాగు చేయించరాదూ రమేశ్? - పూర్వులు యిచ్చిపోయిన డబ్బు వుందిగా.

రమే- (కొంచెం కోపగించుకొని) కాని, నేనెందుకు ఖర్చుపెట్టాలి ? ఆలోచించకుండా, స్కూలుకోసం ఖర్చు పెట్టినందుకే విచారంగా వుంది ఈ గ్రామస్థులకోసం ఏమీ చెయ్యకూడదు. వీళ్ళకు దానమిచ్చినా మూర్ఖు డనుకునే నీచులు ! మేలుచేస్తే స్వప్రయోజనం కొరకే చేసుకున్నా డంటారు. వీళ్ళను క్షమించడంకూడాతప్పే. పిరికితనంవల్లనే అళ్లా చేశాడనుకుంటారు"

(విశ్వేశ్వరి నవ్వుతూంటుంది)

రమే- నవ్వుతా వెందుకు పెద్దమ్మా ?

విశ్వే- నవ్వక యేం చెయ్యను నాయనా ! అయితే నువ్వు వీరిపై కోపగించుకొని వెళ్ళిపోవా లనుకుంటావా రమేశ్ ! ఈ ప్రజలుయెంత దీనులో, దుర్బలులో, అజ్ఞానులో గ్రహిస్తే, వీరిపై కోపగించుకున్నందుకు నీకే సిగ్గు వేస్తుంది. (రమతో) ఏం రమా! ఇందాకటినుంచీ తలవంచుకొనే కూచున్నావేం ? ఏం రమేష్. బావకి మరదలికి మాటలుకూడా లేవా యేం ?

రమ- (తలయెత్తకుండానే) నాకేమీ విరోధంలేదు పెద్దత్తా ! రమేశ్ బావ...

రమే: (ఉలిక్కిపడి) ఆఁ ! రమా ! ఒక్కతెవే వచ్చావా, పెత్తల్లినికూడా వెంటపెట్టుకొచ్చావా !

విశ్వే: అలా అంటావేం రమేశ్ ! మీ కిద్దరికీ బాగా పరిచయంలేదు. అందుకనే...

రమే: చాల్లే పెద్దమ్మా క్షమించు, ఇంతకంటే పరిచయం

అధికమవ్వాలని ఆశీర్వదించేవు! ఈమె యింటికి వెళ్ళి తన పెత్తల్లిని పంపిందా, ఇంక ఆవిడ నిన్నూ నన్నూ నమల కుండా వదల్దు. అమ్మయ్యో! నేను పారిపోతున్నాను. (అని లేస్తాడు)

విశ్వే: వెళ్ళమాకు రమేశ్. నామాట విను.

రమే: (ఆగి) వద్దు పెద్దమ్మా, అంతా విన్నానులే. అహంకారంతో నిన్నుకూడా తిరస్కరించి నడచుకొనే వారిని గూర్చి ఏమీ చెప్పొద్దు. నీ కేదయినా అవమానం జరిగితే నేను సహించలేను. (గబగబా వెళ్ళిపోతాడు).

రమ: విశ్వేశ్వరివంక చూచి ఏడుస్తూ) నిన్నవమానించటానికి పెత్తల్లిని పంపుతానా! నా కీ కళంకం ఏమిటి పెద్దత్తా!

విశ్వే: (రమను దగ్గరకు తీసుకొని) నిన్నా అబ్బాయి తప్పుగా అర్థంచేసుకున్నాడమ్మా! ఎప్పటికైనా నిజం తెలుసుకొనక పోడు శ్రీ.

ద్వితీయాంకము

మొదటిదృశ్యం

(తారకేశ్వరం బజారు. ప్రొద్దుపొడిచి ఎంతోసేపుకాలేదు. రమ చెరువులోస్నానంచేసి తడిబట్టలతో యింటికివెళ్తూంటుంది ఆకస్మాత్తుగా రమేశ్ తారసిల్లుతాడు. ఆమె చప్పున తలపైకి ముసుకులాక్కోబోతుంది. కాని, తడివస్త్రం పైకిరాదు. వెంటనే చంకలోని విందుబిందె క్రిందబెట్టి, రెండుచేతులు తడివస్త్రంలోపల గుండెమీద పెట్టుకొని నిలబడుతుంది.)

రమ: మీారు యిక్కడి కెలా వచ్చారు ?

రమేశ్: (ఒక ప్రక్కకు తొలగి) నన్ను మీా రెరుగుదురా ?

రమ: ఎరుగుదును. మీారు తారకేశ్వరం ఎప్పుడు వచ్చారు ?

రమే: ఇప్పుడే బండిదిగి వస్తున్నాను. మా బంధువులు వస్తామన్నారు కాని ఎవరూ రాలేదు.

రమ: బస యెక్కడ?

రమే: ఇంకెక్కడా లేదు. నే నిదివరకెన్నడూ యిక్కడికి వచ్చినవాణ్ణి కాదు. ఇవాల్టి కెక్కడో చోటు వెతుక్కోవాలి.

రమ: భజ్జూనికూడ వెంట తీసుకవచ్చారా ?

రమే: లేదు, నేను ఒక్కడనే వచ్చాను.

రమ- మంచిదే. (అని చిరునవ్వునవ్వి కొంచెం మొహం యెత్తుతుంది. ఇద్దరి చూపులూ కలుస్తాయి. రమ మొహంవాల్చి, కొంచెం సంశయాత్మకంగా) అయితేమీారు నాతోరండి. (అని బిందె చంకనెత్తుకొచ్చి ముందుకు నడవబోతుంది.)

రమే- నేను మీాతో రావటం తప్పయితే మీారు పిల్చేవారేకాదు కాబట్టి, అలాగే వస్తాను. మీారు నే నెరుగని మనిషి అనీ అనిపించటంలేదు, ఫలానా అని జ్ఞాపకమూ రావటంలేదు. ఎప్పుడో స్వప్నంలో చూచానేమో ననిపిస్తోంది. మీా రెవరో చెపుతారా ?

రమ- నా వెంట రండి. దారిలో చెప్తాను. మీ రా స్వప్నం చూచినదైనా ఎవ్వడో జ్ఞాపకంవుందా ?

రమే- లేదు. మీతో యింకెవరూ లేరా !

రమ- లేరు ఒక దాసిమాత్రం బసలోవుంది. నౌకరు బజారుకు వెళ్ళాడు. అయినా నే నిక్కడికి తరుచుగానే వస్తుంటానులెండి. ఇక్కడి సందు-గొందులు నాకు బాగా తెలిసినవే.

రమే- కాని; నన్నుమీ వెంట తీసుకెళ్తున్నారెందుకు?

రమ- నేను తీసుకెళ్ళకపోతే మీ భోజనానికి చాలా ఇబ్బంది జరుగుతుంది.

రమే- అయితే కానివ్వండీ, మీ కేం ?

రమ- పురుషులకు మిగతా అన్నివిషయాలూ చెప్ప గలంగాని, ఈ సంగతే చెప్పలేం. నేను రమని.

రమే- రమా !

రమ- అవును. ఎవరిపరిచయము మీకు అసహ్యమో ఆవిడనే నేను.

రమే- కాని, న న్నెక్కడికి తీసుకెళ్తున్నావు !

రమ- నా బసకు. అక్కడ మా పెత్తల్లి లేదులే. మీరు భయపడకండి; రండి.

(ఇద్దరూ విశ్రమించుతారు. వెంటనే ఒక మంగలి వస్తాడు. వాని వెనుకనే ఒక యాత్రికుడు గబగబ వస్తాడు. అతనిజుట్టు, గడ్డం, మీసాలు దుబ్బుగా పెరిగివుంటాయి. గడ్డం కొద్దిగా గొరిగివుంటుంది. ఈ మనిషి మ్రొక్కుతీర్చుకోటానికి అంటే స్వామికి తనజుట్టు యివ్వ టానికి వచ్చాడు.)

యాత్రికుడు- (కంగారుగా) మంగలీ, ఓ మంగలీ! నువు మంగలివేకదూ? ఇలా వచ్చి కాస్త గడ్డం చెయ్యవయ్యా. చవ్వున ఒకసారిమునిగివచ్చి స్వామిపూజచెయ్యాలి. యిది పుణ్యక్షేత్రం కాకపోతే యిక్కడ దమ్మిడీపనివుండదు ఇదిగో, యీ పావలా తీసుకుని త్వరగా క్షవరం చెయ్యి. పన్నెండున్నరబండికి వెళ్ళిపోవాలి. ఇంటివద్ద మళ్ళీ పిల్లాడికి రెండురోజులనుంచీ జ్వరంతగుల్తోంది. గొరుగు, త్వరగా గొరుగు. ఇక్కడ కూర్చోనా!

మంగలి- (చేత్తో పావలా అందుకొని, రొంటిని పెట్టుకుంటాడు. ఆ మనిషిని క్రిందనుంచి పైదాకా రెండుసార్లు చూచి) అరె! నీగడ్డం యెంగిలిపడిందే!

యాత్రి- యెంగిలేమిటి! స్వామివారికోసం జుట్టు, గడ్డం పెంచాను. చూస్తున్నావుగా! ఇవి నావా, యెంగిలి పడటమేమిటి?

మంగలి- (చేత్తో చూపిస్తూ) ఇదిగో గడ్డం కొంత గొరిగివుంటేను. ఇది యెంగిలిపడిపోయింది.

యాత్రి- ఎంగిలి! ఒక మంగలివెధవ నాలుగణాలూ చేతిలో వేసుకొని కాస్త త్రిప్పి, యజమానికి మరోపావలా ఇమ్మన్నాడు. నే నిప్పుడే రూపాయిపావలా ఆలయంలో జమకట్టి అనుమతి తీసుకోస్తూంటే యింకా యజమాని యెవరని అడిగాను. అయితే మరోచోటుకు పొమ్మన్నాడు. ఆ పావలావదులుకొని, కోపంతో వచ్చేశాను. ఇదిగో త్వరగా కానీవయ్యా, నీకు పుణ్యముంటుంది.

మంగలి: మరో ఎనిమిదణాలుశియ్యి. నాలుగణాలు వాడికి, నాలుగణాలు యజమానికీను.

యాత్రి- ఏమిటిది! మీరు మనుష్యుల్ని పిచ్చి వాళ్ళని చేసేటట్టున్నారే! ఐతే, నా పావలాఇచ్చెయ్యి. మళ్ళీపోయి వాడిచేతనే చేయించుకుంటాను.

మంగలి: పోతేపోరాదూ? నేనే నిన్నుపట్టుకొని ఆపానా?

యాత్రి: (కోపంగా) నా పావలా నా కిచ్చెయ్య మంటున్నాను.

మంగలి: ఇంకా పావలా ఏమిటి! ఇంతసేపూ నీతో యీ తర్జన-భర్జన అంతా ఊరకేనే అనుకున్నావా!

యాత్రి- ఆఁ! నువ్వంటావా నన్ను!

మంగలి- మహా పండితుడివి దిగొచ్చావులే! ఏమను కున్నానో, ఇది తారకేశ్వరమయ్యా తారకేశ్వరం! మిరి మిరి చూచావంటె మెడపట్టి గెంటుతా, జాగ్రత్త! నీ కెవరు క్షవరంచేస్తారో చూస్తాను!

(పిల్లవాని చేయిపట్టుకొని ఒక ప్రౌఢాంగన వస్తుంది. ఆమెను వెంబడించి యిద్దరు పూజార్లు వస్తారు.)

మొదటిపూజారి: హైఁ, స్వామినే వంచించంటమా! ఓసి దౌర్భాగ్యులారా! మోసగించటానికి నీ కిం కెవరూ దొరకలా! ఒక్క రూపాయిపావలా మ్రొక్కుబడా!

ప్రౌఢ: (విచారంగా) లేదుబాబూ, నే నెవర్నీ మోస పుచ్చేదాన్ని కాదు. నేను రూపాయిపావలా "ముడుపు" కట్టాను. ఆ రూపాయిపావలా ఇచ్చేశాను.

మొ॥ పూజారి: సరే, ఎన్నాళ్ళయింది నీవు మ్రొక్కు కుని,

ప్రౌఢ: మూడేళ్ళక్రితం, వరద వచ్చినప్పుడు. నేను చెప్పింది నిజమే బాబూ...

రెండోపూజారి: నిజం చెపుతున్నావా? ఒకి అబద్ధాలకోరు! ఈ మూడేళ్ళలో మీయింట్లో యింకెవరూ కాయిలా పడలా! ఇంకెప్పుడూ మ్రొక్కుకోవాల్సిన అవసరం కలుగలేదూ! అలా జరుగుతుందా? నీ గుండెమీద చెయ్యేసుకో - పిల్లలుగలదానివి. ఈ స్వామి మరెవరూ కాదు. తారకనాధస్వామి సుమా!

ప్రౌఢ: (భయభీతురాలై) బాబూ, శపించకండి ఇదిగో ఈ రూపాయికూడ తీసుకోండి.

మొ॥ పూ: (చెయ్యిచాచి, రూపాయిపుచ్చుకొని) ఇంతేనా, ఒక్కరూపాయా? నువ్వుకనీసం మరో అయిదు రూపాయలు మ్రొక్కావు. బాగా జ్ఞాపకం తెచ్చుకో. స్వామి దయవల్ల మేము అన్నిసంగతులూ తెలుసుకుంటాం. మమ్మల్నెవరూ మోసపుచ్చలేరు.

రెం॥ పూ॥ ఇచ్చెయ్యి అయిదురూపాయలూ! బిడ్డలుగలదానవు - ఎందుకు స్వామికి కోపం తెప్పించడం! నీ పిల్లలకు శుభం కలుగుతుంది - త్వరగా ఇచ్చెయ్యి.

ప్రౌఢ: (ఏడ్పుమొహంతో) లేదుబాబూ, నా దగ్గర యింకేమీ డబ్బులేదు. ఇంకెక్కణ్నుంచి తేను?

మొ॥ పూ: అదే, మెళ్ళో బంగారపు తాళిబొట్టు వుందిగా. దానిని షరాబువద్ద తాకట్టుపెడితే అయిదురూపా

యలు ఇవ్వడూ! వంపచుంటే దుకాణం చూపటానికి మని పిని పంపుతాం. తర్వాత ఎప్పుడైనావచ్చి విడిపించుకోవచ్చు"

(ఒక స్త్రీని చుట్టుకొని ఏ డెనిమిదిమంది బిచ్చగాళ్ళు వస్తారు)

మొదటి బిచ్చగాడు: ధర్మం చెయ్యమ్మా, మీ కొడుకులు – కూతుళ్ళకు మేలుకలుగుతుంది.

రెం॥ బి: తల్లి, నీ కూతుళ్ళు: చల్లగా వుండాలి!

మూ॥ బి: దయదలచు తల్లీ, మీ అమ్మా నాన్నా

నా॥ బి- అమ్మా, తల్లి! మీ భార్యా - భర్తలు బిడ్డలతో చల్లగా...

(అందరూ లాగులాడుతూ త్రోసుకుంటారు.)

గడ్డం యాత్రికుడు- నేను జుట్టూ ఇవ్వను, గడ్డమూ ఇవ్వను, అసలు మొక్కే తీర్చనులే.

ప్రౌఢ- అయ్యోబాబు! ఇది నా ఇష్టదేవతాయంత్ర మయ్యా దీన్నిలా తాకట్టుపెట్టేది!

బిచ్చగాండ్రచే చుట్టవేయబడిన స్త్రీ- అరె, కొంప మునిగింది! ఎవరో నా కొంగుమూట కత్తిరించుకు పోయాడు!

బిచ్చగాండ్రు- మీ కుటుంబం చల్లగావుండాలి తల్లి ఒక కానీ ఇవ్వమ్మా!

మొ॥ పూజారి: అయ్యోతల్లీ! నువ్వు బిడ్డలతల్లివి, యిది దేవస్థానం!

మంగలి- గడ్డం చేయించుకుంటారా?

యాత్రి- గడ్డమా ? ఎద్దులే. ఇది తారకనాధుని జట్టులే, ఇక యింటికి పోతున్నాను.

స్త్రీ- అయ్యో! నే నిప్పుడు యింటికి ఎలా చేరుకోను ? నా మూటే కత్తిరించుకుపోయాడే !

బిచ్చగాండ్రు- ఒక్క కానీ దానంచెయ్యి తల్లి, ఒక్క కానీ...(అంటూ ఆమెను త్రోసుకెళతారు.)

ప్రౌఢ: తారకనాదునితోడు ! నా యిష్టదేవతా యంత్రంలాక్కోవద్దు, (పిల్లవాని చేయిపుచ్చుకొనిలాగుతూ త్వరత్వరగా వెళ్ళిపోతుంది.)

మొ॥ పు: ఒక్క రూపాయకుమించి గుంజలేకపోయాం.

రెం॥ పు- అరె, ఆ దౌర్భాగ్యురాలివద్ద ఇంకేమీ లేకపోయె. (ఇద్దరూ నిష్క్రమణ)

మంగలి- పోనీ పావలాఅయినా దక్కింది బుర్రవగుల గొట్టుకున్నా ఎక్కడా ఒక్క పావలా దొరకదయ్యో !

నిష్క్రమణ

రెండో దృశ్యం

(తారకేశ్వరంలో రమ బస. సామాన్యమైన పడకమీద రమేశ్ కూర్చునిఉంటాడు. రమ కంగారుగా వస్తుంది.)

రమ- మీరు భలేవారే ! నేను మరోకూర తీసుకురాబోతే, మీరింతలో లేచి చేయి కడుక్కొచ్చి పెద్దమనిషిలాగా పక్కమీదికి వచ్చి కూచుంటారా! లేచివచ్చారేం' చెప్పండి ?

రమేశ్ - భయంవల్ల.

రమ- భయం! ఏంభయం! నా భయమా? (అని దగ్గరలో కూచుంటుంది.)

రమే- నీ భయం వుందనుకో. అదీగాక మరో భయం కూడా వుంది.

రమ- ఒళ్ళు వేడితగిలినట్లుందా? మీరు ముందే ఈసంగతి చెప్పలేదేం! అనుమానంగావుంటే, స్నానంచేసి, భోజనానికి కూచుంటారా!

రమే- ఏదో ప్రయాణంవల్ల అనుకున్నాను. నువ్వింత శ్రమపడి ఎన్నో చేస్తే నేను వేడితగిలిందని చెప్పి, నిన్ను నిరాశ చెందించనా? నీ చేతివంట ఇవాళ భోంచేయకపోతే మళ్ళీ ఈ జన్మలో లభిస్తుందా!

రమ- చాలుచాలు, ఇక ఆపండి ఈ పరాయిచోట నిజంగానే జ్వరంవస్తే ఎంతప్రమాదమో మీరే చెప్పండి.

రమే- అది మంచిది కాదుగాని, ఈ రాణీ కష్టపడి చేసినవంట తినకపోవటం మాత్రం ఏమంత మంచిది చెప్పు?

రమ- ఈ మాత్రానికేనా! ఈ కానిచోట నే నేమీ ఎక్కువగా చెయ్యలేకపోయాను.

రమే- నీ వంటల సంగతి ఎవ రాలోచించారు! ఈ ఆదర - సత్కారాలు, శ్రద్ధ - నా కిం కెక్కడ లభిస్తాయి!

రమ- మీాఇంట్లోమాత్రం ఆదరించేవారి కేం కొదవ!

రమే- ఇంతశ్రద్ధ ఇంకెవరికివుంటుంది చెప్పు! చిన్నప్పుడే అమ్మ చనిపోయిందామె తర్వాత పెద్దమ్మదగ్గరైనా ఎన్నాళ్ళోలేను. ఆ తర్వాత మేనమామవద్దకు వెళ్లానేగాని,

అక్కడా మేనత్త మృతిచెందినందున, యిల్లు హోటల్లాగే వుండేది. అలహాబాదులో చదువుతూండగానూ హోటలే గతి అయింది. గయ ఇంజనీరింగు కాలేజీలో చదివేటప్పుడూ రోతకలిగించే హోటలు తప్పలేదు. ఇష్టమైతే తినటం, లేకుంటే మానడం. లేదనే శత్రువులూ లేరు ప్రతిమాలే బంధు-మిత్రులూ లేరు.

(రమ మౌనంగా ఉంటుంది)

రమే- ఒంట్లో బాగాలేదని కడుపునిండా తినకపోయినా నా జీవితంలో యిది సుప్రభాతంలా వుంది. నా జీవితప్రవాహమే ఒక్కసారిగా మారినట్లుంది.

రమ- (తలదించుకొని) మీరు ప్రతివిషయం యిలా పెంచి మాట్లాడుతున్నా రేమిటి!

రమే- పెంచగలశక్తే వుంటే తప్పకుండా పెంచేవాణ్ని కాని నా కా శక్తిలేదు.

రమ- అది నా అదృష్టమే ఇంకా అధికశక్తి వుంటే నే నిక్కడనుంచి పారిపోవాల్సివచ్చేది. ఇంటికి వెళ్ళి తర్వాత మీరు నన్ను తిట్టుకోకుండా ఇదీ మేలే రమ పిలిచి, కడుపు నిండా తిండైనా పెట్టలేదని నలుగురితోను చెప్పకగా!

రమే- లేదు రాణీ! ఎవరిముందూ నిన్ను నిందించను. అంతేకాదు, నిన్ను పొగడను కూడాను. నాకీ రోజు నిందకు ప్రశంసకు అతీతమైనది. వాస్తవానికి కడుపునిండడమే గాక మరోవిధమైన తృప్తికూడా వుంటుందని ఇంతకుముందు నే నెరగను.

రమ- ఇవాళే మొట్టమొదటిసారిగా తెలిసిందా ?

రమే- అవును, ఇవాళే తెలిసింది

రమ- తెలుసుకోవలసినది ఇంకా వుంది. కాని, ఆవాళ నాకు కబురు వంపండి.

రమే- అంటే !

రమ- అన్ని విషయాలకు వుద్దేశ్యం తెలుసుకోవాలన టానిక్కూడ వేరే వుద్దేశ్యం ఏముంటుంది? సరేగాని, నిజం చెప్పండి, నన్ను మీరు ఆనవాలు పట్టనేలేదా!

రమే- ఎలా గుర్తుపట్టగలనో నువ్వే చెప్పు ? చిన్న ప్పుడు చూచాను. చాలాకాలానికి తిరిగివచ్చిన తర్వాత నీ ముఖం ఎప్పుడు చూచాను! నీ మొహం చూడాలనుకున్నప్పు డల్లా నువు మొహం ప్రక్కకు పెట్టుకోవడమో, తల క్రిందికి వంచుకోవటమో జరిగింది. అందువల్లే, ఎప్పుడో కలలో చూచానేమో ననిపించింది. ఇవాళ చూడగానే అటువంటి కల...

రమ- సరేగాని, మీరు రాత్రిపూట యేం భోంచే స్తారు,

రమే- ఏది లభిస్తే అదే.

రమ- నా కొకసంగతి చెప్పండి. మీ రింత నిర్ల క్ష్యంగా వుంటున్నా రెందుకని? మీ ఏ వస్తువు ఎప్పు డెక్కడ వుంటుందో, యెటుపోతుందో తెలియదట? దేనియందూ మోహ-మమతలే లేనట్టుంది, అంతా ఏదో శూన్యంలో మునిగి తేల్తున్నట్లుంది.

రమే- నన్నుగురించి ఇంతగా చెప్పిం దెవరు?

రమ- ఇది తెలుసుకొని ఏంచేస్తారు, ఇంటికి వెళ్ళాక చెప్పిన మనిషితో జగడమాడటానికా?

రమే- అయితే మనుషులతో జగడమాడుతూ తిరగటమే నా పని అనుకుంటున్నావా!

రమ- అదేగా చేస్తున్నపని. మీరు ఊళ్ళోకివచ్చినప్పట్నుంచీ నాతో తగాదాలేనాయె మా పెద్దమ్మ మా ఇంటికి యజమానినా ఏం? లేక నేనామెచే ఆ మాటలు అనిపించాననుకున్నారా-నా మొహమే చూడదలచుకోక పోవటానికి? నా సాక్ష్యంకోసం మనిషిని పంపారు—చెరువులోని చేపల్ని దొంగిలించింది నేనా!

రమే- సాక్ష్యం కోరలేదే-జవాబు కోరాను, అంతే నీ జవాబుకు తిరస్కారమేమీ జరుగలేదుగా రాణి !

రమ- లేదు. మీకు తిరస్కరించలేదు. కాబట్టే ఆ తప్పంతా నా నెత్తిమీదకువచ్చిపడింది. ఈ భారం నాకు అనుభవం కావటంలేదూ? ఈ దండన నేను తెలుసుకోలేనా! గ్రామ మొత్తంలో మీకు వ్యతిరేకంగా ఎవ రేంచేసినా దాని బాధ్యత నాదేనా! మీ కోపమంతా నాపైనేనా! మీరు పట్నంలో ఈ న్యాయమే నేర్చుకువచ్చారు కాబోలు!

దాసి- (ప్రవేశించి) అమ్మగారూ, సామానంతా మూటలు కట్టించారా! ఆలస్యమైతే ఆరుగంటల బండి అందదు.

రమ- కుముదా! దీనికింత తొందరెందుకు ?

దాసి- మేఘాలు క్రమ్ముకొచ్చాయి. వాన వచ్చేటట్టుంది.

రమ- కురవనీ; మీరు ఎడారిలో కూర్చోలేదుగా.

దాసి- లేదులెండి; నౌకరుతో సామాను సర్దమని చెపుతాను.

(నిష్క్రమణ)

రమే- మీరు సాయంత్రం బండికి వెళ్ళాలనుకుంటున్నారు కాబోలు,

రమ- అవును. మీరు?

రమే: నేనా? నేను కేవల్లా యిక్కడవుండక తప్పదు.

రమ: అసలే మీ ఒంట్లో బాగుండలేదు. అందులోను వర్షాకాలం. మీ రెక్కడవుంటారు?

రమే: ఎక్కడో వుంటాను. స్వామి పూజనిమిత్తము వచ్చే యీ యాత్రికులందరూ ఉండటంలా?

రమ: వారి విషయం వేరు. మీరు పూజకోసం రాలేదుగా. మీకు ఎవరిస్తారు చోటు?

రమే. (నవ్వి) ఎందుకోసం వచ్చిందీ మొహాన రాసివుంటుందా?

రమ: (నవ్వి) అవును, రాసేవుంటుంది. తారకనాధుని దయవల్ల భక్తులు దాన్ని చదవగలరు. ఆ విధంగా భక్తిలేనివారిని తెలుసుకొని వెళ్ళగొట్టేస్తారు. మీరు పక్కవగైరాకూడ తెచ్చుకోలేదే!

రమే: అన్నీ తామే తెస్తామన్నారు.

రమ: చాలా మంచి యేర్పాటే! ఒంట్లో బాగా లేదు. పైన మేఘావృతమై వుంది. వెంట ఒక్క నౌకరైనా

లేదు ఒక కప్పుకునేదీ లేదు, పక్కకూలేదు. భోజన సదు పాయం అసలేలేదు. అయినా దేనిగురించీ చింతవున్నట్టే లేదు. ఎప్పుడెక్కడ యేదిలభించితే అదేఆధారం. అచ్చంగా పరమహంసలాగే! ఏమిటి ఇలా తయారయ్యారు?

రమే: ఎటూ యెవరూ లేనివారికి అలాగే జరిగి పోతూంటుంది.

రమ: అలాగే కనిపిస్తోంది. అయితే ఇవాల్టికి ఈ యింట్లోనే వుండిపోండి.

రమే: కాని యింటివారు...

రమ: వారికేమీ అభ్యంతరం వుండదు. వారికి ఇలాంటి స్వల్పవిషయాలు లెక్కలోనివికావు. వారు వుండ నిస్తారు లెండి.

రమే: కాని, నీ బెడ్డింగు వుంచివెళ్ళాలి రమా!

రమ: అలాగే వుంచివెళ్తాను. కాని మళ్ళీ నాకు వంపాలి; ఎక్కడేనా పారవేయకూడదు సుమా.

రమే: బెడ్డింగు యెలా పారవేస్తాను? నువ్వు నన్ను మరీ పిచ్చివాణ్నిగా యెంచుతున్నావే. ఎవరో నా గురించి నీ కిలాంటి తప్పుడు అభిప్రాయం కల్గించివుంటారు.

రమ: (నవ్వి) ఇంకేం చెడుఅభిప్రాయం కల్గుతుంది లెండి. మా పెద్దమ్మే కల్గించివుంటుంది. అయినా ఆమె యిక్కడలేదుగా మీరు నిర్భయంగా విశ్రాంతి తీసుకోండి. ఈలోగా నేను తతిమ్మాపనులు పూర్తిచేసుకుంటాను. (వెళ్ళేందుకు లేచి నుంచుంటుంది.)

రమే: ఇంటివారితో పరిచయం కాకపోతే...

రమ: మీకు చాలా చిన్నతనంనుంచీ పరిచయం వుంది ఇప్పుడేమీ ఆలోచించనక్కరలేదు. బాల్యంలో 'రాణీ' అని పిల్చేవారే ఆమెదే యీ యిల్లు.

రమే: ఇది నీ యిల్లేనా ! ఇక్కడ నీకు యిల్లెందుకు !

రమ: చెప్పానుగా ఈ స్థానం నాకు బాగుంటుందని అందువల్లే నేను ఇక్కడికి తరుచుగా వస్తుంటాను.

రమే: స్వామియందు నీకు పరమభక్తి కాబోలు !

రమ: దీనిని భక్తిఅనరు. కాని జీవించి వున్నంత కాలం ఏదో చెయ్యాలిగా.

దాసి: (ప్రవేశించి) అక్కా వానజల్లు ఆరంభించింది. ఇవాళ వెళ్ళడం కష్టమే.

రమ: ఇవాళ ప్రయాణంసాగదా ! . అయితే రేపే వెళదాం.

దాసి- అట్లయితే బ్రతికిపోయాం కాని ఇవాళే వస్తా మని కబురుచేశామే ? ఇంటివద్ద ఆదుర్దాపడతారేమో.

రమ- కుముద ! మధ్యమధ్య ఆదుర్దావడటం మంచి దేలే. నే వస్తున్నాపద.

(దాసి నిష్క్రమణ)

రమే- నా మూలంగానే ఇవాళ నీ ప్రయాణం ఆగి పోయింది.

రమ- మీ గురించికాదు, మీ అనారోగ్యంవల్ల. మొహంచూస్తే జ్వరం వచ్చేటట్లేవుంది. ఈస్థితిలో మిమ్మల వదిలిపెట్టి నేను యెలా వెళ్ళగలను !

రమే- నేను నీకేమీ కానుగా రమా! పైగాదానిలో ముల్లులాంటివాణ్ని కూడాను. అయినా స్వగ్రామస్థుడుగా నాకివాళ నువుచూపిన గౌరవ-మర్యాదలు నోటితో చెప్ప టము బాగుండదు.

(రమ మళ్ళీ వెళ్ళిపోతుంది)

రమే- నువు సుఖంగా వుండాలని, చిరంజీవి కావా లని ఆశీర్వదించుతున్నాను రమా!

రమ- (చటుక్కున వెనక్కితిరిగి) నిజంగా ఇప్పుడు మీామీద కోపంవస్తోంది బావా! నేను హిందూ వెధవను. నన్ను చిరకాలం జీవించమనటం శపించటమే అవుతుంది. శుభాకాంక్షులైన వారెవరూ విధవల నిలా ఆశీర్వదించరు. ఇక నే వెడుతున్నాను.

(త్వరగా వెళ్ళిపోతుంది)

మూడో దృశ్యం

(గ్రామమార్గం. పగలు మూడోజాము ఎడతెరపిలేకుండా మూడు రోజులు వర్షంకురియుటవల్ల కాలువలు, చెరువులు, గుంటలు నిండుగా వున్నై. దారి బురదమయంగా వుంది. ఇంతకుముందే వాన వెలిసింది. చేతికర్ర, గొడుగు పుచ్చుకొని వేణి, గోవిందుల ప్రవేశం. వారి బట్టల మీద బురదనీరు చిందిన మరకలు కనపడుతుంటాయి.)

గోవింద- చాటునుంచి ఇంకా సందేహం యెందు కంటు? కట్టతెగ్గొట్టి నీరు వదిలెయ్యమని చెప్పేందుకు మహా చుట్టం దిగొచ్చాడు! లేకపోతే పొలాలు మురుగుతో

మునిగిపోతాయట, మునిగిపోతే మునగనీ ఈ అలగాజాతి ధైర్యంచూచి ఏడవాలో నవ్వాలోకూడ తెలియకుండా వుంది పెదబాబూ.

వేణి- చూచారా! ఈ రైతువెధవల పొలాలు ఓ యెకరాలు మునిగిపోతుందని చెరువుకట్ట తెగ్గొట్టాలట! ఈ చెరువుకోసం ఏటా రెండువందల రూపాయల నీటితీరువా యివ్వాల్సివస్తుంది. ఇప్పుడు నీరు బయటికి వదిలే ఇంక అందులో ఒక్కచేపయినా వుంటుందా?

గోవిం- ఇంకా చేపలుండటమే!...మీ నీచజాతి ముండాకొడుకులు ఎవ్వడేనా ఒక్కసారిగా రెండురూపాయలు చూచారూ! ఒక్కసారే రెండువందల రూపాయల నష్టమంటే మీకేం తెలుస్తుంది! మనుష్యుల్ని కాపలా పెట్టావుకదూ? దొంగవెధవలు చాటుమాటుగా గండి పెడతారేమో! ప్రాణంమీదికి వచ్చినప్పుడు ఈ వెధవలు ఏమైనా చేయగలరు పెదబాబూ!

వేణి- జవానును, గోపాలుణ్ని పంపాను. రమ మొఖాసాపీర్‌పురం అక్బరుకొడుకు దగ్గరికి కూడ కబురు పంపాను. వాళ్ళిద్దరే వందమందికి జవాబివ్వగలరు.

గోవిం- మంచిపనిచేశావు బాబూ! నేను పుగాకు వేసి చిలుము పీలుస్తుండగానే మీ నౌకరు వచ్చేశాడు. ఏమిటిరా హరీ, "వానలో తడుస్తూవచ్చా"వని అడిగాను. "పెదబాబుగారు పిల్చుకురమ్మన్నా"రని చెప్పాడు. బడాయి చెప్పుకోవటం కాదుగాని బాబూ, యింక ఒక్కదమ్ము పీలిస్తే ఒట్టు! చప్పున గొడుగు, కర్రచేతబట్టి బయల్దేరాను.

మీా అత్త "ఈగాలీ, వానలో ఎక్కడికండీ" అంటూ వెనకనుంచి కేకలు సాగించింది. "పోవే పిచ్చిదానా? పెద బాబు కబురంపితే, వానేమిటి వంగిడేమి"టని చక్కా వచ్చేశాను. నీ కబురువస్తే యింకా వెనక ముందాడటమా!

వేణీ- మీాతో చెప్పకుండా నే నొక్కఅడుగైనా ముందుకు వెయ్యనని మీాకు తెలుసుగా. నా దగ్గర పీడ్చి మొత్తుకొని ఏమీా లాభములేకపో యేసరకి ఆ వెధవలంతా మొరపెట్టుకొనటానికి ఆ రమేశ్ వద్దకు పోయారు. వాడు ఒక్కి పశ్చ్రా యుడు. నష్టమైతే అయింది, కట్ట తెగ్గొట్టండ నేస్తు డేమో!

గోవిం- అంటాడుకూడాను పెదబాబూ, ఆ కుల భ్రష్టుడు ఏమైనా చెప్పగలడు. (మెల్లగా) రమకు కబురం పావుకదూ? ఆ పిల్లబుద్ధి ఎప్పుడూ ఒకలాగే వుండదు. బీదా - బిక్కీల ఏడ్పులు-మొత్తుకోళ్ళు విని, ఆవిడకూడా సరే నంటుందేమో!

వేణీ- ఆ భయంలేదులే, నే నామెకు వుదయాన్నే చెప్పి సరిచేశాను. నిన్నసాయంత్రంనుంచే చెవికొరుకుడు చూస్తున్నా కదూ! అదుగో, కొందరు వెధవలు యిటేవస్తు న్నారు

(కొందరుకృషికులు ప్రవేశిస్తారు. వారు ఆపాదమస్తకం బురద నీరు కొట్టుకుని వుంటారు)

కృషికులు- (ఏకకంఠంతో) దయ తలచండి బాబూ, పేదవాళ్ళం. రక్షించాలి. ఈ పంట మురిగిపోతే మాపిల్లా జెల్లా మాడిపోతారు.

గోవిం- ఏమోయ్ సనాతనా. మీరు చినబాబు దగ్గరకు వరుగెత్తారుగా, ఇవ్వడాయన అదుకోడూ?

సనాతనుడు- గంగూలీ బాబుగారూ! కొందరు వెళ్ళారులెండి. మే మీ బాబుగారినే నమ్ముకున్నాము; వీరి పాదాలే పట్టుకుంటాము. (వేణీబాబు పాదాలపైబడి ఏడుస్తాడు)

రెం. కృషి- (వేణీపాదాలు పట్టుకొని) మమ్మల్ని బ్రతికిస్తారో చంపుతారో మీ దయ! మీ పాదాలు వదిలిపెట్టము.

వేణీ- (విదలించి పాదాలుతప్పించుకొని) ఫో పోండి నీటితీరువా రెండుపందలు మే మెందుకు నష్టపడతాం?

—పదండి, మనం వెళదాం ఇంకా పనులున్నై.

(వేణి, గోవిందులు వెళ్ళటానికి ఉద్యుక్తులవుతారు)

కృషికులు- పెదబాబూ; గంగూలీగారూ! అయితే నిజంగానే మమ్మల్ని చంపివేస్తారా?

గోవింద- (ఆగి వెనుదిరిగి, మొహమింతచేసి) మీరు చస్తారో బ్రతుకుతారో మాకేం తెలుసు?

(ఇద్దరూ నిష్క్రమించుతారు)

కృషికులు- అయ్యో దేవుడా! నిజంగానే మమ్మ చంపివేసావా! పైనవుండి అంతా చూస్తున్నావుగదా, దీని కేమీ దారిచూపవా?

(అందరూ నిష్క్రమణ)

నా లు గో ద్ృ శ్యం

(రమ యింటిముందరిభాగం. సంధ్యా సమయం. ప్రాంగణంలో ఒక ప్రక్కన చండీమండపం కొద్దిగా కనపడుతూంటది. రెండోవేపున తులసికోట. రమ నిత్తో దీపంపట్టుకొని మెల్లగావస్తుంది, దీపం తులసి కోటవద్దపెట్టి, వంగి నమస్కరిస్తుంది. అంతలో రమేశ్ మెల్లగ ప్రవేశించి ఆమె తలవేపున నిలబడతాడు.)

రమ- (తలెత్తి, అకస్మాత్తుగా రమేశ్‌ను గాంచి, ఆశ్చర్యంగా) ఆఁ, మీరా! ఎక్కడ్నుంచి!

రమే- రమా! నేనొక అవసరమైన పనిమీద వచ్చాను.

రమ- (చిరునవ్వు నవ్వి) ఇలాగేనా వచ్చి నుంచునేది? ఎవరైనా చూస్తే దీవంపెట్టి యింతసేపూ నేను మీకే నమస్కరించుతున్నా ననుకుంటారు!

రమే- నేను నీ వద్దకే వచ్చాను రమా!

రమ- నవ్వి అది నాకూ తెలుసు. కాకపోతే. మా పెద్దమ్మకోసం వచ్చారని అన్నానా నేను? (దీపం చేత్తో తీసుకొని లేచి నిలబడుతుంది) చెప్పండి, ఏమిటి పని?

రమే- నువ్వంతా వినేవుంటావు. నీళ్ళు బయటికి వదలటాన్ని గురించి నీ అభిప్రాయం తెలుసుకోవటానికే వచ్చాను.

రమ- నా ఉద్దేశ్యమా, .

రమే- అవును. నీ అభిప్రాయం కోసమే ఇక్కడికి వచ్చాను. రమా! ఆపత్సమయంలో దీనులకోరికను నువు కాదనవని నే నెరుగుదును.

రమ: నీళ్ళు వదలటం అవసరమేగాని, యిదెలా కుదురుతుంది రమేశ్ బావా! పెదబావ యిష్టపడ లేదుగా.

(వేణి. గోవిందుల ప్రవేశం)

వేణి: లేదు నేను ఒప్పుకోను, ఎందుకు వదలాలి? రెండు మూడు వందలరూపాయల చేపలు పోతాయని ఎరుగుదురా? ఆ డబ్బు రైతులు యిస్తారా?

రమే: రైతులు పేదవాళ్లు. వారింతడబ్బు యెక్కడ తెస్తారు? అన్నయ్యా, మీరీ విషయం కాస్త ఆలోచించి చూడండి.

వేణి: ఆలోచించానులే, కాని రమేశ్! మనము యింతడబ్బు ఎందుకు నష్టపడాలో తెలియటంలేదు. గోవిందునితో చూచారా, మా తమ్ముడుగారు జమీని అలాగే నిర్వహిస్తాడు! తమ్ముడూ, ఆ వెధవలు ప్రొద్దుటనుంచీ మా యింటివద్దే ఏడుస్తూ పడివున్నారు. నాకు అంతా తెలుసు. మీ యింటివద్ద జవానులేడూ? వాళ్ళపాదాలకు చెప్పు ల్లేవా అని అడుగుతున్నాను వెళ్ళు, పోయి ఆ ఏర్పాటేదో చెయ్యి! నీరు దానంతట అదే తగ్గిపోతుంది. (గోవిందునితో కలసి "హిహిహి వాహా" అని నవ్వుతాడు)

రమే: కాని, మనం ముగ్గురం రెండువందల నష్టాన్ని తప్పించుకోవటానికే చూచుకుంటే, పాపం! ఆ దౌర్భాగ్యుల యేడాదిగ్రాసం నాశనమైపోతుంది అన్నయ్యా! వాళ్ళ అయిదారువేల రూపాయలపంట మన్నైపోతుంది.

వేణి- అయితే కానీ; వాళ్ళకు అయిదువేల రూపాయలు నష్టమైతే మనకేం, యాభైవేలుపోతే మనకేం? ఆ

వెధవలుకోసం రెండువందల రూపాయలు నష్టపడతామా తమ్ముడూ ?

రమే: అయితే వాళ్ళు సంవత్సరమంతా ఏం తింటారు ?

వేణి: (నవ్వి, తలపంకించి, ఉమ్మేసి)
ఏం తింటారా ? నువు చూస్తూవుండు-ఆ వెధవలుభూములు తాకట్టుపెట్టి డబ్బు తీసుకోవటానికి మనవద్దకే వస్తారు. తమ్ముడూ, నువు కొంచెం తాపీగా ఆలోచించి పని చెయ్యి. మన పెద్దలు మనకు యిచ్చిపోయినట్లే మనమూ క్రిందా మీదా పడి మన సంతానానికి కూడా వుంచిపోవాలి. వాళ్ళేం తింటారని అడిగావుకాదూ ? అప్పుచేసితింటారు. లేకపోతే వాళ్ళని నీచజాతి అని ఎందుకన్నారు ?

గోవింద- అదిఋషులు, మునులు చెప్పిన శాస్త్రోక్తి; మీరూ నేనూ కల్పించినదా ఏమిటి ?

రమే: మీరు వాళ్ళేమైతే యేం అనుకున్నప్పుడు ఇంక చర్చించి ప్రయోజనమేముంది ? (రమతో) రమా ! నీపీర్‌పురం అక్బరు లేడూ, అతనికొడుకులకు కబురుపంపాను. (గోవిందునితో) పదండి, మనం అలాపోయి చూద్దాము. ప్రొద్దుకూకుతోంది కూడాను.

గోవింద- అలాగే, రా బాబూ, పోదాం.

(ఇద్దరూ వెళ్తారు)

రమే: రమా, నువ్వు "సరే"నను. ఆయన ఒక్కడూ కాదన్నంతమాత్రాన యింత అన్యాయం జరగటమా ? నేనిప్పుడే వెళ్ళి కట్ట తెగ్గొడతాను.

రమ: మరి, చేవలుపోకుండా ఏమి ఏర్పాటుచేస్తారు?

రమే: ఇప్పుడు అంత నీరుండగా చేవలు పోకుండా చేయడానికేమీ ఉపాయం లేదు మన మీా నష్టం భరించక తప్పదు. లేకపోతే గ్రామంలో జనం చచ్చిపోతారు.

(రమ మాట్లాడదు)

రమే: మరి, నువు ఒప్పుకున్నట్లేనా!

రమ: ఉఁ హుఁ! నేనింత నష్టం భరించలేను. అదీ గాక ఈ ఆస్తి నాదికాదు తమ్ముడిది నేను వాడికి సంరక్షకురాలిని మాత్రమే.

రమే: కాదు, ఇందులో సగం ఆస్తి నీదని నాకు తెలుసు.

రమ: అది పేరుకుమాత్రమే. యావదాస్తి జితిన్‌కే దక్కుతుందని నాన్నగారికి తెలుసు. అందువల్లే నా పేర సగం వ్రాసిపోయారు

రమే: [వినయపూర్వకంగా] రమా! ఇది యేమంత నష్టం? నువ్వు కలదానవు నీకీనష్టం ఒక లెఖ్కలోదికాదు. ఈ మాత్రానికి నువు జనాన్ని ఆకలితో చావనీవద్దని బతిమాలుతున్నాను. నేను నిజం చెపుతున్నాను - నువ్వింత కాఠిన్యం చూపుతావని కలలోకూడ తలచలేదు.

రమ: నేను నష్టం భరించలేకపోవటమే కాఠిన్యత చూపటమయితే సరే, కఠినురాలనే అనుకోండి. మరి మీారింత దయగలవారైనప్పుడు మీారే ఆ నష్టం అంతా భరించకూడదూ!

రమే: రమా! డబ్బువ్యవహారం వచ్చినపుడే మనిషి నిజరూపం బయటపడుతుంది మోసం — కపటం అప్పుడు చెల్లవు. అలాగే యివాళ నీయథార్థస్వరూపం కన్పడుతోంది. కాని నువ్వీలాంటిదానవని నే నెన్నడూ అనుకోలేదు. నువ్వెంతకంటె గొప్పదానవని, వీరందరికంటె ఉన్నతస్థానంలో వున్నావని తలచాను నిన్నింక కఠినురాలి వనడంకూడా తప్పే. నీ వతినీచురాలివి, హీనురాలివీని.

రమ: ఏమన్నారు, నే నెలాంటిదాన్ని!

రమే: నువ్వతి నీచురాలివి. నే నిప్పుడెంత వ్యాకులంగా వున్నదీ తెలిసే, ఆ దీనుల నోటివద్ద కూటివిలువ నా వద్ద గుంజుకోవా లనుకుంటున్నావు ఈ మాట అన్నయ్య కూడ నోటితో అనలేకపోయాడు కాని, స్త్రీవయివుండికూడా నువ్వు తేలిగ్గానే చెప్పగలిగావు. సరే, రమా, నీ కివాళ ఒక మాట చెప్పిపోతున్నాను - నేను యీ నష్టాన్ని రాబట్టుకోగలనుసుమా! కాని, మనిషిజాతి బుద్ధిమీద దెబ్బకొట్టడంవున్నదే అది ప్రపంచంలో సమస్త పాపాలకు మించిన పాపం. నువ్వివాళ ఆ పాపానికే ఒడిగట్టి నా వద్ద డబ్బు లాగడానికి వలవన్నావు.

(రమ విహ్వల అయి, హతబుద్ధిలా చూస్తుంటుంది.)

రమే- నాబలహీనత యేదో మీరు బాగా యెరుగుదురు. కాని దాన్ని నొక్కినందువల్ల ఇవాళ ఒక బిందువు రసమైనారాదు. మరి నేనేం చేశానోకూడ నీకు చెప్పే వెళ్తాను. నే నిప్పుడెపోయి కట్టతెగ్గొట్టేస్తాను. మీరు నన్నడ్డగించగల్గితే ఆ ప్రయత్నం చేసుకోండి.

(రమేశ్ వెళ్తూంటే రమ పిలుస్తుంది)

రమ: కొంచెం వినిపొండి. నా యింట్లో నన్ను మీా యిష్టం వచ్చినట్లు అవమానించినదానికి నేనేమీా అన దలచుకోలేదు. కాని మీారు ఆ పనిమాత్రం చేయకండి.

రమే: ఎందువల్ల?

రమ: మీారింత అవమానించినా నేను మీాతో తగా యిదా పడదలచుకోనక పోవటంవల్లనే.

రమే: అయితే?

రమ: బహుశా అక్కడికి అక్బరుసర్దారు ముఠాచేరి వుంటుంది.

రమే: నీ అక్బరుముఠాతో ఎవరెవ రెందరున్నారో నే నెరుగను, తెలుసుకోవాలనీ లేదు. తగాయిదా-కొట్లాట లంటే నాకు ఇష్టంలేదు కాని, ఇప్పుడు నీ సద్భావానికి నా ముందేమీా విలువలేదు- (అని విసురుగా వెళ్ళిపోతాడు)

పెత్తల్లి: (ప్రవేశించి) ఎవరే అమ్మాయ్ బిగ్గరగా మాట్లాడుతున్నాడు? గొంతు విన్నదిలాగే వుందే.

రమ; ఎవరూ లేదులే.

పెత్తల్లి: అయితే యెవరూ లేకుండానే నాకు విన పడిందంటావా? దీపం వెలిగించి పూజకు కూర్చున్నానో లేదో, ఎవరో ఘర్షణపడుతున్నట్టు విని, లేచివచ్చాను.

రమ: ఆయన వెళ్ళిపోయాడులే, నువుపోయి పూజ చేసుకో. (లోపలివేపు చూస్తూ) కుముదా!

కుముద: (ప్రవేశించి) ఏమిటి అక్కా!

రమ: కాస్త పెద్దత్తగారి యింటిదాకా నావెంటరా.

పెత్తల్లి: ఈ వేళప్పుడు అక్కడి కెందుకే?

రమ: చూడు పెద్దమ్మా, ప్రతిదీ నీ కెందుకమ్మా. పద. కుముదా!

కుముద: రా, వెళదాం. (ఇద్దరూ వెళ్తారు)

పెత్తల్లి: అయ్యో తల్లీ! కొట్టొచ్చావే! తారకేశ్వరం సంగతి పదిమందీ వినకపోతారా! నలుగురితోను పోట్లాడలేక నే చస్తున్నాను! (నిష్క్రమణ)

(వేణి, గోవిందులు, దెబ్బలుతిన్న అక్బరు, అతని కొడుకులిద్దరు గౌహర్, ఉస్మానత్ ప్రవేశం)

అక్బరు: (స్తంభాన్ని ఆనుకొని కూర్చునివుంటాడు. మొహంమీద రక్తం మరకలుంటాయి.) అరె అల్లా!

గౌహర్: (తలమీది నెత్తురు తుడుచుకొని) ఏం అబ్బా, బాగా బాధగావుందా?

అక్బర్: యా అల్లా!

వేణి: నా మాటవిని స్టేషనుకు పద అక్బర్! వాడికి ఏడేళ్ళ జైలుశిక్ష పడకపోతే నన్నడుగు.

రమ: (ప్రవేశించి) అరె, ఎవరు మిమ్మీవిధంగా కొట్టింది! (అని దగ్గరగా చూచుంటుంది.)

అక్బరు: (ఆకాశంవేపు చూస్తూ) అల్లాయే.

వేణి: అల్లా, అల్లా! "అల్లా అల్లా" అంటూ ఇక్కడకూర్చుంటే ఏమవుతుంది? స్టేషనుకు రమ్మంటున్నాను. ఇందుకు బదులుగా నేను వాడికి పదేళ్ళశిక్ష

వేయించకపోతే - రమా! నువు మాట్లాడవేఁ! నా వెంట పోలీసుస్టేషనుకు రమ్మని చెప్పు యితనితో.

రమ- అక్బర్! నిన్నిలా గాయపర్చింది ఎవరు!

అక్బరు: చినబాబు అమ్మాయిగారూ!

రమ: అలా జరుగుతుందా? మీా బాబుకొడుకులు ముగ్గుర్నీ చినబాబు ఒక్కరే కొట్టారా? ఇది మూడువందల మంది కూడ చేయలేని పనే!

అక్బరు: అదే జరిగింది అమ్మాయిగారూ! - శభాష్ చినబాబూ! నువు నిజంగా తల్లిపాలు తాగావు! కర్రత్రిప్పట మంటే అదీ!

గోవింద: అరె, ఈమాటే స్టేషనుకువచ్చి చెప్ప మంటున్నాను. నీ కా చినబాబు కర్రతగిలిందో, ఆ వెధవ భజ్జూగాడి దెబ్బతగిలిందో - అదే చెప్పు.

అక్బరు: ఆ పొట్టిగుంటడా నన్నుకొట్టేది? కర్ర త్రిప్పటం వాడికేం తెలుసయ్యా? ఏఁ గొహర్, నీ తొలి దెబ్బకే కూలిపోయాడుగదూ వాడు?

(గొహర్ నోటితో ఏమి చెప్పక "అవు"నని తలూపుతాడు)

అక్బరు: నా దెబ్బే తగిలితే వాడు చావనే చచ్చే వాడు. గొహర్ దెబ్బతోనే వాడు "అమ్మో" అంటూ పడిపోయాడు అమ్మాయిగారూ!

(గొహర్ మళ్ళి తలూపుతాడు)

అక్బరు: ఆ తర్వాత - అమ్మాయిగారూ - చిన బాబు వాడిచేతిలో కర్రతీసుకొని గండివద్దకుపోయి నిల బడ్డాడు. యింక మే మాయన్ను కదిలించలేకపోయా

మమ్మా. చీకట్లో ఆయునకళ్ళు పులికళ్ళల్లా మెరిసినై. ఆయన "అక్బర్" నువు ముసలివాడివి. దూరంగా తప్పుకో. కట్ట తెగ్గొట్టకపోతే ఊళ్లో జనమంతా ఆకలితో మాడి పోతారు. నువ్వు వ్యవసాయం చేస్తున్నావుకదా! నీకూ పొలమూ - పుట్రావుందిగా! నీవంటే నష్టమైతే నీ కెలా వుంటుందో ఆలోచించు" అన్నాడు. నేను సలాంపెట్టి "మమ్మల్ని రాణీ అమ్మగారు పంపారు చినబాబూ, మేము ప్రాణంపోయినా కట్ట కాపాడుతామని చెప్పివచ్చాము. మీరు అడ్డంరాకండి బాబూ! మీచాటున పలుగు పార లతో గండికొడుతున్న వాళ్ళవని పట్టి మేము వెళ్ళిపోతా" మన్నాను.

వేణీ: స్వామిద్రోహివెధవ, వాడికి సలాంకొట్టివచ్చి, ఇక్కడ గప్పాలు కొడుతున్నాడు.

(అక్బరు, అతని కొడుకులు ప్రతివాదానికి చేతులెత్తుతారు)

అక్బరు: ఏమండోయ్ పెదబాబూ! మర్యాదగా మాట్లాడండి. స్వామిద్రోహు అనకండి, ముసల్మాన్ బిడ్డలం ఏదైనా సహిస్తాంగాని, నమ్మకద్రోహమంటే సహించం తెలిసిందా! (చేత్తో మొహంమీది నెత్తురు తుడుచుకొని) చూచారా అమ్మాయిగారూ! ఈయనగారు మమ్మల్ని స్వామిద్రోహుల మంటున్నారు! బాబూ, మీ కళ్ళతో చూస్తే తెలిసేది చినబాబు కింటే ఏమిటో!

వేణీ: (మొహం చిట్లించి) చినబాబు ఎలాంటివాడో అదే స్టేషనుకువచ్చి చెప్పరాదూ! కట్టమీద కాపలా కాస్తుంటే చినబాబు వచ్చి కొట్టాడని చెప్పండి.

అక్బరు- [నాలుక కొరుక్కొని] తోబా! తోబా! పగలేన్న రాత్రి అనమంటారా బాబూ!

వేణి- కాకపోతే మరోవిధంగా చెప్పు ఈ రాత్రే స్టేషనుకుపోయి రిపోర్టిచ్చి, నీ గాయాలు చూపించిరా. రేపు వారంటు పుట్టించి, వాడిని జైల్లో పెట్టిస్తాను - రమా, ఇతనికి నువ్వైనా నచ్చజెప్పు. మళ్ళీ యిలాంటి అవకాశం దొరకదు.

(రమ మాట్లాడకుండా అక్బరువంక చూస్తుంది)

అక్బరు- (తల అడ్డంగా త్రిప్పుతూ) లేదమ్మా, ఈ పని నావల్ల కాదు.

వేణి- (గద్దించి) ఏం, ఎందువల్ల కాదు!

అక్బరు- (క్రుద్ధస్వరంతో) ఏంమాట చెపుతున్నారు పెదబాబూ! నాకు సిగ్గూ - శరమూ లేవూ, నాలుగు ఊళ్ళల్లోను సర్దారు అనిపించుకుంటున్నానే! - రాణీ అమ్మ గారూ! మీరు సెలవిస్తే పోయి జైల్లో కూచుంటాను గాని, ఏ మొహం పెట్టుకొనిపోయి ఫిర్యాదుచేయను!

రమ- నువ్వు నిజంగానే స్టేషనుకు వెళ్ళవా అక్బర్?

అక్బరు- లేదు అమ్మాయిగారూ, నేనేంచేయమన్నా చేస్తానుగాని, స్టేషనుకుపోయి నా దెబ్బలు చూపించలేను. లే గొహర్! మనం ఫిర్యాదుచేయొద్దు, యేమీవద్దు; ఇంటికి పోదాం పదండి.

(ముగ్గురూ లేచి వెళ్ళడానికి ఉద్యుక్తులవుతారు)

గోవింద- పెదబాబూ, వీళ్ళు నిజంగానే వెళ్ళిపోతు న్నారే. అంతా వ్యర్థమేనా?

వేణి: రమా! వీళ్ళని ఆపవూ! యీ అవకాశం జారిపోతే మళ్ళీ లభిస్తుందా?

(రమ మాట్లాడకుండా తల ఒంచుకుంటుంది. అక్బరు, అశవి కొడుకులు మెల్లగా బయటికి వెళ్ళిపోతారు)

వేణి: ఓహో, నాకు అంతా తెలిసింది!

గోవిం: అయితే మనం విన్నది అబద్ధం కాదన్నమాట!

(ఇద్దరూ విశ్రమిస్తారు)

రమ: రమేశ్ బావానువ్వింతపని చేస్తావని, చేయగల శక్తి నీకు ఉందని నేను కలనైనా ఊహించలేదు!

అయిదో దృశ్యం

(గ్రామంలో ఒకప్రక్క కొన్ని కూలిపోయిన మందిర శిథిలాలు కన్పిస్తుంటాయి. చెట్లు లతా - గుల్మములతో నిండివుంటుంది. ఇటు వేపు జనసంచారమే లేనట్టుంది.

(వేణి, గోవిందులు ప్రవేశం)

గోవింద: (అతి జాగ్రతగా అటూ యిటూ చూచి) ఏ వెధవ అయినా ఇక్కడకూడ దాగి వింటాడేమో! బాబూ, నేను వలపన్ని త్రాడు చేత్తోపట్టుకూర్చున్నాను. కాస్తలాగితే, దభేల్‌మని పడిపోవటమే!

వేణి: పని అయినట్లేనా?

గోవిం: లేకపోతే నిన్నూరకే ఈ అడవిలోకి పిల్చుకొస్తానా బాబూ? ఒరే భైరవాచారిగా! గుడ్డిగవ్వ విలువ చెయ్యాని వెధవ్వి మా కెదురు వసావా! నీ బ్రతుక్కు

యింకొకరికి రక్షకుడివా ? ఇంక ముందు నీ తాతముత్తాతల భూమి నిల్పుకో ! నీ కూతురు పెళ్ళి యెలా చేసావో నేనూ చూస్తాను !

వేణి: డిక్రీ అయిందా ?

గోవిం: (చేతి వ్రేళ్ళు పదీ పైకెత్తి) వెయ్యికీ, కానీ-బాబూ - ఇంక ఒట్టిమాటలతో పనిజరగదు. చెరిసగం సుమా !

వేణి: (హుషారుగా) చెరిసగమేమిటి ? పదిఅణాలు, ఆరణాలు !

గోవిం: శెభాష్ ! చిరంజీవివి అవు, బాబూ ! ఇంతే కాదు, దుర్గాపూజ సమీపిస్తోంది. ఈసారి ఆ యదుముఖర్జీ కూతురు రమ దుర్గ నెలా నిలబెడుతుందో చూడాలి! వచ్చే ఫాల్గుణంలో తమ్ముడికి వడుగు యెలాచేస్తుందో కూడా నలుగురికీ చూపిస్తాను; లేకపోతే నాపేరు గోవిందుగంగూలీయే కాదు.

వేణి- అయితే ఆ తారకేశ్వరం సంగతి నిజమేనా ?

గోవిం: నిజంకాకపోవటమేమిటి? అప్పుడు వెంటవెళ్ళిన నౌకరు విధవ పూరకే చెప్పాడా ! డబ్బాశపెట్టి, ఎంత బుజ్జగించినా లొంగనిదే! అప్పుడు నా పాదధూళి వాడినెత్తిన వేసి "ఒరే, నువ్వెంత రమ నౌకరుఅయినా శూద్రుడివి. పిల్లలుగలవాడివి. బ్రాహ్మడి పాదధూళి నీ తలపై వుంది. ఇంక నువ్వు అబద్ధం చెప్పావా తెల్లవారకముందే నిన్ను పాము కాటువేసితీరుతుందిరా" అని భయపెట్టాను.

వేణి: ఆఁ, తర్వాత ?

గోవిం: వెధవ బిక్క మొగంవేశాడు. నేను 'ఒరే, నీ నౌకరీపోతే మళ్ళీ దొరుకుతుందికాని, ప్రాణంపోతే మళ్ళీ వస్తుందటరా అన్నాను అప్పుడు వాడు జరిగినదంతా చెప్పివేశాడు సాయంత్రం ఆరుగంటల బండికి ఆవిడరాలేక పోయిందట. చినబాబు రాత్రిఅంతా అక్కడే వున్నాడట భోజనం అయినతర్వాత, నవ్వులు, సరసాలూనట-అయినా మన కెందుకు ఇతరులను నిందించటం, జరిగినది మాత్రం నిజం!

వేణి: చూచారా, ఆవాళ అక్బరును స్టేషనుకు రానివ్వలేదు!

గోవిం: యెలా వెళ్ళనిస్తుంది' అయ్యోబాబూ, అలా పోనిస్తుందా!

వేణి: హుం! చీకటిపడుతోంది, పోదాం పదండి.

గోవిం: పద (చప్పున వేణి చేయిపట్టుకొని) చూడు బాబూ, నేను ముందె చెప్పుచున్నాను- ఆస్తిలో సగభాగం మేనల్లుడు ఎక్కడ పట్టుకుపోతాడో - జాగ్రత్తసుమా!

వేణి: మీరా విషయంలో నిశ్చింతగావుండండి. నేను వుండగా అలా జరగటమే!

గోవిం: ఈసారి రమకు సంతసామ్ములో వాటావదలటానికి వీల్లేదుబాబూ; కాని ఈ సంగతులన్నీ యిప్పుడప్పుడే పొక్కనివ్వకూడదు.

వేణి: (నవ్వి) అలాగే చూద్దాంలెండి.

(ఇద్దరూ నిష్క్రమణ)

ఆరో దృశ్యం.

(రమేశ్ యింట్లో. చాలా ప్రొద్దుపోయినాకూడ రమేశ్ తన పడకగదిలో కూర్చుని ఏదో గ్రాస్తూ చదువుకుంటున్నాడు. అకస్మికంగా నేపథ్యంలో ఎవరిదో ఏడ్పు వినబడుతుంది కొంచెంసేపట్లో గుమాస్తా గోపాలుని మెడకు వ్రేలాడుతూ భైరవచార్యులు బిగ్గరగా కేకలు పెడుతూ ప్రవేశించుతాడు. రమేశ్ గాబరాగాలేచి నుంచుంటాడు.)

భైరవాచార్య: (ఏడుస్తూ) చినబాబూ, నా కొంప మునిగింది బాబూ !

రమే: ఏం జరిగింది గుమాస్తాగారూ ?

గోపా: బాబూ, పనిపూర్తిచేసుకొని పడుకోవటానికి వెడుతున్నాను. ఇంతలో ఎక్కడినుంచో ఆచార్యులుగారు పరుగెత్తుకొని వచ్చి నా మెడను వాటేసుకున్నారు. నా మెడ వదలటంలేదు సరిగదా, యీ యేడుపూ ఆపటంలేదు.

రమే: ఆచార్యులుగారూ, ఏం జరిగిందండీ ?

భైర: బాబూ, నాకు సర్వనాశనమైంది. ఇంక నేను పిల్లా - జెల్లలతో చెట్టుక్రిందే వుండాల్సివస్తుంది.

రమే: చెట్టుక్రింద ఎందుకని ? ఇల్లేమయింది ?

భైర: ఇంకా ఇల్లెక్కడిది బాబూ ? అది జప్తు అయి పోయింది.

రమే: ప్రొద్దుటవరకూ ఏమీలేదే ! ఇంతలో ఎవరు జప్తుచేయించారు ?

భైర: గోవిందగంగూలీ పినమామ సంత్ ముఖర్జీ జప్తుచేయించాడు. (బిగ్గరగా ఏడుస్తాడు)

గోపా- అరె, నామెడ వదలవయ్యా. బాబుగారితో అంతా వివరించి చెప్పండి నన్నిలా గట్టిగా చుట్టుకోవటం మెందుకు ! వదలండి.

భైర- (గోపాలుని విడవదలి) వెయ్యి ఎనభైఏడు రూపాయల అయిదణాలన్నర - డబ్బుకు డబ్బూపోయిది. నేనూ నాశనమయ్యాను బాబూ ! .

గోపా- డబ్బు అప్పతీసుకున్నారా !

భైర- లేదు, గుమాస్తాగారూ, ఒక్కదమ్మిడీ తీసుకో లేదు. అంతా శుద్ధ అబద్ధం. నోటు కూడా ఫోర్జరీయే. ప్లయింటుచేసినదీ, సమనువచ్చిందీ, డిక్రీఅయిందే తెలియదు నాకు. ఇల్లు జప్తుకూడా అయినట్టు నిన్న ఒకరిద్దరు చెప్పగా విని, కోర్టుకుపోయి విచారించితే తెలిసింది. వెయ్యి ఎనభై యేడు రూపాయల.

రమే- ఇంత విడ్డూరం ఎన్నడూ వినలేదు గుమాస్తా గారూ !

గోపా- పల్లెటూళ్ళల్లో ఇలాంటివి చాలా జరుగు తుంటాయి బాబూ ! పేదవాళ్ళమీద కోపం వచ్చినప్పుడు గొప్పవారు ఇలాగే వారిని సాధించుతూంటారు. ఇదంతా వేణిబాబూ, గంగూలీగార్ల పనే ఆచార్యులుగారు మొదట్నుంచీ మన తరఫున వుంటున్నారు. అందువల్లే ఇంత ఘోరం జరిగింది.

భైర- అవును చినబాబూ, అంతే అందువల్లే నాకీ విపత్తు వచ్చిపడింది.

రమే- మరి, గుమాస్తాగారూ దీనికి ఉపాయమేమిటి !

గోపా- ఇది చాలా ఖర్చుతో కూడినపని. ఈ అప్పు పత్రమూ కల్పితమే. ఈ సాక్ష్యాలూ అబద్ధమే. ఈయన పేరుతో సంతకంచేసి యింకెవరో సమను తీసుకుని, ఆమనిషే కోర్టుకు వెళ్ళి, అప్పుతీసుకున్నట్టు అంగీకరించి వుంటాడు. కోర్టుకు వెళ్ళి పూర్తిగా తెలుసుకోనిదే ఏమీ చెప్పలేము.

రమే- అయితే మీరు వెళ్ళి, అన్ని వివరాలు తెలుసుకోండి. ఎంత ఖర్చయినాసరే, దీనికి ప్రతీకారం చెయ్యాల్సిందే. మళ్లీ ఇంకెవరికీ యిలాంటి అన్యాయం జరక్కుండా ప్రయత్నించాలి.

భైర- (చప్పున రమేశ్ పాదాలపై పడి) బాబూ! చిరకాలం వర్ధిల్లు నాయనా! ఆయురారోగ్య సంతానవృద్ధి పొంది మహారాజులా జీవించు. దేవుడు మీకు...

రమే- (పాదాలు వదిలించుకొని) ఆచార్యులుగారూ! ఇంక మీరు యింటికి వెళ్ళండి చేయగలిగినదంతా నేను తప్పకుండా చేస్తాను.

భైర- భగవంతుడు మీకు -

రమే- ఆచార్యులుగారూ! చాలా ప్రొద్దుపోయింది యింక వెళ్ళండి.

భైర- దేవుడు మిమ్మల్ని చిరంజీవిని చేయుగాక! మిమ్మల్ని - నిష్క్రమణ.

రమే- (నిట్టూర్చి) గుమాస్తాగారూ! ఇదేగా మన అభిమానధనం! ఇదే మన దేశ పవిత్ర, శాంత, న్యాయనిష్ఠ గల గ్రామీణ సమాజం!

గోపా- అవును, ఇదేనండీ. ఈ పని వేణుబాబుదని అందరికీ తెలిసిపోతుంది. అందరూ చాటుమాటుగా చెప్పుకుంటారుగాని బయటపడి ఈ అన్యాయాన్ని ఎదిరించరు. వెనుక గంగూలీ తన విధవ వదినను కొట్టి యింట్లోంచి వెళ్ళగొడితే, వేణీబాబు ఆయనకు అండగావున్నందున ఎవరూ నోరెత్తలేదు. ఆమె యేడ్చి అందరితోను మొరపెట్టుకున్నది. అందరూ 'మేమేం చెయ్యగలం! భగవంతుని ప్రార్థించుకో, ఆయనే న్యాయం చెయ్యాలి' అన్నారు.

రమే- తర్వాత?

గోపా- ఆ గంగూలీయే ఇప్పుడు జనాన్ని కులబహిష్కారం చేస్తూ తిరుగుతున్నాడు. జీవచ్ఛవంలావున్న యీ సమాజానికి ఇలాంటివిషయాల్లో పల్లెత్తి పలికేసాహసం లేదు. నా చిన్నతనంలో యిలాకాదు విధవవదినగారిపై చేయిచేసుకొని ఎవరూ విముక్తి పొందేవారుకాదు. అప్పట్లో సమాజం శిక్షించేది, అపరాధి ఆ శిక్షను శిరోధార్యం చేయవలసి వచ్చేది.

రమే- అయితే ఇప్పుడా గ్రామీణ సమాజమే లేక పోయిందా?

గోపా- యిప్పుడున్నదానిని మీరు వచ్చినప్పట్నుంచీ చూస్తూనేవున్నారుగా పీడితులను రక్షించకుండా, దీనులను దుఃఖపథంలోనికే నెట్టుతున్నదానినే మనం'సమాజ'మంటూ మహాపాపం చేస్తున్నాము. నేటి సమాజం మనల్ని రసాతలం వేపుకే ఈడ్చుకుపోతోంది.

రమే.-(చకితుడై) గుమాస్తాగారూ, ఇదంతా మీకెలా తెలిసింది ?

గోపా- స్వర్గస్థులైన మీతండ్రిగారు చెప్పారు ఇప్పుడు మీరు భైరవాచార్యుని ఉద్ధరించేందుకు సంకల్పించారే, ఆ శక్తి మీ కెక్కడనుంచి లభించింది ! అది వారి దయే. చిన్నబాబూ! ఇదేవిధంగా పేదలను, ఆపదల్లో చిక్కుకున్న వారిని వారు ఉద్ధరించటం నేను అనేకసార్లు చూచాను.

రమే- (రెండుచేతుల్తో మొహంకప్పుకొని) అయ్యో తండ్రీ !

గోపా- తెల్లవారవస్తోంది, యింక మీరు పడుకోండి చినబాబూ !

రమే- సరే, నేను పడుకుంటాను; మీరు వెళ్ళండి.

(గోపాల్ వెళ్ళాడు రమేశ్ నిద్రపోయే ప్రయత్నంలోవుంటాడు. ఇంతలో ద్వారంవద్ద ఎవరో వుండటంచూచి వులిక్కిపడతాడు)

యతీంద్రుడు- (లోపలికి తొంగిచూస్తూ) నేనే చిన బావా !

రమే- (వాని దగ్గరకు వెళ్ళి) నువ్వా యతీన్ ! ఇంత రాత్రివేళా? నన్ను పిలవటానికి వచ్చావా ?

యతీం- అవును, మీ కోసమే.

రమే- నన్ను 'చినబావ' అనమని ఎవరు చెప్పారు?

యతీం- అక్క.

రమే- రమా? ఆమెనాతో ఏమైనా చెప్పిరమ్మన్నదా?

యతీం- కాదు, అక్క నన్నిక్కడికి తనతో రమ్మ న్నది. అదేం, ఆమె యెదురుగా నుంచున్నది. (బయటికి చూస్తాడు)

రమే- (కంగారుగా ముందుకువచ్చి) ఏమిటి ఇవాళ నాకీ అదృష్టం, కాని నన్ను పిల్పించకుండా యింత రాత్రి వేళ నువ్వే వచ్చావేం! రా, లోపలికి రా.

[రమ అతిసంకుచితభావంతో లోపలికివస్తుంది. ద్వారందగ్గర్లోనే నేలమీద కూర్చుంటుంది. యతీంద్రుడు తన అక్కవద్దకూర్చోబోతాడు. కాని రమేశ్ ఒకపడకకు ఛని అక్కడికియీడ్చిదానిలోపడుకోబెడతాడు)

రమ- ఇంకెంతో ప్రొద్దులేదు; తెల్లవారవస్తోంది. నే నొక భిక్షకోసం వచ్చాను; ఇస్తారా, చెప్పండి.

రమే- నన్ను భిక్ష అడగటానికివచ్చావా, ఆశ్చర్యం! చెప్పు, ఏంకావాలి!

రమ- (తలయెత్తి, కొంచెంసేపు రమేశ్‌వంక రెప్ప వాల్చకుండాచూచి) ముందు మీారు మాటయివ్వండి.

రమే- (తల అడ్డంగాత్రిప్పి) ఊఁహూం, అలా యివ్వ లేను. ముందు అడిగేదేమిటో తెలియనిదే మాట ఇచ్చేశక్తి నాకులేదు రమా! దాన్ని నువ్వే నాశనంచేశావు.

రమ- నేను నాశనం చేశానా!

రమే- అవును, నువ్వే. ఆశక్తి ప్రపంచంలో ఇంకెవ్వ రికీ లేదు. నువు నమ్మినా, నమ్మకపోయినా సరే, నే నిప్పుడు నీతో ఒకయదార్థవిషయం చెపుతాను రమా! కాని, ఆవస్తువు నశించివుండకపోతే-శాశ్వతంగా నశించకపోతే బహుశా నేనీ సంగతి నీ కెన్నడూ చెప్పేవాడినికాదు. కాని, ఇవాళ మన

ఇద్దరిలో ఎవరికీ ఏమాత్రం హానిగంభవించే అవకాశంలేదు. కాబట్టే ఇప్పుడు బయటపెడుతున్నాను. ఆనాటివరకూ నీకు ఇవ్వలేనిదనేదియేదీ నావద్దలేదు. కాని, ఎందువల్లనో ఎరుగుదువా!

రమ- (తలాడించి) తెలియదు.

రమే- విని కోపగించుకోవద్దు. సిగ్గుపడనూ వద్దు. ఏ ప్రాచీన యుగంనాటి విషయమో వింటున్నావనుకో. రమా, నేను నిన్ను ప్రేమించుతూండేవాణ్ని. నేను నిన్ను కోరినంతగా ఇంకెవరూ ఎవర్నీ ప్రేమించియుండరని అనుకునే వాణ్ణి. మనకిద్దరికీ పెళ్ళవుతుందని చిన్నతనంలో అమ్మ అంటూంటే విన్నాను. తరువాత సర్వం కల్ల అయిపోయిన రోజు వున్నదే-ఇన్ని సంవత్సరాలు గతించినా-నిన్న మొన్నటి సంగతిలాగే వున్నది.

(రమ రమేశ్ మొహంవంక చూచి ఒక్కక్షణం కంపించిపోతుంది తల ఒంచుకొని స్థబ్ధులా కూర్చుని వుంటుంది.)

రమే- నే నీకథ అంతా చెప్పటం చాలా అన్యాయమని నువు అనుకుంటూండవచ్చు. నా మనసులో కూడ ఈసందేహం పీడిస్తూనేవుంది. అందువల్లనే ఆనాడు - తారకేశ్వరంలో కేవలం ఒక్కనాటి నీఆదర-సత్కారములతో నాజీవిత స్రవంతినే మళ్ళించిననాడుకూడ చెప్పకుండా ఊరుకున్నాను. ఆనాడు నే నేమీ చెప్పకపోయినా ఆ నా మౌనంలోగల వ్యథ ఆ భగవంతుని కొక్కడికే తెలుసు.

రమ- (సహించలేక) ఆయనకు తెలిసినదాన్ని అక్కడే వుండనివ్వు రమేశ్ బావా!

రమే- అలాగే వుందిలే. రమా !

రమ- అయితే మరి మీ ఇంట్లో నన్నిలా అవమా నించడం ఎందుకు?

రమే- అవమానమా? కాదు. ఇందులో గౌరవ అవ మానాల ప్రసక్తేలేదు. ఇప్పుడే రమ-రమేశుల కథ వింటు న్నానో, ఆ రమవి నువ్వూ కాదు, నేనూ ఆరమేశ్ ని కాదు.

రమ- రమేశ్ బావా ! మీరు మీ స్వవిషయమే చెప్పండి. రమసంగతి మీకంటె నాకే బాగా తెలుసు.

రమే- ఏమైనాగానీ, నామాట ఆలకించు; ఎందువల్లో నాకు తెలియదుగాని, నువ్వేమన్నా సరే, ఏంచేసినా సరే' నువు నా అశుభాన్ని సహించలేవని నా కానాడు దృఢవిశ్వా సం కలిగింది. చిన్నతనంలో నువు నన్ను ప్రేమించిన సంగతి, చేస్తే దేశానికి మేలో ఆ మహమ్మదీయులు, తక్కవజాతి హిందువులకొరకే శ్రమపడటం మంచిది.

విశ్వే- ఇదేమీ క్రొత్తసంగతికాదు రమేశ్ ! ఇంత వరకు ప్రపంచంలో ఇతరుల సేవాభారం వహించినవారం దరికి శత్రువులకేమీ తక్కువలేదు. కాని ఆ భయంచే వెనుకంజ వేసినవారిలోనే నువ్వూ కలసిపోతావనంటే ఎలా నాయనా ! ఈ భారం భగవంతుడు నీపైనే వుంచాడు; నువ్వే దాన్నివహించి ముందుకుపోవాలి. సరేగాని, రమేశ్ నువ్వు వాళ్ళచేతినీళ్లు త్రాగుతున్నావా ?

రమే: (నవ్వి) ఇంతలోనే ఈ సంగతి నీ చెవినిపడిందీ? కాని, నీ ఈ జాతిభేదాన్నే నేను అంగీకరించను పెద్దమ్మా!

విశ్వే: జాతిభేదాన్ని అంగీకరించవా? ఇదేమీ అబద్ధంకాదే, నువ్వు అంగీకరించకపోవటానికి. అదే మీ వస్తువూ కాదే!

రమే: జాతిభేదం వున్నదని అంగీకరించాను; అదిమంచి దని మాత్రం ఒప్పుకోను. దీనివల్ల ఎన్నో విరోధాలు, ఎంతో కీడు తటస్థించుచున్నది, మనిషిని నీచంగా ఎంచి అవమానించిన దాని ఫలితాన్ని నువ్వు చూడటంలేదూ పెద్దమ్మా? చేతిలో డబ్బులేనందువల్లనే ఆవాళ ద్వారకా మహారాజు (రాజుకాదు) కు ప్రాయశ్చిత్తం జరగటానికి వీల్లేకపోయింది ఆ కారణంవల్లనే ఆయన మృతదేహాన్ని కూడ ఎవరూ ముట్టుకోవటానికి యిష్టపడలేదు ఇవన్నీ నువ్వెరుగవూ!

విశ్వే- తెలుసు, అంతాయెరుగుదును. కాని, వీటన్నిటికీ జాతిభేదం కారణంకాదు. దీనికి ముఖ్యకారణం పూర్వం వున్నదీ - యథార్థధర్మమనుకున్నదీ ఇప్పుడు గ్రామాల్లో మృగ్యంకావటమే. ఇప్పుడు మిగిలివున్నదల్లా అర్థంలేని ఆచారకుసంస్కారాలూ, వాటిమూలంగా యేర్పడిన అనవసర కట్టుబాట్లూను.

రమే: మరి దీనికి ప్రతిక్రియ లేదా?

విశ్వే- ఎందుకులేదు నాయనా! జ్ఞానమే దానికి ప్రతిక్రియ. నువ్వు అడుగిడినమార్గము దానికి ప్రతీకారం కాగలదు. కాబట్టే నీ స్వగ్రామం వదలిపెట్టి పోవద్దని నీతో పదేపదే చెప్తున్నాను, బిడ్డా! నీలాగే పట్నాలకుపోయి

విద్యాబుద్ధులుపొంది, పల్లెటూళ్లకు తిరిగివచ్చి స్వగ్రామాల్లోవుండిపోతే, సంబంధంలేకుండా పట్నాల్లోనే వుండిపోకుండావుంటే గ్రామసీమలకీ దుర్గతి పట్టేదికాదు. అలాంటివాళ్లు గోవిందునివంటివారిని నెత్తికెక్కించుకొని, నీలాంటివారిని దూరంగా తరుముకు.

రమే: కాని దూరంగా వెళ్ళిపోవటానికి నాకేమీ విచారంలేదు పెద్దమ్మా!

విశ్వే- కాని, ఈ దుఃఖమే అన్నింటినీ మించిన దుఃఖం రమేశ్! నువ్వీవిధంగా మధ్యలోనే అన్నీవదిలేసి వెళ్తే నీ మాతృభూమి నిన్నెన్నడూ క్షమించదురా అబ్బాయి!

రమే- జన్మభూమి నా ఒక్కడికేకాదుగా పెద్దమ్మా?

విశ్వే- నీ కొక్కడకే తల్లి నాయనా! తల్లి తన నోటితో బిడ్డలనేమీ అడుగదు. కాబట్టే ఇంతమందిలో ఎవరికైనా ఆమెరోదనం వినపడిందా? కాని, వచ్చీరావటంతోనే నువ్వు నీ తల్లిఏడుపు విన్నావు.

రమే- (కొంచెంసేపుతలవంచుకొని మౌనంగావుండి) పెద్దమ్మా! నిన్నొకసంగతి అడగనా!

విశ్వే- ఏ సంగతి?

రమే: నేను నీ యీ జాతిభేదాన్ని అంగీకరించుటలేదు, సరేగాని, నువు పాటిస్తున్నావా!

విశ్వే- నువు పాటించకపోతే నేనూ పాటించనా!

రమే- నేను ఎవరు ముట్టుకున్నదైనా తింటున్నాను. మరి నేను స్పృశించినది నువ్వు తినకూడదుగా!

విశ్వే- ఎందుకు తినగూడదు? నువు నా బిడ్డవి. అదీ అంతంత మాత్రంగా కాదు నా పెదకొడుకువి. నేను స్త్రీనై వుండి అంత మూర్ఖపుమాట అనగలనా!

రమే- (వంగి పెత్తల్లి పాదధూళి శిరస్సునవేసుకొని) పెద్దమ్మా! నేను నిన్ను బాగా అర్థంచేసుకోగలిగేటట్లు ఆశీర్వదించు.

విశ్వే- (అతని చుబుకంపట్టుకొని, ముద్దుపెట్టుకొని) చాలు చాలు. ఇంకా నా పూజా - పురస్కారాలు కాలేదు. కాస్సేపు కూర్చుంటావా నాయనా?

రమే- లేదు పెద్దమ్మా, నాకు బడివేళ అయింది.

విశ్వే- అయితే సరే, తీరికగావున్నప్పుడు వస్తూండు.

(ఇద్దరూ నిష్క్రమణ)

(రమ, దాసి చెరోవైపునుంచి ప్రవేశం)

రమ- రాధా, పెద్దత్త యేదీ?

రాద- ఇప్పుడే పూజకు వెళ్లారమ్మా. త్వరగానే వస్తారు. కూర్చోండి.

(వేణి, ప్రవేశం. అతను రాగానే దాసి వెళ్ళిపోతుంది)

వేణీ- నువు రావటంచూచే వచ్చాను రమా. నీతో చాలా విషయాలు మాట్లాడాలి. అమ్మ పూజకు వెళ్ళిందా?

రమ- రాధ అలాగనే చెప్పింది.

వేణీ- అనేక యెత్తుపైయెత్తులు ఆలోచించి పని చెయ్యాలమ్మా. లేకపోతే శత్రువును వంచలేము. ఆవాళ యజమాని పంపితే భజ్జూ భుజాన లాఠీపెట్టుకొని చేపల కోసం నీ ఇంట్లోకే వచ్చాడుగదూ! ఆసంగతి నువు ఆవాళే

రిపోర్టు ఇచ్చివుండకపోతే, ఇవాళ వాడిని జైల్లో పెట్టించ గలిగేవాళ్ళమూ! అప్పుడే నువ్వు మరో నాలుగుమాటలు కల్పించి రమేశ్ పేరుకూడా యిరికించివుంటేనా! కాని, అప్పట్లో మీ రెవరూ నా మాట వినలేదు ఎట్నే! అక్కర్లేదు. నువ్వు సత్యమేమీ ఇవ్వనక్కర్లేదులే, కంగారు పడకు, ఒకవేళ వెళ్ళాల్సివస్తే సాక్ష్యానికి తప్పేముంది! జమీని సురక్షితంగా వుంచుకోవాలంటే వెనక్కి తగ్గకూడదు - రమేశ్ కూడా మన తాతగారిచ్చినది రెండుచేతులా నాశనం చేశాడు. పీర్‌పురంలో స్కూలుపెట్టాడు ఆసలే తుర కలకు హిందూజమీందార్లంటే యిష్టంలేదు ఇంక చదువు సంధ్యలు అలవడితే మరి మనకు జమీలువున్నా లేక పోయినా ఒకటే నేను ముందే చెపుతున్నాను సుమా?

రమ- సరేగాని పెదబావా! ధనమూ, జమీ నష్టమైతే రమేశ్ బావకిమాత్రం దెబ్బకాదూ?

వేణీ- (ఆలోచించి) కాని, నీకు తెలియదు రమా! అలాంటి వ్యవహారాల్లో తమనష్టంసంగతే ఆలోచించరు. మనమిద్దరం చిక్కుల్లో పడితేనే వాడికి సంతోషం. ఇక్కడికి వచ్చిన లగాయతు డబ్బు నెలావూదేస్తున్నాడో చూస్తు న్నావుకదా! అలగాజాతిజనంలో "చినబాబు, చినబాబు" అని ఒకటే కలవరింతలు! కాని, అది ఎన్నాళ్లో నిలవుదులే. నువు వాడిని పోలీసుదృష్టిలో పెట్టావే అదే వాడిని నాశనం చేసి తీరుతుంది.

రమః నేనే పోర్టు వ్రాయించానని రమేశ్ బావకి తెలుసా?

వేణీ: నాకు సరిగా తెలియదుగాని ఈ సంగతి వానికి తెలియకుండా వుండదు, భజ్జూవ్యవహారంలో అన్ని సంగతులు బయటపడకుండా ఎలావుంటాయి?

రమ: (కాస్సేపాగి) మరి పెదబావా! ఇప్పుడు అందరినోటా ఆయనపేరే వినపడుతోందేమిటి?

వేణీ: నిజమే కాని, రమా! నేను వాడిని సుళువుగా వదుల్తానా? వాడు అందరినీ చదివించి పాడుచేస్తూంటే నేను జమీందారునై వుండి కదలకుండా కూచుంటానని ఎవరూ కలలోకూడ అనుకోకూడదు. ఇప్పుడీ వెధవ భైరవుడు భజ్జూగాడితరపున సాక్ష్యంచెప్పి తనకూతురు పెళ్ళి యెలా చేస్తాడో చూడాలి!

రమ: ఏమిటి బావా, మీరనేది?

వేణీ: ఒకసారి వూపిచూడనూ! నాకు వ్యతిరేకంగా సాక్ష్యమిచ్చి ఈ ఊళ్లోవుంటాడా! చూస్తానుగా! ఈ ఆచారిగాడు జెల్లచేప! పెద్దపెద్ద చేపలు కూడా వున్నై. దీనికి గంగూలీగారేమంటారో చూడాలి. ఇక్కడ దొంగతనాలు జరుగుతూనేవుంటాయి. ఈసారి నౌకరును జైలుకుపంపితే, తర్వాత యజమానిని పంపటానికి ఏమంత కష్టం వుండదు.

రమ: (అమితాశ్చర్యంగా) ఏమంటున్నావు పెదబావా! నువు రమేశ్ బావని జైలుకు పంపుతావా!

వేణీ: ఏం, వాడేమైనా మహానుభావుడా? చేతికి చిక్కినప్పుడు వూరకే వదుల్తామా! నువు భలేగా చెపుతున్నావే!

రమః (కోమలకంఠంతో) రమేష్‌బావ జైలుకు వెళ్తే మనకు మాత్రం కళంకం కాదూ !

వేణిః ఎందుకని ? మనకు కళంక మేమిటి ?

రమ- మనకు ఆత్మీయుడేగద ! మనం కాపాడకపోతే అందరూ మనమీద ఉమ్మివేయరూ !

వేణి- చేసుకున్నవాడు అనుభవించుతాడు; ఇందులో మనకేం సంబంధం ?

రమ- రమేశ్ బావ దోపిడీ, దొంగతనాలు చేస్తూ తిరగటం లేదే ! ఇతరుల మేలుకోసము తనదంతా ఖర్చు పెడుతున్నాడని యెవరూ యెరుగనిదికాదు. తర్వాత మనం వూళ్ళో మొహ మెలా చూపగలం !

వేణి- ఏమిటి అమ్మాయ్! నువ్విలా అయిపోయా వేమిటి ?

రమ- మన మొహంముందు ఏమీ అనలేకపోవచ్చు గాని, వెనుక అయినా జనం చెప్పుకోనకమానరు. వీపు వెనుక రాజామాతనుకూడ పిశాచమంటారంటారు మీరు. కాని భగవంతుడున్నాడు, నిరపరాధిని అన్యాయంగా శిక్షింప జేస్తే ఏవిధంగానూ వదలిపెట్టడు.

వేణి- అయ్యో దౌర్భాగ్యమా ! ఆ వెధవ దేవతలను, దేవున్ని ఒప్పుకుంటాడా ! శివాలయం పడిపోతూంటే, మరమ్మత్తు చేయించడానికి చందాకోసం మనుషులను పంపితే "వ్యర్థకార్యాలకు ఖర్చుపెట్టడానికి నా దగ్గర డబ్బు లేదని మిమల్ని పంపినవాళ్ళతో చెప్పండి" అన్నాడు విను వాడిమాట! ఇదేమో అనవసరఖర్చు, నీచజాతివాళ్ళకోసం

స్కూలు పెట్టటం అవసరమన్నా, బ్రాహ్మణుడై వుండికూడ సంధ్యావందనం వగైరా చేయడే, తురకలచేతినీల్లు కూడా తాగుతున్నాడని వింటున్నాము. అమ్మాయ్! నాలుగు కాయితాలు ఇంగ్లీషు చదివాడుగా, యింకా వాడికిధర్మం, ఆచారాలు ఎందుకు? వాడిపాపం ఏమవుతుంది! అంతా ప్రోగువడుతున్నదని ఒకనాడు అందరూ తెలుసుకుంటారు.

(రమ మాట్లాడదు)

వేణి- ఇంక నేను వెళ్తున్నాను. వీలైతే నిన్ను మరొకసారి కలుసుకుంటాను. బహుశా గంగూలీగారువచ్చి బయట కూచునివుంటారు.

రమ- నేనూ వెడుతున్నాను పెదబావా!

(ఇద్దరూ నిష్క్రమణ)

రమేష్- (ప్రవేశించి) రాధా, రాధా,

దాసి- (ప్రవేశించి) ఏమిటి చినబాబూ!

రమే- పెద్దమ్మ పూజనుంచి వచ్చిందా? ఇందాక ఒకసంగతి చెప్పటం మర్చిపోయాను.

దాసి- రాలేదు, యిప్పుడే వస్తారు; కూచోండి.

రమే- కాదు, మళ్ళీ సాయంత్రం వస్తున్నానని చెప్పు.

దాసి- అలాగేలెండి.

(గబగబా గోపాల్ ప్రవేశం)

రమే- మీరిలా వచ్చారేమిటి,

గోపా- మీకోసం యెదురుచూస్తూ కూర్చోవటానికి వీల్లేదు చిన్నబాబూ! మీకోసం అన్నివేపులా వెతుకుతూ

తిరుగుతున్నాను. భైరవాచార్యుని సంగతి మీరువిన్నారా? మనకెలా దెబ్బకొట్టాడో తెలిసిందా బాబూ;

రమే- లేదే! ఏం జరిగింది!

గోపా- నాన్నగారు స్వర్గానికి వెళ్ళినప్పుడు ఆ శోక దుఃఖంలో ఇంకేమీవద్దు శాంతిగా బ్రతుకుదామను కున్నాను. కాని, ఇక నన్ను మీరూ ఆపలేరు చినబాబు, ఆచార్యుడికి తాను చేసినదానిఫలితం రుచిచూపిస్తాను. నే నిప్పుడే కోర్టుకు వెల్తున్నాను

రమే- అసలు విషయం ఏమిటి గుమాస్తాగారూ? ఇంతకూ భైరవాచార్యుడు ఏం చేశాడేమిటి? శాంతపురు షులు మీరే యింత వుద్రేకపడుతున్నారు?

గోపా- అతడేం చేశాడంటున్నారా? విశ్వాసఘాత కుడు! వాని యిల్లూ - వాకిల్లూ జప్తు అవుతున్నాయంటే, కానీ మనకెందుకు అనుకున్నాను. కాని, స్వర్గంలో యజ మాని దుఃఖిస్తారని భయపడి, వారిస్వభావం యెరిగివున్నం దున మీకు అడ్డుచెప్పలేకపోయాను.

రమే- కాని మీకేమీ బోదపడటంలేదు గుమాస్తా గారూ!

గోపా- ఆవాళ మీ ఆజ్ఞానుసారం నేను కోర్టుకువెళ్ళి; అతని డిక్రీసొమ్ము చెల్లించి, ఫోర్జరీకేసుకు యేర్పాటుచేసి వచ్చాను. కాని మొన్న భైరవాచార్యుడు వెళ్ళి, కేసు ఎత్తివేసుకున్నట్లు స్వయంగా దరఖాస్తు దాఖాలుచేశాడనీ, అది మంజూరైనదనీ ఇంతకుముందే తెలిసింది.

రమే- అంటే?

గోపా- అంటేనా! మనం జనుకట్టిన మొత్తం అంతా నష్టమయింది. మన పుచ్చాలు పగులగొట్టి ఆ ముగ్గురూ - గోవిందగంగూలీ, వేణిబాబు, అతను పంచుకొని తింటారు. ఉదయాన్నుంచీ ఆ భైరవుడి కొంపముందు సన్నాయిమేళం వినపడుతోంది-మీరు వినలా ? మనమరాలి అన్నప్రాసన మహాఆడంబరంగా జరుగుతుంది మనడబ్బుతోనే బ్రాహ్మలంతా ఫలహారం ఆరగించుతారు. తమాషా ఏమిటంటే మీకు పిలుపులేదు. అక్కడి ఆధ్వర్యం అంతా గంగూలీదే. వాళ్ళు మిమ్మల్ని కులంలోంచి బహిష్కరించారు.

రమే- భైరవాచార్యుడా? ఇంతపని చేయగలిగాడా?

గోప- ఎందుకు చెయ్యలేడు ; యివ్వాడు పల్లెటూరి పెద్దమనుషులు చేయలేని దేమిటా అనేదే తెలుసుకోవాలి. సరే, నే వెళ్తున్నాను.

రమే- వెళ్ళండి. మహాపాతకుడికిప్రాయశ్చిత్తం ఏమిటా అనే నేనాలోచిం చుతున్నాను.

గోపా- నాసాక్ష్యం వుంది చిన్నబాబూ! నేను వానిని వూరకే వదుల్తానా!

(నిష్క్రమణ)

రమే- న్యాయచట్టం ఏమంటుందో తెలియదు. కృతఘ్నతకు ఏదైనా శిక్షవున్నదో లేదోకూడ తెలియదు. ఇక ఆ విషయం వదలి, నేను స్వయంగానే ఈభారం వహిస్తాను. కేవలం సహించుతూవుండడమే ప్రపంచంలో పరమధర్మం కాదు.

(నిష్క్రమణ)

రెండో దృశ్యం

భైరవాచార్యుని యింటిముందుభాగం. దౌహిత్రి అన్నప్రాశన మామిడాకుల తోరణాలుకట్టబడిఉంటాయి. ముందు ఒకప్రక్కన సన్నాయిభజంత్రీలు కూర్చున్నారు. ఒకడు నవ్వుతూంటే, ఒకడు చుట్ట కాలుస్తుంటాడు, వైష్ణవ దంపతులిద్దరు కీర్తన పాడుతున్నారు. మిగతాజనం ఆనందంగా వింటున్నారు, గీతాలాపన అయినతర్వాత ధీనూభట్టాచార్య హుక్కా క్రిందబెట్టి బయటికి వెళ్ళబోతాడు, ఇంతలో రమేశ్ వస్తాడు. అతన్ని చూస్తేనే చాలా వుద్రేకంగావున్నట్లు తెలుస్తుంది. అతని ఆకస్మిక ఆగమనంతో అందరూ గాబరాపడతారు.)

రమే- ఆచార్యులుగారు ఏరీ?

దీనూ- (సమీపించి) వెళ్ళు వెళ్ళు; ఇంటికి తిరిగి వెళ్లు బాబూ భైరవాచార్యునికి నువుచేసిన ఉపకారం ఆయనబాబు కూడా చేసివుండడు కాని ఏం ప్రయోజనం! అందరూ పిల్లా-జెల్లలతో సంసారాలు చెయ్యాలయ్యె! ఆయన నిన్ను పిలిస్తే-తెలిసిందికదూ బాబూ?-భైరవునిదీ ఏమంత దోషం లేదు. మీకు జాతీ-గీతీ లేదాయె. ఇందువల్లే-తెలిసిందికదూ బాబూ! రెండురోజుల్లో ఆయన చిన్నకూతురు పెళ్ళి అవుతుంది. పిల్లకి పన్నెండేళ్ళు వచ్చాయి. మరి ఎలాగో సాగనంపాలిగదా! మన సంఘంసంగతి నీకు తెలుసుగా బాబూ—

రమే- అవును, నేను అంతా తెలుసుకున్నాను లెండి. కాని ఆయన ఎక్కడున్నాడో చెప్పండి.

దీనూ- ఉన్నాడు. యింట్లోనే వున్నాడు. నేను ఆ బ్రాహ్మడికి మాత్రం ఎలా దోషమారోపించేది? (అందరివంక చూచి) మాబోటి ముసలివాళ్ళకు పరలోక భయంకూడా...

రమే- అవునవును, అదిసరేగాని, ఆయన ఏడీ?

బైర- (ప్రవేశించి, వేణిబాబుతో) చూడండి పెద బాబూ, తర్వాత తమకు కష్టంకలిగితే - (అకస్మాత్తుగా రమెశ్ ని చూచి వజ్రాహతునిలా స్తబ్ధుడైపోతాడు)

రమే- (చరాలున ముందుకు వెళ్ళి, గట్టిగా చేయిపట్టుకొని) అలా ఎందుకు చేశావ్! ఇవాళ నేను...

బైర : పెద్దబాబూ, గంగూలీగారూ, చూడండి. ఒకసారి -

రమే- (గట్టిగా ఒకత్రోపుత్రోసి) ఇవాళ పెదబాబుకి, గంగూలీకి - అందరికీ చూపిస్తాన్లే - చెప్పు, ఈపని ఎందుకు చేశావు?

(వేణి వగైరా చప్పన జారుకుంటారు)

బైర- (ఏడ్చి) ఓ లక్ష్మి! త్వరగాపోయి పోలీసులతో చెప్పిరా అరె, చంపివేశాడే-

రమే- నోర్మూయ్ అలా ఎందుకు చేశావో చెప్పు.

బైర- అయ్యబాబో! చంపేశాడు!

రమే- ఆఁ, చంపేస్తాను ఇవాళ నిన్ను ఖూనీ చేయకుండా వెళ్ళను. (అని విసురుగా తోస్తుంటాడు.)

(లక్ష్మివచ్చి బిగ్గరగా ఏడుస్తుంటుంది. ఇంతలో చాలమంది జనం వచ్చి తొంగిచూస్తుంటారు. రమ చరచర ప్రవేశిస్తుంది.)

రమ- (రమేశ్ చేయిపట్టుకొని) చాలు, ఇక చాల్లే, వదిలిపెట్టు.

రమే- ఎందుకని?

రమ- ఈ మనిషిమీదా మీరు చెయిచేసుకునేది?

రమే- నేను వీనిని ఇవాళ ఏవిధంగానూ వదల్ను.

రమ- ఇంతమందిలో మీకు సిగ్గులేదుగాని, నేను సిగ్గుచే చచ్చిపోతున్నాను వెళ్ళండి. ఇక యింటికిపొండి.

రమే - (కొంచెంసేపు విహ్వాలదృష్టితో ఆమెవంక చూస్తూవుండి) సరే, ఇంటికే వెళ్తున్నాను.

(రమేశ్ చరచరవెళ్ళిపోతాడు. తర్వాత వేణి, గంగూలీ వగైరా అందరూవచ్చి చేరుకుంటారు. భైరవుడు నేలమీద (మోకాళ్ళమధ్య తల పెట్టుకొని కుములుతూంటాడు.)

గోవిం- ఇంటిపైకివచ్చి కొట్టిపోతాడా! ఇప్పుడు దీని కేం చెయ్యాలో ఆలోచించాలి

వేణి- నేనూ అదే చెప్తున్నాను

రమ- కాని, ఈయన దోషమూ తక్కువదికాదు పెద బావా! అయినా గోరంతలు కొండంతలు చేయడానికి ఏం జరిగిందని!

వేణి- ఏమంటున్నావు రమా! ఇదేం సామాన్య విష యమా? మనమందరం లేకపోతే ఈయన్ని ఖూనీచేసి వేసే వాడు.

రమ- చెయ్యాలనుకుంటే మనం ఆపగలిగేవాళ్ళమే కాదు.

లక్ష్మి- నువ్వాయన తరపున మాట్లాడుతున్నావా రమ అక్కా! ఎవరైనా యింట్లో చొరబడి మీ నాన్నని కొడితే నువేం చేసేదానవు?

రమ- లక్ష్మి, నీ తండ్రికీ మా తండ్రికీ చాలా భేదం వుంది! వా రిద్దరినీ పోల్చవద్దు. నేనెవరితరపునా మాట్లాడను. మంచికే చెపుతున్నాను.

లక్ష్మి-అలాగా! ఆయనతరఫున జగడమాడటానికి నీకు సిగ్గులేదూ? కలవారి పిల్లవని ఎవరూ ఎదుట అనటంలేదు గాని, ఎవరికి తెలియదు నీ సంగతి! నువుకాబట్టి ఇంకా మొహం చూపిస్తూ తిరుగుతున్నావుగాని, మరొకతె అయితే మెడకు వురివేసుకొని చచ్చేది.

వేణీ- లక్ష్మి! నువ్వూరుకో. నీ కెందుకు ఆ విషయాలన్నీ?

లక్ష్మి- ఏం, నా కెందుకు అవసరంలేదు? నాన్నగారి యింత దుఃఖానికీ కారకుడైనవాని తరఫున పోట్లాడుతుందా? ఇవాళ నాన్నగారు చచ్చిపోతే?

రమ- లక్ష్మి, అలాంటి మనిషిచేతిలో చావటంకూడా అదృష్టమే! మీ నాన్నే ఇందాక చచ్చిపోతే స్వర్గానికివెళ్ళేవాడు.

లక్ష్మి- బహుశా అందకనేనా నువ్వూ ఆయన చేతిలోనే చిక్కావు!

రమ - (కొంచెంసేపు ఆమెవంకే చూస్తూవుండి మొహం త్రిప్పి) కాని, ఏమిటిసంగతి పెదబావా, నువ్వే చెప్పు?

వేణీ- నాకేం తెలుసు అమ్మాయి? లోకులు అనేకం చెప్పుకుంటారు, వాటి నన్నిటినీ పట్టించుకుంటే యెలా?

రమ- లోకులు ఏమనుకుంటున్నారు?

వేణీ- చెప్పుకుంటే చెప్పుకోనీ, లోకులమాటలో శరీరం మీద బొబ్బలెక్కుతాయా యేమిటి? అనుకోసిద్దూ.

రమ- నీ శరీరంమీద దేనివల్లా పుండ్లుపడవులే. కాని అందరి శరీరాలమీదా ఖడ్గమృగం చర్మంలాంటిదే వుండదు

ఇంతకూ ఆ లోకులచేత ఈమాటలు అనిపించేది ఎవరు ? మీరా !

వేణి- నేనా ?

రమ- అవును, మీరుకాకపోతే యింకెవరు ? మీరు చేయని చెడుపని ఏముంది ఈ ప్రపంచంలో, ఫోర్జరీ, దగా, దొంగతనం, ఇండ్లకు నిప్పంటించడం-అన్నీ అయినై. ఇంక ఇదిమాత్రం ఎందుకు మిగిలిపోవాలి? స్త్రీకి ఇంతకుమించిన సర్వనాశనం యింకేమీ వుండదని గ్రహించేశక్తి మీకు లేదు. కాని మీకింత శతృత్వం 'ఎందుకో, ఈవాదు వేసినందువల్ల మీకు కలిగేలాభం ఏమిటి '

వేణి- నాకేంలాభం? నువు రాత్రివేళ రమేశ్ ఇంటో నుంచివస్తూ ఇతరుల కంటబడితే, దానికి నేనేం చేయగలను?

రమ- ఇంతమందియెదుట నేను మిగతా సంగతులన్నీ చెప్పదలచుటలేదు. కాని, నేను మీ మనోభావం యెరుగనని తలచకండి పెదబావా. నేను రమనని బాగా జ్ఞాపకంవుంచుకోండి. నే చచ్చేటట్టయితే మిమ్మూ బ్రతకనివ్వను (అని చరచరా వెళ్ళిపోతుంది)

గోవిం-పెదబాబూ ఏమిటీ విడ్డూరం ! నిన్నూ బెదిరించి పోయిందే! ఆడదయివుండికూడా! ఈ జీవితంలో అది కూడా కళ్ళచూడాలి కాబోలు !

వేణి- (తన లలాటం స్పృశించి) ఇందులో ఇంకెవరి దోషమూ లేదు. దోషం నాదేలెండి. ఇది కలికాలం, దీనినే కాలమహాత్యం అంటారు. నేటివరకూ ఒకరికి మేలుచేయటం తప్ప, ఎవరికి అపకారం మనసులోనైనా తలపెట్టలేదు. నాకు

కాకపోతే ప్రపంచంలో ఇంకెవరికి కలుగుతుంది. యీస్థితి! విద్యాసాగరునికి ఏం జరిగింది? మీకు తెలుగరా ?

గోవిం- ఎరుగకేం !

వేణి- సరిగ్గా నాకూ అంతే. (భైరవుని చూపుతూ) ఈయన్ని కాపాడటానికి రాకుంటే ఇంకేమీ జరిగేదికాదు. కాని ఒకర్ని కష్టంలో చూచి వూరుకోవడం నా ప్రాణం వుండగా జరగదు !

మూడో దృశ్యం

(నిర్జన మార్గము, రమేశ్ త్వరగా నడుస్తుంటాడు. చాటునుంచి రమేశ బావా! అని పిల్చి తర్వాత రమ ముందుకువచ్చి నిలబడుతుంది.)

రమే- రమా ! ఇంతదూరాన ఈ నిర్జనమార్గంలో నువ్వా!

రమ- పీర్‌పురంస్కూలునుంచి మీరీదారినే వస్తారని నాకు తెలుసు.

రమే- అవుననుకో. కాని నువ్వెందుకు వచ్చావ్?

రమ- మీ ఆరోగ్యం బాగుండడం లేదని విన్నాను ఇప్పుడెలా వుంది?

రమే- బాగుండట్లేదు రోజూ రాత్రిళ్ళు జ్వరంతగిలి నట్టుంటోంది.

రమ- అయితే కొన్నాళ్ళపాటు యెక్కడికైనా వెళ్ళి రావటం మంచిది !

రమే- నేనూ అలాగే అనుకుంటున్నాను; కాని అదెలా కుదురుతుంది? (నవ్వుతాడు)

రమ- నవ్వుతారేం, చాలాపనులు వున్నాయని చెపుతారు, కాని శరీరరక్షణకంటె ఎక్కువైన పనేముంటుంది!

రమే- దేహం నిర్లక్ష్యం చేయవలసినదికాదని నేనూ ఒప్పుకుంటాను. కాని మానవునికి దేహానికిమించిన కర్తవ్యాలుకూడా వుంటాయి అది నీకు అర్థంకాదు రమా!

రమ- నాకు తెలుసుకోవాలసికూడా లేదు కాని, మీరు యెక్కడికైనా వెళ్ళకతప్పదు. మీ జమీ వ్యవహారాలు నేను చూస్తుంటాను లెండి, గుమాస్తాతో యీ సంగతి చెప్పి వెళ్ళండి.

రమే- నా వ్యవహారాలు నువు చూస్తావా?

రమ- ఏం, ఎందుకు చూడలేను?

రమే- చూడగలవనుకో - నాకంటే నువ్వే బాగా చూడవచ్చు. కాని ఆ అవసరం లేదు. నిన్ను విశ్వసించడమెలాగు!

రమ- రమేశ్ బావా! ఇంకెవరు విశ్వసించలేకపోయినా మీరు విశ్వసించగలరు. మీరే విశ్వసించలేకపోతే ఇంకీ ప్రపంచంలో విశ్వాసమనేదే ఎగిరిపోతుంది. మీరాభారం నాపై వదలి వెళ్ళండి.

రమే- (కొంచెంసేపు మౌనంగా ఆమె మొహంవంక చూచి) సరే, ఆలోచిస్తాన్లె!

రమ- ఆలోచించడానికి వ్యవధిలేదు. ఇవాళే మీరు ఇక్కడినుంచి వెళ్ళిపోవాలి. వెళ్ళకపోతే-

రమే- (మళ్ళీ రెప్పవాల్చకుండా ఆమెవంకచూచి) నీమాటలనుబట్టి, నేను వెళ్ళకపోతే ఏదో ఆపద రావచ్చునని

తెలుస్తోంది సరే, నేను వెళతాననుకో, కాని ఇందువల్ల నీకేం లాభం? ఇవాళ ఏదో ఆపదనుంచి తప్పించాలని హెచ్చరించడానికి వచ్చావే. ఇదివరకు నువ్వే నాకు ఆపద కలిగించడానికి ప్రయత్నించావుగా? అవి మర్చిపోవడానికైనా ఎన్నాళ్ళో కాలేదే! ఇంతకూ నేను వెళ్ళిపోతే నీకు ఏం లాభమో నాకు స్పష్టంగా చెప్పు అదివింటే నేను అంగీకరించగలనేమొ!

(ఈ కఠోరమైన దెబ్బతో రమ మొహంలో రంగుమారింది. అయినా ఆమె తమాయించుకుంటుంది.)

రమ: స్పష్టంగా చెప్పేస్తున్నాను మీరు వెళ్ళడం వల్ల నాకేమీ లాభంలేదుగాని, వెళ్ళకపోతే చాలా హాని జరుగుతుంది. నేను సాక్ష్యం చెప్పవలసివస్తుంది

రమే: ఇంతే! ఈ స్వల్పవిషయానికేనా? నువుసాక్ష్యమివ్వకపోతే!

రమ: నేను సాక్ష్యం చెప్పకపోతే, దుర్గాపూజనాడు నా యింటికి ఎవరూరారు; జతిన్ వడుగుకు ఎవరూ భోజనానికిరారు. యింకా పూజా పునస్కారాలేవీ — కాదు బావా, మీరు వెళ్ళిపొండి. నేను బ్రతిమాలుకుంటున్నాను. ఇక్కడే వుండి నాశనంచేయొద్దు మీ రిక్కడనుంచి వెళ్ళిపొండి.

రమే: (కొంచెమాగి) సరే, నేను వెళ్ళిపోతాను, కాని నేను ప్రారంభించినపని పూర్తిచేయకుండానే వెళ్తాను కాని, నా ఆత్మకేం సమాధానం చెప్పుకోను?

రమ- దీనికేమీ జవాబులేదు. ఇంకెవరైనా అయితే సమాధానానికి కొదువలేదు; కాని, రమేశ్ బావా! ఒక అతి క్షుద్రస్త్రీ అఖండ స్వార్థపరత్వానికి మీకుజవాబెక్కడ లభిస్తుంది? మీరు నిరుత్తరులయ్యే వెళ్ళిపోవాలి.

రమే- సరే అలాగే జరుగుతుంది. కాని నేను ఇవాళే వెళ్ళలేను.

రమ- నిజంగా వెళ్ళరా!

రమే- వెళ్ళను. నీతో వచ్చినమనిషిని యిటు రమ్మను

రమ- నాతో యింకెవరూ రాలేదు. నేను ఒంటరిగానే వచ్చాను.

రమే: ఒంటరిగా వచ్చావా! ఇదేమిటి, ఏ ధైర్యంతో ఒంటరిగావచ్చావు రాణీ!

రమ- మీరీదారినే తప్పకవస్తారని నాకు నిశ్చయంగా తెలుసు నాకు భయమెందుకు!

రమే. నువు చేసినది మంచిపనికాదు రమా! కనీసం నీ దాసినైనా వెంట తీసుకురావలసింది. ఈ నిర్జనమార్గంలో నువు నాకైనా జడవాలే.

రమ- మీకా? నేను మీకు భయపడనా?

రమే- ఏం, ఎందుకు భయపడవు,

రమ- (తలాడించి) లేదు, ఏవిధంగాను భయంలేదు. రమేశ్ బావా! మీరు నాకింకేమి వుపదేశించినా వింటాను గాని, మీకు భయపడాలని మాత్రం నన్ను భయపెట్టవద్దు.

రమే- నీకు నాయందింత తృణీకారభావమా?

రమ- ఆ, తృణీకారమే. దాసిని వెంట తీసుకురాలేదన్నారే, ఎందుకు తీసుకురావాలో చెప్పండి? మీ నుంచి కాపాడుకోవటానికి దాసిని సహాయం తెచ్చుకుంటాననుకున్నారా? అయితే మీముందు దాసి రమకంటె ఎక్కువదా

(రమేశ్ మెదలకుండా ఆమె మొహంవంక చూస్తుంటాడు)

రమ- ప్రొద్దుటసంగతి జ్ఞాపకంలేదూ అక్కడ జనం తక్కువమంది లేరే. కాని, మీ ఉగ్రమూర్తిని రక్షించింది ఎవరు ఈ రమేకదూ! అప్పుడు ఏ దాసీ నౌకరుల సహాయమూ అవసరం లేకపోతే, ఇప్పుడుమాత్రం ఎందుకు ఆఁ, ఇకనుంచి మీరే రమకు భయపడండి. ఇది చెప్పడానికే ఇవాళ నే నిక్కడికి వచ్చాను.

రమే- అయితే ని రాక వ్యర్థమే రమా! నీ మేలు కోసమే చెపుతున్నావేమో ననుకున్నాను అలా కానప్పుడు నన్ను హెచ్చరించి ప్రయోజనం ఏమీ కనిపించటం లేదు.

రమ- బాహా! ప్రపంచంలో అన్ని ప్రయోజనాలు కంటికి కనపడుతాయా

రమే- కన్పడనిదాన్ని నేను అంగీకరించను రమా. నేను వెళ్తున్నాను.

విష్క్రమణ

రమ- (అకస్మాత్తుగా ఏడ్పుపొంగిరాగా) గ్రుడ్డివారినే నెలా చూపగలను.

చ తు ర్థాం క ము

మొ ద టి దృ శ్యం

(రమ యింట్లో వరండాలో ఒకప్రక్కన పూజామందిరం. దుర్గ ప్రతిమ స్పష్టంగా పూజాసామగ్రి యెదుట వుంటుంది. పగలు మూడో జాము. పూజ పూర్తిఅయింది. ఒకప్రక్కన రమ కదలకుండాకూర్చుని వుంటుంది. అంతలో గుమాస్తా వస్తాడు.)

గుమాస్తా- అమ్మాయి! వేళ మిగిలిపోతున్నా శూద్రులెవరూ రాలేదు, నేను అలాపోయి చూచిరానా

రమ- ఎవరూ రాలేదా

గుమా- లేదు.

(నిష్క్రమణ)

(హూకా పట్టుకుని వేణి ప్రవేశం)

వేణి- హిఁః ! ఈ అలగాజాతి జనం ఇన్ని వంట కాలను వృథా చెయ్యాలనుకుంటూరా ! ఎంతధీమా వీళ్ళకు! నే నీ వెధవలకు బుద్ధిచెపుతాను - తప్పకుండా వీళ్లకు బుద్ధి చెపుతాను వీళ్ల యిళ్లూ వాకిళ్లూ యెగరగొట్టించకపోతే, నేను -

(వేణీవంక చూచి రమ నవ్వుతుంది)

వేణిః కాదు, ఇది నవ్వులాటకాదు, రమా! సర్వ నాశనం విషయం. దీనికి మూలమెవరో ఒకసారి నాకు తెలిస్తేః నేను వాని నిట్టే పీకిపారేస్తాను. వీళ్లేవరిని ఆధారంగా చూచుకొని ఇలా గంతులేస్తున్నారో ఆ రమేశ్ యిప్పుడు జైల్లో గానుగలాడుతున్నాడని ఈవెధవ లెరుగరు.

ఇంక వీళ్లని నాశనం చేయడానికి యెంతసేపు భైరవా చార్యుని కొట్టేందుకు రమేశ్ అతనియింటిమీదికి వచ్చాడనీ, అప్పుడు వానిచేతిలో కత్తివున్నదనీ స్పష్టంగా నిరూపించాను. అప్పుడే వెధవ కాదనగలిగాడు? నేను తలుచుకుంటే రాత్రిని పగలు, పగలును రాత్రిగాను చేసి చూపిస్తాను! యింకా కొన్నాళ్ళు చూస్తాను తర్వాత — శాస్త్రంలో చెప్పేవుంది - 'యథా ధర్మః తథా జయః' శూద్రులయివుండి బ్రాహ్మణుల ధర్మకార్యాల్లో ఈ ఆకతాయతనమా! సరే - (నిష్క్రమణ)

విశ్వేశ్వరి- (ప్రవేశించి) రమా!

రమ- ఏమిటి పెద్దత్తా?

విశ్వే- ఏమిటిలా మౌనంగా కూర్చున్నావు? చూచినవాళ్ళు ప్రతిమ అనుకునేటట్లున్నావేమిటమ్మా! (మెల్లగా దగ్గరకువచ్చి కూచుంటుంది) ఆ నవ్వూ లేదు, ఉల్లాసమూ లేదు మరి యిక్కడ లేనట్లుంది.

రమ- (నవ్వి) లోపల యింతసేపు ఏమిచేస్తున్నావు పెద్దత్తా?

విశ్వే- నీయింట్లో వనితక్కడా అమ్మాయి! భోజన పదార్థాలు గుట్టలు వేయించితివా యె.

రమ- కాని, ఇవన్నీ వ్యర్థమే, రైతు లెవ్వరూ దేవీ ప్రసాదం తీసుకోవటానికి వచ్చేటట్లు లేరు. కాని, క్రితం సంవత్సరాల్లో సంగతి నీకు తెలునుగా పెద్దత్తా! ఈ సప్తమి నాడు జనాన్ని తప్పించుకొని ఇంట్లోకి రావడమే కష్టమయ్యేది.

విశ్వే- ఇంకా సమయం మించిపోలేదు రమా! సంధ్యానంతరమైనా రావచ్చు.

రమ- ఎవరూ రారు అత్తా!

విశ్వే- అందరూ యీమాటే అంటున్నారు. వేణి, గంగూలీ కోపంతో పిచ్చెత్తినట్టు తిరుగుతున్నారు. లోపల మీ పెద్దమ్మతిట్లు వినలేకుండా వున్నాము. నువ్వొక్క దానవే ఏమీ అనకుండా కూచున్నావు. కోపమూ లేదు; విచారమూ లేదు. నీ కళ్ళవంక చూస్తేమాత్రం వాటిలోపల ఏడ్పుసముద్రం ఆగివున్నట్టు తోస్తుంది. అమ్మాయి. ఇలా, మారిపోయావేమమ్మా?

రమ పెద్దత్తా! నేనెవరిపై కోపగించుకోను? ప్రజల మీదా? కేవలం పేదవారైనంత మాత్రానే వారికి మాన - మర్యాదల పట్టింపు వుండదా? వారు నావంటి పాపిష్టురాలి అన్నంకోసం యెలావస్తారు?

విశ్వే- అమ్మాయ్! నిన్ను పాపిష్టురాలని ఎవరన గలరమ్మా?

రమ- అన్నా అనుచితమేమీకాదు. మనకువారంటే యిష్టంలేదని, వారికి మనమేమీ కామనీ వారికి తెలుసు. మనం వారి నేమైనా మర్యాదగా పిలిచామా? వచ్చి తిని పోండని ఆజ్ఞాపించాము. పైగా వారు రాకపోతే కోపంతో మండిపడుతున్నాము వారికి మర్యాద అంటే యేమిటో తెలిసింది. ప్రేమ అని కేన్ని అంటారో రమేశ్ బావ వల్ల వారు గ్రహించారు వారి ఆ ఆత్మబంధువునే మోసపు కేసులో యిరికించి, తప్పుడుసాక్ష్యాలుచెప్పి జైల్లో పెట్టిం

చాము. మరి వారి ఈ దుఃఖాన్ని ఎలా మరపించగలం అత్తా!

విశ్వే- కాని, నువు తప్పుడుసాక్ష్యం చెప్పలేదుగా అమ్మాయ్!

రమ- నేను తప్పుడుసాక్ష్యం చెప్పలేదూ! ఎవరబద్ధం చెప్పినా నేను అబద్ధమాడనని వారికి పూర్తిగా విశ్వాసం వుంది కాని, చెప్పానే! ఆచార్యుడెంత అపరాధంచేస్తే. ఎంత కృతఘ్నుడైతే రమేశ్ బావకి తన్ను తా మరచేటంత కోపం వచ్చిందో నే నెరుగుదు. అదీగాక అప్పుడాయన చేతిలో గడ్డిపరకకూడా లేదని నాకు తెలుసు అయినా కోర్టులో నిలబడి ఆయనచేతిలో కత్తి కఠారి వున్నదో లేదో జ్ఞాపకం తెచ్చుకోలేకపోయాను.

విశ్వే- రమా!

రమ- నేను అబద్ధం చెప్పలేదంటావు. అంతేనా! ఆ కోర్టులో నా నోటితో అబద్ధం చెప్పనిమాట నిజమేకాని' ఆయన ఎదుట సమాధానం యేం చెప్పను! ఓయి భగవంతుడా! సత్యాన్ని దాచివుంచినభారం ఇంత భరింపరానిదిగా వుంటుందని నాకు ముందే తెలుపకపోయావా!

విశ్వే- కాని రమా, అబ్బాయి అన్యాయంగా శిక్షింపబడినది నిజమేగాని అంతమాత్రంతో వానికేమీ అశుభం జరగదులే

రమ- ఆయనకి అశుభం ఎందుకు జరుగుతుంది! ఆ పాపభారమంతా నా నెత్తినే వచ్చిపడిందిగా.

విశ్వే- అది ఒక్క నీనత్తినే పడలేదురమా, మన మందరమూ పంచుకున్నాం. అత్యాచారాలకు ఆలవాల మైన ఈ సమాజంలోని పిరికివందలముఠా అపవాదు భయం చూపి నిన్ను కించపరిస్తే, ఆ పాపభారంచే వాళ్ళ తలలు దారిలోని దుమ్ములో కలసిపోయాయి. నేను వేణీ తల్లిని రమా! నాతలకూడా యిప్పుడు దుమ్ములోనే పొర్లాడు తున్నది. ఇంకెన్నటికి నేను తలెత్తుకోలేను.

రమ- అలా అనమాకు పెద్దత్తా! నే నేం చేశానో యెరుగుదువా? ఒక నిర్జనమార్గంలో నేను ఒంటరిగాపోయి ఆయన్ను కలుసుకొని ఇక్కడ వుండొద్దు. ఎక్కడికయినా వెళ్ళిపొమ్మని చెప్పాను, కాని, ఆయన విశ్వసించం "నే వెళ్తే నీకేం లాభం!" అని అడిగారు నా లాభమా? నేను ఒక్కసారిగా వ్యధ చెంది పిచ్చిదాననయ్యాను. లాభమేమీ లేదుగాని నాకు పష్టంలులావున్నదని చెప్పాను. మాఇంట్లో దుర్గాపూజకు, జితిన్ పడుగుకు ఎవరూ రారని, యిక్కడ వుండి నన్ను నాశనం చేయొద్దనీ చెప్పాను. కాని యింత అబద్ధం యెలా వచ్చిందో నా నోటికి! ఈ మాత్రానికే అయితే తనపని వదలిపెట్టి వెళ్ళనని చెప్పేశారు. ఆయన యీ వుపేక్షతో కలతచెంది, పోనీ శిక్షపడనీ అనుకున్నాను. అయితే యేదో మామూలు జరిమానా వేస్తారనుకున్నానే గాని, ఈ విధంగా జైలుశిక్ష వేస్తారని, అనారోగ్యంగా వున్న ఆయన మొహంచూస్తే న్యాయాధికారికి జాలికలుగదని గాని నేను కలలోకూడ తలచలేదుపెద్దత్తా,

విశ్వే- అవును, నాకు తెలుసునమ్మా.

రమ- కోర్టులో ఆయన నా మొహంవంకే చూస్తూ వుండిపోయారని విన్నాను. ఆయన గుమాస్తా అప్పీలుచేద్దామంటే "జీవితమంతా జైలులో నేగడపవలసివచ్చినా అప్పీలు చేసి విడుతలపొందడం మంచిదికా"దని నిరాకరించారట. పెద్దత్తా! యిది నా కెంత కఠినశిక్షో నువ్వే చెప్పు?

విశ్వే- కాని, యిప్పుడు విడుదలకూడ దగ్గరకు వచ్చిందిలే.

రమ- వారకి విడుదల అవుతుంది. కాని వారి ఆ ఘోర అస హ్యాదృష్టినుండి నా కీ జీవితంలోనే విముక్తిలేదు.

(వృద్ధ సనాతనుని వెంటపెట్టుకొని వేణి ప్రవేశం)

వేణి- ఇతడు మాడుతరాలనుంచి మనరైతు. అటు వెళ్తూ పిలిస్తేగాని లోపలికి రాలేదు, ఏంరా సనాతనా! ఇంత అభిమానం ఎక్కడ్నుంచి వచ్చిందిరా? నీ మెడమీద క్రొత్త తల మొలిచిందా యేం?

సనా- రెండుతలలు ఎవరిమెడమీదమాత్రం యెలా వుంటాయి బాబూ తమవంటివారికే లేనప్పుడు మాబోటి పేద వాళ్ళకి ఎలా వుంటాయి?

వేణి- ఏమన్నావురా లుచ్ఛా వెధవా!

సనా- పెదబాబూ, రెండుతలలు యెవరికీ వుండవు. యీ సంగతేగా చెప్పాను, ఇంకేమీ అన్లేదే

(గోవింద గంగూలీ ప్రవేశం)

గోవిం- మీకీ ధైర్యం ఎక్కడ్నుంచి వచ్చిందా అనే చూస్తున్నాము. దేవి ప్రసాదం పుచ్చుకోవటానిక్కూడా మీ రెవరూ రానే లేదే!

సనా- (నవ్వి) మాకు ధైర్యమేమిటండీ ! మమ్మల్నేం చెయాలో అది తమను చెయ్యనే చేశారు. అది పోనీండి. కాని అది దేవి ప్రసాదమే కానివ్వండి, ఇం కేమైనా కానివ్వండి, ఇంక మా పల్లెజాతివా రెవరూ మీ బ్రాహ్మల యిళ్ళల్లో తినరు. భూదేవి యింత మహాపాతకాన్ని ఎలా భరిస్తున్నదా అనే మేము చర్చించుకుంటున్నాము. (విచారంతో నిట్టూర్చి, రమవైపు చూస్తూ) అమ్మా కొంచెం జాగ్రత్తగా వుండాలి పీర్‌పురం యువకదళం బొత్తుగా పిచ్చెత్తి నట్టుంది. ఈమధ్య పెదబాబు యింటిచుట్టూ మూడు నాల్గుసార్లు ప్రదక్షిణంకూడా చేశారు అయితే పెదబాబు వారికి చిక్కక పోవటమే మేలైంది! (వేణివైపుచూచి) పెదబాబూ, మీరు కాస్త మెలకువగా వుండండి రాత్రుళ్ళు. కాని వేళల్లోను బయట తిరక్కండి.

(వేణి ఏమో అనాలనుకుంటాడుగాని, భయంవల్ల ఆతనినోట మాటరాదు)

రమ- (వాత్సల్యపూర్వక స్వరంతో) సనాతనా, చినబాబు గారిని గురించేకదూ మీ యీ కోపమంతా !

సనా- నేను అబద్ధమాడి నరకానికి పో వమ్మా! అసలు విషయం అదే. అందులోనూ పీర్‌పురంవారి కోపానికి అంతులేదు. వారు చినబాబును దేవతగా యెంచుకుంటున్నారు.

రమ- (ఆనందోజ్వలముఖియై) అలాగా సనాతన్!

వేణీ- (సనాతనుని చేయిపట్టుకొని) ఇదే | నువు ఇన్‌స్పెక్టరుగారి దగ్గరకువచ్చి చెప్పాలి. నువు కోరినది యిస్తాను నీ ఆ రెండెకరాలకొంగ్ర కోరుకున్నా వదిలేస్తాను - నేను

దేవుని ముందు ప్రమాణంచేసి చెప్తున్నా, నమ్మి నువ్వీ బ్రాహ్మణుల మాట విను.

సనా- ఇప్పుడా రోజులుకావు పెదబాబూ! కాలం మారిపోయింది. చినబాబు అంతా తార్మారు చేసివేశారు.

గోవిం- అయితే బ్రాహ్మణునిమాట వినవన్న మాట!

సనా- (తల అడ్డంగా త్రిప్పి) ఉఁహూ. చెపితే మాకు కోపం వస్తుంది; కాని ఒకనాడు పీర్‌పురం స్కూల్లో 'మెడలో రెండుపోగులు జందెమున్నంత మాత్రానే ఎవరూ బ్రాహ్మడై పోడు' అని చినబాబు చెప్పారు. మరి బాబూ! నేనూ యీనాటివాడిని కాదుగదా, అంతా నాకూ తెలుసు. మీరుచేస్తున్న పనులన్నీ బ్రాహ్మలపనులేనా ? అమ్మా! నిన్నే అడుగుతున్నాను, నువ్వే చెప్పు?

(రమ మెదలకుండా తల వంచుకుంటుంది)

సనా- (కోపం అణచుకొని) ఇప్పుడంతా యువకుల దేనండీ ఈ రెండూళ్ళ కుర్రవాళ్ళూ రోజూ చీకటిపడిన తర్వాత సంఘం యిల్లువుందే, దాన్లో చేరుకుంటూరు. వాళ్ళు జమీందారంటే చినబాబు ఒక్కరే, మిగతా వారందరూ దొంగలు, దోపిడీగాళ్లూ నంటారు. భూమివన్నా యిస్తామే గాని, ఒకరికి భయపడాల్సిన అవసరం ఏమున్నదంటారు. ఎవ రైనా సరే బ్రాహ్మల్లావుంటేనే బ్రాహ్మలు లేకపోతే మన మొంతో వారూ అంతేనని అంటున్నారు.

వేణీ- సనాతనా! ఇంతకూ జనం నామీదనే అంత కోపంగా వుండటానికి కారణ మేమిటంటావు ?

సనా- కారణం లేకేం పెదబాబూ! ఈ అనర్థాలకన్నిటికీ మీరే మూలమని అందరూ తెలుసుకున్నారు.

(వేణి భయంచే మిన్నకుండిపోతాడు. ఆయనగుండె కొట్టుకుంటూంది)

విశ్వే-గంగూలీగారూ; ఒకసామాన్యుడినోట ఇలాంటి మాటలు వస్తూంటే విని కూడ వూరుకున్నారేం!

(వేణిబాబు కోపంచే వక్రదృష్టితో చూస్తూ మౌనంగావుంటాడు)

గోవిం- ఆఁ, ఏఁరా సనాతనా! అందరూ ఆ సంఘం ఇంట్లోనే చేరుతారుకదూ! అక్కడచేరి ఏం చేస్తుంటారో నీకు తెలుసా?

సనా: ఏం చేస్తుంటారో నాకు తెలియదుగాని, బ్రతకదలిస్తే యింకే చెడ్డపనీ తలపెట్టకండి మహారాజా! వాళ్లు చిన్నా పెద్దా అంతా అన్నదమ్ముల్లా వుంటున్నారు. అందరికీ ఒకేప్రాణం, ఒకే మనసు. చినబాబుని అన్యాయంగా జైల్లో వేయించారన్న కోపంతో తుపాకిమందులా వున్నారు. మీరు వాళ్ళమధ్యకుపోయి కొంటెఎత్తులు వేశారో భగ్గుమని భస్మంచేసేస్తారు, నేను చెపుతున్నానుగా- మమ్మల్ని జాగ్రత్తగా వుండమని. ఇక మీ యిష్టం, నేవెళుతున్నాను.

నిష్క్రమణ

(సనాతనుడు వెళ్ళిన తర్వాత కాస్సేపు అందరూ మౌనంగా వుంటారు)

వేణి: రమా! విన్నావుకదూ సంగతి యావత్తూ!

(రమ చిర్నవ్వు నవుతుంది జవాబివ్వదు. ఆమె నవ్వుచూచి ఒళ్ళుమండి నల్లింది.)

వేణి: ఆ వెధవ భైరవుడినిగురించే ఇంత తంటావచ్చి పడింది. రమా! నువ్వక్కడికి రాకపోతే, వాడిని విడిపించక పోతే యిదంతా జరిగేదేకాదు. ఆ వెధవే దెబ్బలు తినే వాడు, నీదేం పోయింది!

(రమ మళ్ళి నవ్వుతుందేగాని మాట్లాడదు)

వేణి: రమా, నీకు నవ్వుగానే వుంటుంది లే. నువ్వు ఆడుదానివి; నీకు ఇంట్లోంచి బయటికి రావలసిన అవసర ముండదు. కాని మే మేంచెయ్యాలో చెప్పు? ఎవ్వడైనా పిలుచూ చుకోని వాళ్లు మా బుర్రలు పగులగొట్టితే ఏం కావాలి? ఆడవాళ్ళతో కలిసిపనిచేస్తే యీగతే పట్టుతుంది.

(రమ విస్తుపోయి అతని మొహంవంక చూస్తుంటుంది)

వేణి: గంగూలీగారూ, ఇక్కడే కూస్చుంటే యెలా? కాస్త మా దర్వాన్నూ, నౌకరునూ పిలవండి. రెండు లాంతర్లు కూడా తెమ్మనండి.

గోవిం: రా, బయటికివెళ్ళి పిలిపిస్తాను నీ కెందుకింత భయం? కాకపోతే నేనే మీా యింటిదాకాపంపి వెళ్తాను.

(ఇద్దరూ విష్క్రమణ)

రెండో దృశ్యం

(ఒక మార్గం. జగన్నాథ, నరోత్తముల ప్రవేశం. జగన్నాథుని చేతిలో కర్రవుంటుంది)

నరో: ఆఁ, యిదే దారి. ఇటునుంచే వెడతాడు. జగూ యిప్పుడు చెప్పు, ధైర్యంగా చేసేస్తావుగదూ?

జగ: బలే, ధైర్యంలేకేం! శిక్ష అనుభవించటానికి సిద్ధమయ్యే శిక్షించటానికి బయల్దేరాను. ఎంతదుఃఖపెట్టాడు దుర్గతల్లీ! ఇవాళ నా చేతులు వణక్కుండా ఒక సత్కార్యం చేసేటట్లు దీవించుతల్లి!

నరో: ఏంరా, చేతులు వణుకుతాయా?

జగ: వణకవచ్చు. తాతలనాటినుంచీ దెబ్బలువడటానికే అలవాటుపడ్డాముగదూ! అంచేత చివరిక్కూడా నా చేతులు పైకి లేవకపోతే అది నా చేతులదోషమేకాని, నాది కాదని తెలుసుకో.

నరో: సరే, అయితే లాఠీ నా చేతికిచ్చి నువు దూరంగా నిలబడు. నే నేంచేయగలనో చూపిస్తాను.

జగ: నరోత్తమా! వద్దువద్దు; నువు పిల్లలుగలవాడివి. నా కెవరూలేరు- ఇదే అవకాశం. చినబాబు బయటికివస్తే యింక యీపని జరగదు. ఆయన ఆపేస్తారు కాబట్టి ఆయన జైల్లోనుంచి విడుదలకాకముందే బదులుతీర్చి నేను జైలుకు పోతాను. ఇక నువు ఇంటికివెళ్ళు,

(నరోత్తముడు కొంతదూరంగాపోయి నుంచుంటాడు. రెండో వైపునుంచి వేణి, గోవిందుడు, దర్వానుల ప్రవేశం. దర్వానుచేతిలో లాంతరు వుంటుంది)

వేణి: (ఉలిక్కిపడి, భయంగానే) ఎవర్రా అక్కడ నిలబడింది?

జగ: నేను జగనాథుణ్ణి.

గోవిం; దారిలో నిలబడి ప్రసాదంపుచ్చుకోవటానికెవర్నిరాకుండా అడ్డుతగుల్తున్నావా? ఏంరా లుచ్చా!

జగ: గంగూలీగారు! ముందే చెపుతున్నారు - తిట్టకండి.

వేణీ: తిట్టకూడదూ! లుచ్ఛావెధవా! రేపే నీ కొంపా - గోడు పీకిపారేస్తాను తెలుసా!

జగ: ఆ, తెలుసు, యింతవరకు చాలాకొంపలు కూల్చావు. కాని, ఇంకెవరికొంపా కూల్చలేకుండా చేసి పోతాన్లే నిన్నిప్పుడు.

వేణి- ఆఁ! ఏం చేస్తావురా వెధవా! (ముందుకు వెళ్తాడు)

జగ: ఇదిగో; యిదే! (అని వేణీతలమీద కర్రతో మోదుతాడు)

వేణి: అయ్యో! చచ్చాను!

(గోవిందుడు, దర్వాను అరుస్తూ పారిపోతారు)

వేణీ: జగన్నాథ్! నీకాళ్లు పట్టుకుంటాను, బ్రాహ్మణ్ణి చంపమాకు. ఒట్టేసి చెపుతున్నాను - నీకు పదెకరాలు యిస్తాను - నన్ను చంపమాకు.

జగ- నాకు నీ పొలమేమీవద్దులే, నువ్వే వుంచుకో. కాని నేను బ్రాహ్మణహత్య చెయ్యనులే.

వేణీ- జగన్నాథ్! ఇవాళ్టినుంచి మనం తండ్రీ కొడుకులంరా బాబూ; నువు కోరుకున్నది...

జగ- నాకేమీ అక్కర్లేదులే. ఇంకేదో అన్నావే, నీతోనా తండ్రీకొడుకుల సంబంధం! రామరామ! పెద బాబూ, ఇదే ఆఖరుదెబ్బకాదని చెప్పిపోతున్నా మా యజ

మాని వని, బ్రాహ్మణుడవని మేము సహించినకొద్దీ నీ దుండ గాలు మితిమీరినయి. ఇంక మేము సహించం - తెలిసిందా? ఇకనైనా మీరు తిన్నగావుంటారో లేదో చూస్తాం - జాగ్రత్త! (నిష్క్రమణ)

వేణి- అయ్యబాబో! చచ్చారు. ఈ దొంగవెధవలు పారిపోయారే!

(గోవిందుడు, దర్వాన్ ప్రవేశము.)

గోవిం-(వణుకుతూ పారిపోతామా బాబూ, పారిపోలేదు. మనుష్యుల్ని పిల్వాటానికి వెళ్ళాను. ఎంతపని జరిగింది. జగ్గూ గాడు ఎటువంటి గుండాయో తెలిసిందిగదూ! వెధనమీద దోపిడీకేసు బనాయించి ఏడేండ్లు శిక్ష వేయించకపోతే నాపేరు గోవిందగంగూలీయే కాదు.

దర్వాన్- (వణుకుతూ) చేతిలో కర్ర లేకపోయింది, ఉంటేనా...

వేణి- ఛీ! దొంగవెధవల్లారా, నా యెదుటనుంచి దూరంగాపోండి. ఈడ్చిపెట్టాడు నెత్తిమీద (తలమీద చేతులు పెట్టుకొని) ఓరి దేవుడా! ఎంతనెత్తురు కారి పోతుంది! ఇక నేను బ్రతకను (అని ఒరిగిపోతాడు)

గోవిం- (వేణీని పట్టుకొని లేవదీయబోతూ) ఏం పర్వాలేదు బాబూ. ప్రాణమోసం లేదులే! నేను నిన్ను కలకత్తా ఆస్పత్రికి తీసుకెళతాగా, (దర్వాన్‌తో) అరె. పట్టుకోవేఁరా వెధవా! - వెధవ భయపడి నక్కలా వచ్చి గత్తాడు

దర్వా- ఏంచేస్తాం బాబూ! చేతిలో కర్రయినా లేకపోయె -

(ఇద్దరూ వేణిని లేవదీసుకొని వెళ్తారు.)

మూడో దృశ్యం

(రమ పడకగది. రమ జబ్బుతో మంచంమీద పడుకొనివున్నది. ఎదురుగావున్న కిటికీగుండా ప్రొద్దుపొడుపుయెండ లోపలికివచ్చి నేల మీద పడుతూంటుంది. విశ్వేశ్వరిప్రవేశం.)

విశ్వే- (గద్గద కంఠంతో) ఏం అమ్మా, రమా! యివాళ యెలావుంది?

రమ- (చిరునవ్వుతో) బాగానేవున్నాను పెద్దత్తా.

విశ్వే- రాత్రి జ్వరం తగ్గిందా,

రమ- లేదు, కాని ఎప్పుడో తగ్గిపోతుందిలే.

విశ్వే- దగ్గు?

రమ- దగ్గు యింకా అలాగే వస్తోంది.

విశ్వే- మరి బాగేమిటమ్మా!

(రమ నవ్వుతుంది. విశ్వేశ్వరి ఆమె తలవేపుకు వెళ్ళి కూర్చుంటుంది. రమ తలమీద చేత్తో నిమురుతూంటుంది.)

విశ్వే- అమ్మాయ్! నీ నవ్వుచూస్తే, చెట్టునుంచి కోసిన పువ్వు దేవతపాదాలవద్ద పడివుండి నవ్వుతూన్నట్టుంది రమా!

రమ: ఎందుకని పెద్దత్తా?

విశ్వే: నేను నీకు తల్లి వంటిదాన్ని రమా—

రమ: "తల్లివంటి" ఏమిటి అత్తా! నువ్వు నాకు తల్లివే.

విశ్వే: (వంగి రమ నుదురుపై ముద్దుపెట్టుకొని) అయితే, అమ్మాయ్! నిజం చెప్పు—ఏమిటయింది నీకు?

రమ: జబ్బుపడ్డాను. ఇం కేమిటవుతుంది?

విశ్వే- అది నా యీ కళ్ళతో చూస్తూనేవున్నాగా. ఈ కళ్ళకు కన్పించనిదేదైనా వుంటే, నీ తల్లిముందు దాచ కమ్మా! అలా దాచితే జబ్బు నయంకాదు.

రమ: (కాస్సేపు కిటికీగుండా బయటికిచూచి) పెద బావకి యెలావుంది అత్తా!

విశ్వే: తలమీద దెబ్బమానటానికి ఆలస్యమవుతుంది కాని, నాలుగైదు రోజుల్లోనే ఆస్పత్రినుంచి వచ్చేస్తాడు. నువ్వేమీ విచారపడొద్దురమా! వాడికి అలా జరగటం అవ సరమే. దీనితో బాగుపడుతాడు. తల్లినైయుండీ కన్నబిడ్డకు యింత ప్రమాదంజరిగితే కూడ ఇలా అంటున్నదేమా అను కుంటున్నావుకదూ! కాని, ఇందువల్ల నాకు దుఃఖమెక్కువ కలిగిందో, ఆనందమే అధికమో చెప్పలేనమ్మా. ఆ ధర్మా నికి వెరువనివారికీ, సిగ్గులేనివారికి ఈ మాత్రం భయమైనా లేకపోతే ఈ ప్రపంచమే మసైపోతుంది రమా. కాబట్టి అమ్మాయ్! - ఆ రైతుబిడ్డ జగన్నాథుడు వేణికి చేసినంత మేలు యింకే ఆత్మబంధువూ చెయ్యలేడనిపిస్తోంది నాకు. కడిగితే బొగ్గునలుపు పోదమ్మా, దాన్ని మంటలో కాల్చ వలసిందే.

రమః కాని, పూర్వం అలాకాదు పెద్దత్తా, యిక్కడి రైతుల్ని యిలా తయారుచేసిన దెవరో?

విశ్వే- వీళ్ళనింత సాహసానికి పురికొల్పిన దెవరోనీకు తెలియదా రమా! ఏదో ఒకవిధంగా జైల్లో పెట్టించి తేచిక్కు లేకుండా పోతుందనుకున్నారు. కాని, ఒకసారి నిప్పంటు కుంటే మళ్ళీ తేలిగ్గా ఆరదని ఆలోచించలేదు. జబర్దస్తీగా ఆర్పివేయబోతే దగ్గరకు వచ్చినవారినికూడా కాల్చివేస్తుంది.

రమః కాని యిది మంచిదా పెద్దత్తా?

విశ్వేః మంచిదే. ప్రజల అత్యాచారాలు చేయాలనే వీరి తీవ్రాభిలాష ఒకవైపున, నిరుపాయులైన ప్రజల సహన మనే అవిచ్ఛిన్న పిరికితనం రెండో ప్రక్కన - ఈరెండింటినీ కూడా అది తుడిచిపెట్టిస్తే మంచిదే. అమ్మాయి! వేణీకి పట్టినగతికి నేనేమీ విచారించను. పైగా నా రమేశ్ తిరిగి వచ్చి, చిరంజీవియై, యిలాగే ప్రజాసేవ చేయగలగాలని ప్రార్థించుతాను. ఏకైక సంతానమంటే ఏమిటో తల్లికే తెలుస్తుంది రమా! రక్తం కాలువగడుతూన్న గాయంతో వేణీని మేనాలో ఆస్పత్రికి తీసుకెడుతూంటే అప్పుడు నా మనస్సు యెలావున్నదో నేను చెప్పలేనమ్మా! అయినా నేనెవరికీ శాపనార్థాలు పెట్టలేదు; ధర్మదండం తల్లిమొహం చూచి ఊరుకోనని నేను మరచిపోలేను రమా!

రమ- అత్తా నేను నీతో వాదించలేనుగాని, యిదే నిజమైతే మరి రమేశ్ బావ ఏ పాపానికి ఇన్నికష్టాలు అనుభ విస్తున్నారు? మీరెన్ని తప్పుడుపనులు చేసి ఆయన్ను జైలుకు పంపారో - ఎవరికీ తెలియనివి కావే!

విశ్వే: అందరికీ తెలుసు కాబట్టే వేణి యివాళ ఆస్పత్రిలో వున్నాడు. మరి నీ పనికూడా - అమ్మాయ్ ఏదీ నిష్ఫలమై శూన్యంలో కలసిపోదని తెలుసుకో. దాని శక్తి ఎక్కడో ఒకచోట తనపని చేస్తూనేవుంటుంది. కాని, ఎలా పనిచేస్తున్నదీ అందరికి అన్నివేళలా తెలియదు. ఇందువల్లే ఇంతవరకు యీ సమస్య - ఒకరిపాపానికి మరొకరు ఎందుకు ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకోవాల్సి వస్తున్నదో - తేల లేదు. కాని, ప్రాయశ్చిత్తం తప్పనిసరేనమ్మా.

(రమ మెదలకుండా విట్టూర్పుతుంది)

విశ్వే: అమ్మాయ్, ఈ ఘటనవల్ల నేనూ కళ్ళు తెరిచాను. ఒకరికి మేలు చేద్దామనుకోవటంవల్లనే మేలు చేయలేము. ఆదిలో చిన్న పెద్ద కొట్లు అనేకం ఎక్కేందుకు ధైర్యం వుండాలి. ఒకసారి రమేశ్ హతాశుడై ఇక్కడినుంచి వెళ్ళిపోవాలనుకున్నాడు. అప్పుడు నేనే వానిని పోనివ్వ లేదు. అందువల్ల, రమేశ్ జైలుకు వెళ్ళినప్పుడు నేనే వానిని జైలుకు పంతానననిపించింది. ఎక్కడి నుంచో వచ్చి మంచి చేయుటంలో యింత విదలింపు, అవమానం వున్నదని నాకప్పుడు తెలియదు. మంచిచేయుటం చాలాకష్టతరమా!

రమ: కష్టం ఎందుకని పెద్దత్తా?

విశ్వే: పదిమందితో కలసి ఒకటి అవ్వాలని అప్పుడు తోచలేదు. రమేశ్ ముందే చాలా తీవ్రమైన అధిక జీవన శక్తితో వచ్చి, చాలాఎత్తున నిలబడ్డాడు. అంచేత ఎవరూ వానిని అందుకోలేకపోయారు. కాని తర్వాత దేవుడు వానిని క్రిందికిదించి మేలే చేశాడు!

రమ: భగవంతుడు కాదత్తా! మనమే కాని, మన అధర్మం ఆయన్నెందుకు క్రిందికి దించాలి?

విశ్వే: ఎందుకు దించదు అమ్మాయ్! మరి పాపం యింత భయంకరమైన దెందుకని! ఉపకారానికి ప్రత్యుపకారం చేయక, పైగా అపకారమే చేయబోతే, అట్టివాని వల్ల ఏమవుతుంది? మనిషి కృతజ్ఞతే దాతను క్రిందికిలాక్కురాకపోతే? రమా! నీ వూరు రమేష్ నిప్పుడు వెనుకటి లాగే పొందుతుందా! ఆత డేచేతుల్తో యింతవరకు పది మందికీ మేలుచేశాడో, ఆ చేతులనే భైరవాచార్యులు - ఒక్క భైరవాచార్యులే అన్నమాటేమిటి మీరందరూ మెలి త్రిప్పి విరిసేశారని మీకే తెలుస్తుంది. అదీ మంచికనికాదని ఎవరంటారు. అతని బలిష్టమైన చేతులుండా యిచ్చేదనాన్ని స్వీకరించే శక్తి జనానికి లేనప్పుడు, మరి వాని ఆ కుంటి చేతులే ప్రజలకు వుపయోగించుతాయి.

(విశ్వేశ్వరి విచారంగా నిట్టూర్పుతుంది. రమ కొంచెంసేపటి వరకు ఆమె చేయిపట్టుకొని అటూ యిటూ వూగించుతూ వుంది. తాను కూడా నిట్టూర్పుతుంది.)

రమ: పెదత్తా!

విశ్వే: ఏం అమ్మాయ్!

రమ: తిరస్కారం, అపకీర్తి - నన్నింక తాకలేవు పెద్దత్తా! నేను తప్పుడుసాక్ష్యం చెప్పి ఆయన్ను జైలుకు పంపిననాటినుంచి ప్రపంచంలోవున్న దుఃఖమంతా నాకు పరిహాసాస్పదంగా అయిపోయింది.

విశ్వే: అలాగే జరుగుతుంది రమా!

రమః ఏవిధంగానైనా నాగానీ శత్రువును కూలద్రోయు టలో దోషంలేదని అందరూ చెప్పారు వారు అలాగే చేశారుకూడాను. కాని నేనలా అనలేను పెద్దత్తా!

విశ్వే: ఎందుకని?

రమః నా వల్లకాదు అత్తా! నీకుందు మరోసంగతి చెప్తున్నాను, సంఘం యింట్లో కుట్రకారంతా సమా వేశమవుతూ, రమేశ్ బావ చెప్పినప్రకారమే కుంచి విష యాలు ఆలోచించుకుంటూంటారు. వాళ్ళందరూ తుంట రులని రిపోర్టచ్చి పోలీసులకు అప్పగించడానికి కుట్రజరుగు తోంది. నే నా కుట్రవాళ్ళకు కబురువంపి ముందే హెచ్చ రించాను. ఎందువల్లనంటే పోలీసులకదే కావాలి. మరి ఒక సారి వారి చేతుల్లోపడితే ఇంక ముక్తిలేదు.

విశ్వే: (కంపించి) ఏంచెప్పావు రమా! వేణీ తన వూళ్ళోకి పోలీసులను తప్పాకు రిపోర్టిచ్చి పిలిపించి మళ్ళీ కల్లోలం తెచ్చి పెట్టాలనుకుంటున్నాడా!

రమ: యిది పెదబావకు వారుచేసిన శిక్షాఫలితమే ననుకుంటాను పెద్దత్తా! నువు నన్ను క్షమించుతావా?

విశ్వే: తల్లినయివుండికూడ క్షమించలేకపోతే మరె వరు క్షమిస్తారు! భగవంతుడు నీకు అందుకు తగిన బహు మతి ప్రసాదించాలని నిన్నాశీర్వదించుతున్నాను రమా.

రమః (చేత్తో కన్నీరు తుడుచుకొని) విడుదలైవచ్చే ప్పటికి వారి ఆనందక్షేత్రం తయారయివుండడం చూస్తారనేదే

నాకు ఓదార్పుగావుంది. ఆయన కోరినది నెరవేరింది. వారి పీడిత జనం కళ్ళు తెరచి లేచారు. ఆయన్ను గుర్తించారు; ప్రేమిస్తున్నారు. ఈ ప్రేమానందంలో నా అపరాధం మర్చి పోలేరా ఆయన? పెద్దత్తా! ఒకచోట మాత్రం మేమిద్దరం దూరంకాలేకపోయాము- నిన్ను యిద్దరమూ ప్రేమిస్తు న్నాము.

(విశ్వేశ్వరి ఆమె చుబుకము పట్టుకొని ముద్దు పెట్టుకుంటుంది)

రమ; ఆ బలంతోనే ని న్నొకటి కోరుతున్నాను అత్తా! నా అనంతరంకూడా ఆయననన్ను క్షమించలేకపోతే, ఆయనతో నువు నా తరపున నేను ఆయన తలచినంత చెడ్డ దాన్నికాదనీ ఆయన్నెంత బాధపెట్టానో, అంతక్షమించి నేనూ దుఃఖించాననీ చెప్పు. నీ మాటల్ని ఆయన నమ్మ కుండా వుండలేరు.

విశ్వే: అయితే పద, మన మిద్దరం ఏ పుణ్యక్షేత్రా నికో పోయి వుందాం. రమేశ్‌గాని, వేణీగాని లేనిచోట - కళ్ళెత్తిచూస్తే దేవాలయశిఖరం కన్పడే చోటుకు పోయి వుందాం. రమా, నే నన్నీ గ్రహించాను. నువు వెళ్ళిపోయే రోజేవస్తే అమ్మాయి-నే నీ విషాదాన్ని హృదయంలో వుంచు కొనే తీసుకెళ్ళను. ఏ, అమ్మాయ్, నువ్విది చేయగలవా?

రమ: [విశ్వేశ్వరి మోకాళ్ళమధ్య మొహం దాచు కొని, ఏడుస్తూ) నా వల్లకాదు పెద్దత్తా! నన్నెక్కడికైనా తీసుకెళ్ళు.

[తెర]

నాలుగో దృశ్యం

(జైలు ముందరి రోడ్డు, ఒకవేపునుంచి రమేశ్ రెండోవైపు నుంచి వేణీ ప్రవేశం. వేణీ తలకు కట్టుకట్టివుంటుంది. వెంట వన మాలిమాస్టరు కొందరు విద్యార్థులు వుంటారు. మరికొందరు వేణీ మనుషులుకూడా వస్తారు)

వేణీ: (రమేశ్‌ని కౌగలించుకొని) తమ్ముడూ రక్తస్పర్శలో ఎంత ఆకర్షణవుంటుందో ఇప్పుడు తెలిసింది. ఆ వెధవ భైరవుని గుప్పిట్లో పెట్టుకొని, రమ ఇలా శత్రుత్వం సాధించుతుందని, సిగ్గూ - బిడియం వదిలేసి, కోర్టులో తప్పుడు సాక్ష్యమిచ్చి యింత కష్టం తెచ్చిపెడుతుందని నేను ఎరిదివుండికూడా కళ్ళు మూసుకున్నాను. దేవుడు నాకు తగిన శిక్షే విధించారు. తమ్ముడూ, నువు జైల్లో బాగానే వున్నావుగాని, నేను బయటవున్నా, గడ్డిమంటల్లో మండి పోతున్నాననుకో!

(రమేష్ హతబుద్ధిలా విలబడి చూస్తున్నాడు. ఏమనాలో అతనికి తోచలేదు. వనమాలి, విద్యార్థులు ముందుకువచి రమేశ్ పాదాలు స్పృశించుతారు.)

వేణీ: (కంటనీరుపెట్టి) తమ్ముడూ, నీ అన్నమీద కోపగించుకోవద్దు, పద, యింటికివెళ్దాం. అమ్మ ఏడ్చిఏడ్చి కళ్ళు పోగొట్టుకొనేస్థితిలో వుంది. రమేశ్, మేమిలాగో ప్రాణాలు నిల్పుకొని వున్నామనుకో.

రమే: (వేణి తలమీదపట్టీని చూపుతూ) ఇదేమిటి అన్నయ్యా మీ తల ఎలా వగిలింది!

వేణి: వింటే ఏం ప్రయోజనం తమ్ముడూ! నేనెవర్నీ దూషించను. ఇది నా కర్మఫలితమే. నా పాపానికి శిక్ష. రమేశ్, లోపల ఒకటిపెట్టుకొని పైకి మరొకటి చెప్పటం నా జన్మలో ఎరుగననీ నీకూ తెలుసు సాధారణంగా లోపల వుద్దేశ్యాన్ని లోపలే దాచుకుంటారే—ఆ శక్తి నాకు లేదు. ఇందువల్ల ఎన్నికష్టాలు అనుభవించినా నేను కళ్లు తెరవనే లేదు. నా దోషమల్లా ఆనాడు "రమా, నా తమ్ముడు నీకేం అపకారం చేశాడని జైలుకు పంపావు ? ఈ సంగతివిని అమ్మ ప్రాణం వదుల్తుంది; మాఅన్నదమ్ములం ఆస్తిపాస్తుల విషయంలో తగాదపడినా, నువ్వు ఒక్కదెబ్బతో నా తమ్ముణ్ణి, తల్లినీకూడా కొట్టావే. అన్నాను ఏడుస్తూను. రమేష్, ఆవాళ చూచిన రమ ఉగ్రరూపం తలచుకుంటే యిప్పుడుకూడ నా గుండె అదరుతోంది సుమా. అప్పుడామె ఏమన్నదో తెలుసా! ఏం:వారినాన్న మానాన్నగారిని జైలుకు పంపాలని ప్రయత్నించలా ? సాగితే వదిలేవారా?" అన్నది.

రమే: అవును, రమ పెత్తల్లి నోటకూడా ఈమాటే విన్నాను.

వేణి: ఇది ఆమె వంశవిరోధం. కాని ఒక ఆడుదాని అహంకారాన్ని నేను సహించలేకపోయాను నాకూ కోపం వచ్చి "సరే, రమేశ్ ని జైలునుంచిరానీ, తర్వాతచూద్దాం" అన్నాను కాని, తమ్ముడూ, ఖూనీచేయించడం అలవాటు గదూ. నీకు జ్ఞాపకం వుందిగా తమ్ముడూ, ఆ అక్బరుగాడిని నిన్ను చంపేందుకు పంపలా ? కాని నీముందు ఆమెయెత్తు పారలేదనుకో, పైగా నువు బాగానే బుద్ధిచెప్పావుగూడాను.

కాని నన్ను కొట్టించడం ఏమంత కష్టం!

రమే: తర్వాత ఏమైంది,

వేణి: తర్వాత జరిగినదంతా నాకు జ్ఞాపకం వుంటుందా! నన్నెవరు ఆస్పత్రికి తీసుకెళ్ళారో, అక్కడేం జరిగిందో నాకేమీ తెలియదు. ఈసారికి అమ్మపుణ్యమా అంటూ ఎలాగో బ్రతికాను. మన అమ్మవంటి అమ్మ ఇంకె వరికి వున్నది రమేష్!

(రమేశ్ మనసులోను, మొహంలోను ఏమేమి జరుగుతున్నదో కాని పైకిమాత్రం ఒక్కమాట అనలేదు)

వేణి: తమ్ముడూ, బండి సిద్ధంగావుంది. ఇంక ఆలస్యం చెయ్యొద్దు, ఇంటికి పద. నిన్ను తీసుకెళ్ళి అమ్మ ముందు నిలబెడితేగాని నాకు శాంతిలేదు.

రమే: పదండి రమ జబ్బుగా వున్నదని జైల్లో విన్నానే?

వేణి- రమేస్, భగవంతుడు శిక్షించక వదుల్తాడా! ఇది దైవరాజ్యమేనని అందరికీ జ్ఞాపకం వుంటుందా? పద తమ్ముడూ ఇంటికి వెళ్దాం.

(అందరూ నిష్క్రమించుతారు)

ఐదో దృశ్యం

(రమ గదిలోకి రమేశ్ వస్తాడు. అతను రమనుచూచి ఉలిక్కి పడతాడు)

రమే: నువ్వింత సుస్తీగా వున్నావనుకోలేదే!

(రమ అతికష్టంమీద లేచి కూచుంటుంది. రమ అతనిపాదముల వైపువంగి ప్రమాణం చేస్తుంది.)

రమే: ఇప్పుడెలావుంది రాణి!

రమ: మీరు నన్ను రమ అనే పిలవండి.

రమే: మంచిది. నీకు జబ్బుగావున్నదని విన్నానుఇప్పుడెలా వున్నదో తెలుసుకోవాలనే సంబోధించాను. లేకపోతే నీ పేరేదైనప్పటికీ ఆ పేరుతో పిలవాలనీ లేదు, సంబోధించవలసిన అవసరమూ లేదు.

రమ: ఇప్పుడు బాగానే వున్నాను. నేను మిమ్మ పిలిపించినందుకు మీకు ఆశ్చర్యం కల్గివుండవచ్చు. కాని---

రమే: లేదు, ఆశ్చర్యం కలుగలేదు, ఏ పనికైనా ఆశ్చర్యపడేరోజులు వెళ్ళిపోయాయి, కాని, నన్నెందుకు పిల్పించావనే అడుగుతున్నాను.

రమ: (కొంచెంసేపు తలవంచుకొని మౌనంగావుండి రమేష్‌బావా! ఇవాళ రెండుపనుల నిమిత్తం మీకు శ్రమ యిచ్చాను నే నెన్ని అపరాధాలుచేసినా, మీరు నా యీ రెండుకోర్కెలను నిరాకరించరని నాకు దృఢవిస్వాసంవుంది' (దుఃఖాతిరేకంచే కంఠం అవరుద్ధమవుతుంది.)

రమే ఏమిటా కోర్కెలు!

రమ: (చకితురాలైనట్లు తలెత్తిచూచి, మళ్ళీ వంచుకుంటుంది) పెదబావ మీ సహాయంతో వశంచేసుకో గోరుతున్న పీర్‌పురం ఆస్తి నా స్వంతఆస్తి. నాన్నగారు నాకు దానిని ప్రత్యేకంగా యిచ్చిపోయారు. అందులో పదిహేను అణాలవాటా నాది, ఒక అణావంతుమీది. ఆ నా ఆస్తిని నేను మీ కివ్వాలనుకుంటున్నాను.

రమే: నువ్వేమీ భయపడనక్కరలేదు. అన్నయ్య నాకెన్ని చెప్పినా నే నెన్నడూ ఎవరికీ మోసగించుటలో సహాయపడలేదు. ముందుకూడా సహాయం చేయను. ఇక నువ్వు దాన మివ్వాలనుకుంటే అందుకు చాలామంది వున్నారు నాకు దాన-ధర్మాలు అక్కర్లేదు.

రమ; నాకు తెలుసు - రమేష్ బావా ! - మీర లాంటి పనికి తోడ్పడరని నే నెరుగుదును. మీరు స్వీకరించినా మీ కోసం కాదనికూడా నాకు తెలుసు. కాని, అది కాదు, దోషంచేస్తే శిక్షలభించుతీరుతుంది. నా అపరాధాలకు దండనరూపంగానే దీనిని ఎందుకు స్వీకరించకూడదు ?

రమే: మరి నీ రెండో కోరిక ?

రమ : నేను జితిన్‌ని మీకు అప్పగించిపోతాను.

రమే: "అప్పగించిపోతాను !" అంటే ?

రమ: (రమేశ్ మొహంలోకిచూచి) రమేశ్ బావా, ఒకనాటికి మీకేది తెలియకుండా వుండదు. నేను జితిన్‌ని మీకే అప్పగించిపోతాను, వానికి బాగా విద్యాబుద్ధులు చెప్పించి, మీలాగే స్వార్థత్యాగం చేయగలిగేటట్లు తయారుచెయ్యండి. (కొంగుతో కన్నీళ్ళు తుడుచుకొని) ఇవి నేను నా కళ్ళతో చూడలేననుకోండి కాని, జితిన్ ఒంట్లో వాని పూర్వుల రక్తమే ప్రవహించుతూన్నదని నావిశ్వాసం. వాని ఎముకల్లో కండల్లో మిళితమైవున్న త్యాగశక్తిని సరియైనమార్గంలో పెడితే, వాడూ ఒకనాటికి మీలాగే తలెత్తుకు తిరుగగల్గుతాడు.

(రమేశ్ మాట్లాడడు)

రమ: ఇలా మాట్లాడకుండా వూరుకుంటే నే"వదలి పెట్టను రమేశ్ బావా!

రమే- చూడు, ఈ గొడవలన్నిట్లోకి నన్నీడ్వకు. నే ననేక దుఃఖాలు సహించినతర్వాత కొద్దిపాటి జ్యోతిని ప్రజ్వలితం చేయగలిగాను. అందువల్ల అది ఎక్కడ జారిపోతుందో నని నా భయం

రమ- కాదు రమేశ్ బావా! భయపడవలసిన అవసరంలేదు. ఆజ్యోతి యింక ఆరదు మీరు దూరాన్నుంచి వచ్చి, చాలా ఎత్తున కూర్చుని పనిచెయ్యాలనుకున్నారని పెద్దత్త చెప్పింది. అందువల్లే మీ కృషికి అన్నిఇబ్బందులు ఎదుర్కొన్నాయి. అప్పుడు మీరు గ్రామసమాజంలో పరాయిమనిషిలా వున్నారు. కాని యిప్పుడు వారిలో ఒకరయ్యారు. అప్పుడు మీరుచేసిన దానం పరదేశిదానం. గాని ఇప్పుడిది ఆత్మీయుని స్నేహపూర్వక బహూకృతి. ఇప్పుడు మీరు దుఃఖమేపొంది, సహించేందుకు ఆ వెనుకటి మనిషి కాదు. కాబట్టే ఇప్పుడీ జ్యోతి మందగించదు. పైగా దినదిన ప్రవర్ధమానమైపోతుంది.

రమే- రమా, మనజ్యోతి ఇంక ఆరిపోదని నీ వెరుగుదువా?

రమ- ఆ, నాకు బాగా తెలుసు. ఈ సంగతి సర్వం తెలిసిన పెద్దత్తే చెప్పింది ఈపని మీరే చెయ్యాలి. నాజీవిత్ మీ చేతుల్లోకి తీసుకోండి. నా తప్పులన్నీ క్షమించి, నేను నిశ్చింతంగా వెళ్ళిపోగలిగేగట్లు ఆశీర్వదించండి.

రమే- రమా, నువు వెళ్ళిపోవటాన్ని గురించి ఆలోచించుతా వెందుకు ? నీకు నయం మవుతుంది.

రమ- రమేశ్ బావా ! నాకు నయమవాలని ఆలోచించటం లేదు; వెళ్ళటాన్ని గురించే ఆలోచించుతున్నాను. మీకు నాది మరో ప్రార్థనకూడా అంగీకరించాలి. నాగురించి మీ రెన్నడూ పెదబావతో తగాదా పడవద్దు.

రమే- అంటే ?

రమ- అంటే ఏమిటో ఎవ్వరైనా వినొచ్చు కాని, నేను ప్రతిదీ పల్లెత్తి ఎదురుచెప్పకుండా సహించుతూ వచ్చానని మాత్రం జ్ఞాపకం వుంచుకోండి. నేనింక సహించలేక పోయినప్పుడు పెద్దత్త మిధ్యానుగూర్చి ఆందోళనచేసి మేల్కొల్పితే దానిమనుగడ ఇంకా దీర్ఘ మవుతుందని చెప్పింది. సహించలేక దాని ఆయువునుపెంచితే అంతకంటే పాపం ఏముంటుంది ? ఆమె ఈ ఉపదేశాన్ని స్మరించు కుంటూనే నేను సమస్తదుఃఖాలు, దౌర్భాగ్యం అనుభవించగలిగాను. మీరూ ఈ విషయం ఎన్నడూ మరచిపోవద్దు. రమేశ్ బావా!

(రమేశ్ మౌనంగా ఆమె మొహంవంక చూస్తుంటాడు)

రమ- రమేశ్ బావా, మీరివాళ నన్ను క్షమించలేక పోయినందుకు విచారపడకండి. ఇవాళ అతికఠినంగా తోచినదే ఒకనాటికి అతిసహజమై తేలికవుందని నాకు బాగానే తెలుసు. ఆనాడు మీరు సహజంగానే నా అపరాధాలన్నీ క్షమించుతారు ఈ విశ్వాసంవల్లనే నా మనస్సులో యివ్వాళ పెట్టి క్లేశ-దుఃఖాలులేవు. నేను రేపు ఉదయాన్నే వెళ్ళిపోతున్నాను.

రమే: కేపు వుదయమా! ఎక్కడికి వెళ్ళేది?

రమ- పెద్దత్త ఎక్కడికి తీసుకెళ్తె అక్కడికే.

రమే: ఆమె యింక తిరిగిరాదని విన్నానే!

రమ: అవును, నేనురాను. నే నివాళ మీపాదసన్నిధి నుంచి శాశ్వతంగా సెలవు తీసుకుంటున్నాను. (అని తల నేలకానించి, అతనికి పాదాభివందనం చేస్తుంది)

రమే: మంచిది. వెళ్ళు, కాని, యిలా అకస్మాత్తుగా ఎందుకని వెళ్ళిపోతున్నావో నేను తెలుసుకోవచ్చునా!

(రమ మాట్లాడదు)

నీ విషయాలన్నీ యీ విధంగా దాచిపెట్టి ఎందుకని వెళ్ళిపోతున్నావో నీకే తెలియాలి. కాని నేనూ నిన్ను హృదయపూర్వకంగా క్షమించగలిగేటట్లు చేయమనే మనః పూర్వకంగా భగవంతుని ప్రార్థించుతున్నాను. నిన్నిప్పుడే క్షమించలేక పోవుచున్నందుకు నాకెంత బాధగా వున్నదో ఆ అంతర్యామికే తెలుసు.

(అకస్మాత్తుగా విశ్వేశ్వరి ప్రవేశం)

విశ్వే: రమా!

రమే- పెద్దమ్మా! నేనేమి అపరాధం చేశానని ఇలా మమ్మల్ని వదలిపెట్టి వెళ్ళిపోతున్నావమ్మా!

విశ్వే: అపరాధమా! బాబూ, అపరాధాల సంగతే చెప్పవలసివస్తే, దానికెన్నడూ అంతేవుండదు. కాబట్టి ఆ ప్రసక్తేవద్దు. కాని, రమేష్, నేను చెప్పేమాట అర్థంచేసుకో నాయనా! నే నిక్కడే చచ్చిపోతే వేణీయే నా తలకు కొరివి పెడతాడు; కాబట్టి నాకింక ముక్తేవుండదు. ఈ జీవిత

మంతా నిప్పులమీదే గడిపాను. కాని, పరలోకంలోనైనా యిలా జరక్కుండా వుండాలనే ఇక్కడినుంచి పారిపోతు న్నాను నాయనా!

రమే: పెద్దమ్మా! కొడుకు అపరాధాలు నిన్నింతగా వేధిస్తున్నాయని నాతో ఎన్నడూ అన్లేదే? మరి అన్నీవదలి పెట్టి రమ ఎందుకని వెళ్ళిపోవాలనుకుంటున్నది! నువ్వా మెను యెక్కడికి తీసుకెళ్తావు!

రమ: నే వెల్తున్నా పెద్దత్తా!

(విష్క్రమణ)

విశ్వే: రమ ఎందుకువెళ్తోంది! నే నెక్కడికి తీసు కెల్తున్నానంటావా! ఈ లోకంలో ఆమెకు స్థానం లభించ లేదు రమేశ్! అందువల్ల ఆమెను దైవసన్నిధిలోకి తీసు కెడుతున్నాను అక్కడికి తీసుకెళ్ళినా ఆమె జీవించుతుందో లేదో నేను చెప్పలేను. కాని ప్రతికేమాత్రం శేషజీవితం ఈ కఠినసమస్యామీమాంసలో, అంటే - భగవంతుడామె కింత రూపం. ఉత్తమగుణాలు, యింతగొప్ప మహాప్రాణంయిచ్చి ఎందుకీ లోకంలోకి పంపాడో, మరి ఏదోషము, అపరాధం లేకుండానే ఆమెనెత్తిమీద ఇంతదుఃఖభారంమోపి ఎందుకీ లోకం బయటికి విసిరేశాడో - ఇది భగవదెచ్ఛయో, లేక మన సామాజిక లీలా విలాసమో తేల్చుకొనుటలోనే వెళ్ళబుచ్చమని చెపుతాను. రమేశ్, ఆమెవంటి దుఃఖితు రాలింకెవరూ ఈ భూమ్మీదవుండి వుండరు నాయనా!

(విశ్వేశ్వరి కంఠం రుద్ధమయింది. రమేశ్ మెదలకుండా ఆమె వంక చూస్తున్నాడు)

విశ్వే: కాని రమే, నువ్వామెను తప్పుగా భావించ వద్దనే నేను చెప్పేది. వెళ్తూవెళ్తూ నే నెవరిమీదా పిర్యాదు చేయదలచుటలేదు. కాని, ఆమెకంటె నీమేలు కోరేవారింకె వరు లేరని నేను చెపుతున్నమాటను పొరబాటున నువు కూడాఅవిశ్వాసంతో త్రోసిపుచ్చ వద్దు సుమా!

రమే: కాని పెదమ్మా—

విశ్వే: రమేష్, ఇందులో కాని-గీనిలకు తావులేదు. నువ్వు విన్నదంతా శుద్ధఅబద్ధం; నీకు తెలిసినదంతా తప్పు. యింక యీ నేరాన్ని యింతటితోనే వదిలెయ్యి. నీ కళ్యాణ కార్యక్రమం వరదగా పొంగిపొర్లుతూ సమస్త ఈర్ష్యా-ద్వేషాలను లోగొని ముందుకు సాగిపోవాలనే ఆమె తుది ప్రార్థన. రమేశు! అందువల్లనే ఆమె నోరు మూసుకొని అన్నీ సహించుతూవచ్చింది. ఆమె ప్రాణంపోతున్నా నీతో ఆమాట చెప్పలేదు.

రమే: పెద్దమ్మా! ఆమెతో...

విశ్వే: నువ్వే ఆమెతో చెప్పినాయనా! నాకిప్పుడు తీరికలేదు.

(యతీంద్రుని వెంటపెట్టుకొని రమ ప్రవేశం। ఆమె దుస్తులను చూస్తే ఎక్కడికో ప్రయాణమైవున్నట్టు విదితమవుతుంది.)

రమే: (చకితుడై) ఇదేమిటి? ఇంత రాత్రివేళ ఈ వేషమూ?

రమ: రమేశుబావా, నేను యాత్రకు బయల్దేరాను. ఇంకెంతో ప్రొద్దులేదు. కాని ఇంకా ఒకటిరెండు పన్లు మిగిలి

పోయాయి. మీ పాదధూళి స్వీకరించి, జితిన్‌ని మీకు అప్ప గించటం ముఖ్యం.

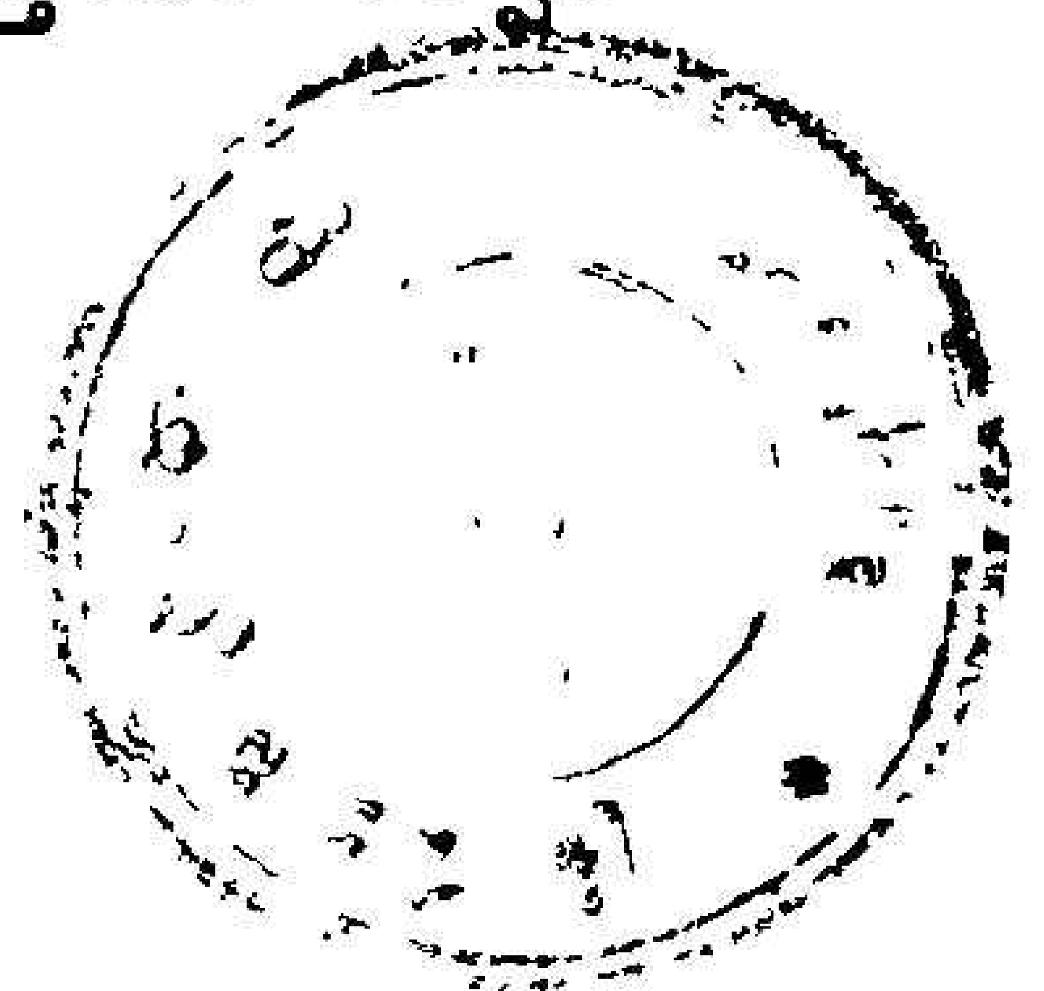
రమే: భారం నాపైనే మోపివెళ్తావా రమా?

రమ- రమకాదు, రాణీ అనండి. ఆ రాణికి అన్నిటికీ మించిన ప్రియధన మీ తమ్ముడే. రమేశుబావా, వీనిని మీరుగాక యింకెవరు తీసుకుంటారు?

రమే; కాని, ఇందులో యెంత జవాబుదారీ వున్నది రమా ఆ ప్రార్థన---

రమ- ఇంకా ఆ రమేనా? కాని యిది ప్రార్థనకాదు; ఆమె హక్కు యీ హక్కుతోనే ఒకవ్వుడీ ప్రపంచంలోకి వచ్చింది; ఈ హక్కుతోనే ఈ ప్రపంచాన్నుంచి కూడా వెళ్ళిపోతుంది. అధికారానికి అంతంలేదు బావా! దీన్నుంచి మీరెలా తప్పించుకోగలరు! ఇదుగో.

(అని రమేశ్ చేతితో జితిన్ చేతిని పట్టిస్తుంది. తర్వాత నేల బారుగావంగి నమస్కరించుతుంది.)

—:—

152

మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA129B114
పుస్తకం పేరు	రమ శరత్ బాబు
తారీఖు	30/10/24
ముందు అట్ట	NO
వెనుక అట్ట	NO
మొత్తం పేజీలు	153
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	152
missing pages	NO
తయారు చేసినది	Soumya
పేజీలు విడదీసినది	Soumya
Scan	HASEEMA
పరీక్ష చేసినది	ROHITH
పేజీలు సరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	